

A „Lelkierő” Fiatalon a Fiatalokért Egyesület Kutatási Zárójelentése

**a „speciális szükséglettel élő felsőoktatásban
résztvevő hallgatók Magyarországon” című
kutatás,
amelyet az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és
Esélyegyenlőségi Minisztérium támogatott**

2005.

**„MINDEN KÜLÖNBÖZŐ -
MINDEN EGYENLŐ”**

**Kérdőíves vizsgálat
Kutatás vezetője: Dr. Murányi István**

Készült:

**Az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és
Esélyegyenlőségi Minisztérium támogatásával a
”Lelkierő” Fiatalon a Fiatalokért Egyesület kérdőíves
kutatási zárójelentése a
speciális szükséglettel élő egyetemista és főiskolás
fiatalok tanulási és életlehetőségeiről**

2005. június

Az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium Fogyatékosügyi Főosztályának megbízásából a „Lelkierő” Fiatalon a Fiatalokért Egyesület – a DE Mentálhigiénés Program és a DE Szociológia Tanszékének közreműködésével - kérdőíves kutatást végzett Dr. Murányi István szociológus vezetésével a felsőoktatási intézményekben tanuló fogyatékkal élő hallgatók körében.

A kutatás kérdőívének kialakítása során arra törekedtünk, hogy a survey módszer nyújtotta lehetőségeket kihasználva, olyan hasznos kutatási eredményeket nyerjünk, melyek segítik a fogyatékkal élő főiskolások és egyetemisták tanulási és életlehetőségeit.

A kérdőíves vizsgálat előkészítésének egyik állomása a 2005. április 11-én, az ICSSZEM-ben megrendezett értekezlet volt, ahol – hasonlóan a Kurt Lewin Alapítvány kutatásának előzetes eredményeiről beszámoló kutatásvezetőhöz - lehetőségünk volt a kutatás koncepcióját és kérdőívét ismertetni a jelenlévő közel harminc, különböző felsőoktatási intézményben dolgozó fogyatékos ügyi koordinátorral. Az ismertetőben arra kértük a koordinátorokat, hogy vállalják a közvetítő szerepet, azaz a postázott kérdőívek eljuttatását az intézményben tanuló fogyatékos hallgatókhoz, majd azok visszaküldését a Lelkierő Egyesületnek. A kutatás szakmai vezetőjének – tizenöt éves survey kutatói gyakorlattal, közel kétszáz empirikus szociológiai vizsgálat tapasztalatával – igen meglepő élménye volt néhány koordinátor elutasító reagálása. Nem a kérdőív részleteire vonatkozó laikus problémafelvetés, hanem a kutatás tényének és szükségességének megkérdőjelezése volt igazán elgondolkodtató.

A koordinátoroknak két szempont miatt is meghatározó szerepe volt a kutatás sikerében:

- Egy olyan országos, önkitöltős kérdőívet alkalmazó kutatásnál, amelynek populációja pontosan nem ismert, de a minél teljesebb lekérdezésre törekszik – a kérdezettek elérhetősége kulcskérdés. A fogyatékkal élő hallgatókat személyes megkeresése vagy a kivitelezhetetlenül idő- és pénzigényes személyes kérdezőbiztosi közreműködéssel, vagy a formális és informális információkkal és személyes kapcsolatokkal rendelkező, az adott felsőoktatási intézmény fogyatékos ügyi koordinátorának közreműködésével történhetett.
- A fogyatékkal élő hallgatók számára nyilván nem megszokott a kizárólag őket vizsgáló szociológiai adatfelvétel. A személyes kapcsolatnak nem pótolható szerepe van a kutatási részvétel motivációjában.

A kutatás következő szakaszában levélben – mellékelve a kérdőívet – kerestük meg minden olyan felsőoktatási intézmény vezetőjét, ahol fogyatékos ügyi koordinátor dolgozik. Ebben a körben is több esetben tapasztaltunk elzárkózást, olyan abszurd indoklásokkal, mint amilyen az alábbi levélrészletben olvasható:

„Legnagyobb sajnálatomra nem tudjuk közléni a hallgatók körében, tekintettel arra, hogy nem csupán személyes adatokat, de több különleges adatot is kérnek a kérdőívben.”

Ezt követően az egyik budapesti egyetem Jog-és Államtudományi Karának dékánja felhívja a figyelmet az 1992. évi LXIII. törvény személyes és különleges adat meghatározására. Mindenképpen szomorú, hogy vezető jogi oktató nem olvasta el a kérdőívet – melynek elején ott szerepel, s a bevezetőben is utaltunk: a válaszadás önkéntes - , de a törvényt sem – amely az adatkezelés és a tudományos kutatásokra vonatkozó szabályozást egyértelműen meghatározza.

A koordinátorok és egyetemi vezetők többszöri és rendszeres levélben és telefonon történt megkeresése mellett a kérdőíveket postán elküldtük a kutatástól nem elzárkózó intézmények koordinátorainak. Lehetőséget adtunk arra is, hogy az elektronikus verzióban is eljuttatott kérdőívet a hallgatók e-mail kapcsolaton keresztül küldjék vissza.

A 2005. június 06-ig beérkezett N=126 kérdőív lényegesen elmarad a várakozásunktól, mindenképpen nagyobb elemszámot terveztünk. A felsőoktatási intézmények nyilvántartásában szereplő fogyatékkal élő hallgatók teljes körének lekérdezése – a válaszmegtagadást, fizikai elérhetőséget stb. figyelembe véve – nem megvalósítható, de egy 70-80 százalékos arány reálisnak tűnt. (A kutatásban résztvevő intézmények listáját a Függelékben közöljük).

A fogyatékkal élő hallgatók számának becslésének egyik forrása a 2003-04-es oktatás statisztikai évkönyv, melynek adatai szerint az elmúlt évben a felsőoktatási intézményekben tanuló fogyatékkal élő hallgatók száma meghaladta a 400.000-et.¹ Az Oktatási Minisztérium 2005. február 15-i adatai szerint a magyar egyetemeken és főiskolákon 616 fogyatékossgal élő hallgató tanul, 37 százalékuk mozgáskorlátozott, 13 százalékuk halláskárosodott, 30 százalékuk látáskárosodott, 20 százalékuk egyéb-belgyógyászati-elváltozású.²

¹ Oktatás-statisztikai évkönyv - 2003/04, Oktatási Minisztérium Közgazdasági Főosztályának Statisztikai Osztálya, Budapest, 2004.

² Aktív Szemeszter, országos felsőoktatási magazin, 2005. április, II. évfolyam 3. szám.

A 616 fős alappopulációt feltételezve, a kutatásunk mintája az ország felsőoktatási intézményeiben tanuló fogyatékkal élő hallgatók 20 százalékát képviseli. Az elemszám korlátok miatt az adatok feldolgozása során több, korábban tervezett kategória, csoport vizsgálatáról kellett lemondanunk. Az alapmegoszlások mellett ezért csak a fogyatékoság típusok alapján képzett csoportok elemzésére koncentráltunk – a matematikailag is releváns (szignifikáns) eredményeket közölve.

A kérdőívben meglehetősen sok változó szerepelt, ezért a feldolgozás során több olyan statisztikai analízist és változó összevonást használtunk, amelyek megkönnyítik az adatok értelmezését. A felhasznált eljárások a következők voltak.

- **Főkomponens-analízis:** az eljárás arra alkalmas, hogy több változóból "kiszűrje" azok közös komponensét. A látszólag független állításról alkotott véleményekből az eljárás során kirajzolódik az az attitűd jellegű kognitív beállítódás, amelyről a válaszadó tudatosan esetleg nem is tud választ adni, de amely ott van minden egyes válasza mögött. A "közös részt" tartalma alapján nevezhetjük el. Az analízis során minden válaszoló kap egy súlyszámot (úgynevezett faktor-score-t), amely alapján a kérdezettek csoportjai is jellemezhetőek. A főkomponenseken belüli sorrendet a kialakításában résztvevő változók faktorsúlya alapján ismertetjük, feltüntetve a magyarázott varianciát is. (Matematikailag röviden így foglалható össze a módszer lényege: egy többdimenziós vektortérben az analízisbe bevont változóknak maximális szórású kombinációját állítjuk elő egy iterációs algoritmus segítségével).
- A **klaszteranalízis** olyan matematikai módszer, amely képes az elemzésbe bevont változókat homogén csoportokba (clusterekbe) rendezni. A módszer lényege, hogy a válaszolókat egy sokdimenziós matematikai térbe helyezi és valamilyen távolságfüggvény alapján méri a köztük lévő "távolságot". Az általunk használt változat az SPSS programcsomag nem hierarchikus Quick Cluster eljárása volt.

Szintén a könnyebb interpretálást segítette elő, hogy többször alkalmaztuk a változók értékeinek **100 fokozatú skálára** történő transzformálását. A transzformált változó akkor lenne száz, illetve akkor lenne nulla, ha minden válaszoló egyaránt az eredeti változó maximális, illetve a minimális értékét adta volna. Az ily módon átalakított skálán az ötven pont alatti értékek negatív véleményt (ellenszenvet, elégedetlenséget, gyakoriságot stb.), az ötven pont feletti értékek inkább pozitív véleményt (rokonszenvet, elégedettséget, gyakoriságot) fejeznek ki. Amennyiben átlagokat hasonlítottunk össze, akkor – az ANOVA eljárás alapján – csak a statisztikailag releváns, azaz

szignifikáns eltéréseket vettük figyelembe.

I. A SZOCIO-KULTURÁLIS JELLEMZŐK

A mintába került **hallgatók közel fele (48 százalék) mozgáskorlátozott, egyötöde (22 százalék) látássérült, 18 százaléka hallássérült, 15 százaléka beszédhibás, 9 százaléka egyéb fogyatékossgal élő.**³ A minta 88 százalékát egy, 10 százalékát kettő, 2 százalékát kettőnél több fogyatékossgal jellemzi.

A táblázatban közölt második oszlopban a több fogyatékossgal jellemezhető hallgatók arányát is feltüntettük. Az alacsony elemszámok ellenére figyelemre méltó, hogy a **beszédhibás hallgatók 53 százalékát, a hallássérültek 41 százalékát, a látássérültek 18 százalékát, a mozgáskorlátozottak 10 százalékát, míg az egyéb fogyatékossgal élők 9 százalékát jellemzi egynél több fogyatékossgal.**

1. tábla

Az alábbiak közül melyik jellemez Téged?
(százalékban)

mozgáskorlátozott vagyok	48	44
látássérült vagyok	22	18
hallássérült vagyok	18	10
beszédhibás vagyok	15	7
egyéb fogyatékossgal élő vagyok	9	8
több fogyatékossgal is jellemzi	-	13

A halmozott, azaz **több sérültség előfordulása szignifikánsan kevésbé figyelhető meg a hallássérültek és a beszédhibások csoportjában.** A hallássérült hallgatók 41 százalékának, míg a beszédhibások 53 százaléka más fogyatékossgal is jellemzi.

A **mozgáskorlátozott hallgatók** között nincs mozgásképtelen, **több mint egyharmaduk (39 százalék) önállóan közlekedik.** A kerekesszékekkel (23 százalék), illetve a segédeszközzel közlekedők (20 százalék) aránya közel azonos, míg **segítővel közlekedik 16 százalékuk.**

2. tábla

Ha mozgáskorlátozott vagy, akkor ...
(százalékban)

önállóan közlekedsz	39
---------------------	----

³ Az egyéb fogyatékossgalú csoportba 4 diszlexiás, 2 Mo. sheurman, 1-1 tartás beteg (colitis ulcenerosa), illetve epilepsziás hallgató tartozik.

kerekesszéssel közlekedsz	23
segédeszközzel közlekedsz	20
segédeszköz nélkül, de segítővel közlekedsz	16
alkalmanként szükséges segítő	2
mozgásképtelen vagy	0

A hallássérült hallgatók háromnegyede (75 százalék) **nagyothalló**, egynegyede (25 százalék) siket, a hallássérültség foka átlagosan 36 százalékos.

3. tábla

Ha hallássérült vagy, akkor

(százalékban)

siket vagy	25
nagyothalló vagy	75
a hallássérültség foka százalékban	36

A látássérült hallgatók közel fele (48 százalék) **gyengén látó**, **29 százaléka vak**, 23 százaléka alig látó. A látássérültség foka átlagosan 66 százalékos.

4 tábla

Ha látássérült vagy, akkor

(százalékban)

vak vagy	29
alig látó vagy	23
gyengén látó vagy	48
a látássérültség foka százalékban	66

A vizsgálat mintájának 51 százaléka fiú, 49 százaléka lány. A különböző fogyatékossgal jellemezhető csoportok nemek szerinti megoszlása hasonló, de a beszédhibás hallgatók között **szignifikánsan több a fiú** (74 százalék), mint a lány (26 százalék). A minta átlagéletkorától (25.01 év) szignifikánsan eltér a kevésbé fiatal hallgatókat reprezentáló látássérültek csoportjára jellemző életkor átlag (27.2 év).

A levelezős hallgatók viszonylag magas aránya miatt a három, közel azonos elemszámú életkori

csoport megoszlása a következő:

- 19-22 éves – a minta 36 százaléka (átlag: 20.8 év)
- 23-25 éves – a minta 37 százaléka (átlag: 24.0 év)
- 26-57 éves – a minta 27 százaléka (átlag: 31.8 év)

A vallásos önbesorolás és a vallásgyakorlás válaszai alapján a fogyatékkal élő hallgatók többsége **nem vallásos**. Ebben feltehetően az is szerepet játszik, hogy a hallgatók 15

százaléka válaszolta azt, hogy nem keresztelték meg, illetve nem jegyezték be. A teljes minta 60 százaléka katolikus, egyötöde (19 százalék) református. A hallgatók közel fele (45 százalék) a maga módján vallásos, 13 százaléka nem vallásos, míg 11 százalékuk határozottan más meggyőződésű, azonban az egyházi tanításokat követő vallásosságot minden negyedik hallgató (25 százalék) vállalja. Mindezek tükrében nem meglepő, hogy a kérdezettek közel egyharmada (28 százalék) egyáltalán nem, egynegyede (25 százalék) csak családi események, nagyobb ünnepek alkalmával jár templomba.

5. tábla

Melyik vallásban, felekezetben kereszteltek meg, vagy jegyezték be?
(százalékban)

katolikus (római vagy görög)	60
református, kálvinista	19
evangélikus, lutheránus	5
izraelita, zsidó	2
egyéb felekezetben	0
nem kereszteltek meg, jegyezték be	15

6 tábla

Melyik kijelentéssel tudnád magad a leginkább jellemezni?
(százalékban)

vallásos vagyok, az egyház tanításait követem	25
vallásos vagyok a magam módján	45
nem tudom megmondani, hogy vallásos vagyok-e vagy sem	6
nem vagyok vallásos	13
más a meggyőződésem, határozottan nem vagyok vallásos	11

7.tábla

Milyen gyakran jársz templomba, vallási összejövetelre ?
(százalékban)

hetente	16
havonta többször	14
évente többször	16
csak családi események, nagy ünnepek alkalmával	25
egyáltalán nem járok templomba, vallási összejövetelre	28

A vallásgyakorlás és az önbesorolás változókkal elvégzett klaszteranalízis három, a vallásosság intenzitásában elkülönülő csoportot produkált. A csoportok elnevezése és jellemzői: 1. **Egyházhű** csoport, a minta 29 százaléka (65 százalék az egyház tanításai szerint vallásos, 51 százalék hetente, 46 százalék havonta többször jár templomba). 2. **Ateista** csoport, 25 százalék (

48 százalék határozottan más meggyőződésű, 52 százalék nem vallásos, 87 százalék egyáltalán nem, 13 százalék csak családi események alkalmával jár templomba). 3. **Vallásos csoport**, 46 százalék fő (81 százalék a maga módján, 12 százalék az egyház tanításai alapján vallásos, 48 százalékuk családi események, ünnepek, 25 százalékuk évente több alkalommal vesz részt egyházi szertartásokon). A beszédhibás hallgatókra szignifikánsan intenzívebb vallásosság a jellemző, mivel 47-47 százalékuk az egyházhű, illetve a vallásos csoportba tartozik.

A hallgatók kétharmadának (68 százalék) város, egyharmadának (32 százalék) község az állandó lakóhelye. A felsőoktatási intézmény székhelyén lakik minden ötödik (23 százalék) hallgató, míg a hallgatók felének (49 százalék) másik megyében van az állandó lakóhelye..

8. tábla
Az állandó lakóhely
(százalékban)

város, nem a megyében	27
megegyezik az egyetem/főiskola székhelyével	23
község, nem a megyében	20
másik város, a megyében	17
község, a megyében	13

A mintába tartozó hallgatók 74 százaléka nappali tagozaton tanul, minden negyedik hallgató (23 százalék) levelező tagozaton végzi a tanulmányait, az egyéb képzési formában részt vevők aránya elhanyagolható.

9. tábla
Milyen tagozaton tanulsz?
(százalékban)

nappali	74
levelező	23
esti	1
távoktatás	0
továbbképzés	0
doktorandusz képzés	2

A hallgatók egynegyede (25 százalék) kollégista, közel azonos arányban vannak az albérletben élők (23 százalék), míg minden második hallgató (52 százalék) családjával él. Figyelemre méltó, hogy közel minden ötödik (18 százalék) hallgató korábban már lakott kollégiumban, illetve minden tizedik (10 százalék) lakás- vagy albérletben.

10. tábla
Egyetemi/főiskolai tanulmányaid alatt laktál-e kollégiumban?
(százalékban)

Igen, régebben	18
Igen, most is ott laksz	26
Nem	56

11. tábla

Egyetemi/főiskolai tanulmányaid alatt laktál-e albérletben/lakásbérletben?
(százalékban)

Igen, régebben	10
Igen, most is ott laksz	23
Nem	67

A hallgatók **87 százalékára jellemző, hogy egy háztartásban él édesanyjával. Édesapa a háztartások 74 százalékában él a hallgatóval**, a kérdezettek 61 százalékának családjában van testvér (testvérek), 16 százalékában nagyszülő. A nem vér szerinti szülők említése ritkán, míg – elsősorban a levelező tagozatos hallgatók magas arányának köszönhetően- a feleség/férj (7 százalék) vagy az élettárs (3 százalék) viszonylag gyakran fordult elő.

12. tábla

Az állandó lakóhelyeden kik élnek veled egy háztartásban?
(százalékban)

édesanya	87
édesapa	74
fiútestvér(ek) és/vagy lánytestvér(ek)	61
nagyszülő(k)	17
mostohaapa	7
férj vagy feleség	7
élettárs	3
nem rokon személy(ek)	3
egyedül élek	2
más rokon(ok)	2
mostohaanya	1
intézetben élek	0

A hallgatók **túlnyomó többsége (81 százalék) sem jelenleg, sem korábban nem lakott bentlakásos intézetben**, különösen (szignifikánsan) az egyéb fogyatékosokkal élők körében (91 százalék). Azok, akik már laktak fogyatékosokkal foglalkozó intézetben, átlagosan 2 év 11 hónapig voltak lakók.

13. tábla

Korábban laktál-e fogyatékosokkal foglalkozó, ellátó bentlakásos intézetben?
(százalékban)

Igen, régebben	17
Igen, most is ott laksz	2
Nem	81

II. A CSALÁDI HÁTTÉR JELLEMZŐI

A szülők (vagy mostoha szülők) iskolai végzettsége nem tér el lényegesen, de **az apákat alacsonyabb iskolázottság jellemzi**: az apák 27 százaléka, míg az anyák 40 százaléka rendelkezik főiskolai vagy egyetemi diplomával, illetve az apák 36 százalékának, az anyák 29 százalékának nincs érettségije.

14. tábla

Mi az édesapád (vagy nevelőapád) / édesanyád (vagy nevelőanyád) iskolai végzettsége?
(százalékban)

	Apa	Anya
Nyolc általánosnál kevesebb	1	1
Nyolc általános	6	13
Nyolc általános és szakmunkásképző	29	16
Érettségi	35	30
Főiskola	13	28
Egyetem	14	12
Válaszhiány	3	1

A szülői kulturális háttér jellemzésére elvégzett klaszteranalízis alapján végeztünk a szülők iskolai végzettségét jelző változók bevonásával. A két csoport jellemzői a következők:

A két szülő iskolai végzettsége közötti szoros korrelációs ($p < 0.001$, $r: 0.627$) kapcsolatra támaszkodva, az iskolai végzettség változók bevonásával elvégzett klaszteranalízis alapján a szülői kulturális háttér jellemzésére alkalmas, két jól elkülönülő csoportot kaptunk. A hallgatók 70 százalékát inkább magasan iskolázott, 30 százalékát inkább alacsonyan iskolázott szülői háttér jellemzi. ⁴

⁴ Magas végzettségű csoport: Apa iskolai végzettsége: nyolc általánosnál kevesebb: 1 százalék; nyolc általános: 1 százalék; szakmunkás: 18 százalék; érettségi: 44 százalék; főiskola: 17 százalék; egyetem: 20 százalék. Anya iskolai végzettsége: nyolc általánosnál kevesebb: 0 százalék; nyolc általános: 0 százalék; szakmunkás: 1 százalék; érettségi: 41 százalék; főiskola: 40 százalék; egyetem: 17 százalék.

Alacsony végzettségű csoport: Apa iskolai végzettsége: nyolc általánosnál kevesebb: 3 százalék; nyolc általános: 16 százalék; szakmunkás: 55 százalék; érettségi: 16 százalék; főiskola: 3 százalék; egyetem: 0 százalék. Anya iskolai végzettsége: nyolc általánosnál kevesebb: 3 százalék; nyolc általános: 42 százalék; szakmunkás: 50 százalék; érettségi: 3 százalék; főiskola: 0 százalék; egyetem: 0 százalék.

A további elemzések azt mutatják, hogy a hallássérültek szüleinek szignifikánsan magasabb, míg a látássérültek szüleinek szignifikánsan alacsonyabb az iskolai végzettsége.⁵

A hallgatók családi-rokoni környezetében a rendszeres alkoholfogyasztás mellett viszonylag gyakori a drogfogyasztás előfordulása is, de a gyógyszerfogyasztás sem elhanyagolható: a családtagok és más rokonok 7-7 százaléka sok nyugtatót vagy altatót szed. A hallgatók több, mint egytizedének (14 százalék) rokonságában már előfordult öngyilkosság, 8 százaléknál öngyilkossági kísérlet. A pszichológiai vagy idegorvosi kezelés sem ismeretlen a hallgatók családi (9 százalék), illetve különösen rokoni környezetében (29 százalék), de nem alacsony a börtönviselt családtag, vagy más rokon említési aránya sem (7 százalék). Ha a közvetlen és tágabb családi környezetre vonatkoztatva, a hallgatói mintának csupán 44 százalékában nem fordult elő egyetlen - a társadalom minősítésében leginkább devianciának minősített - jellemző sem.

15. tábla

Sok családban előfordulnak az alábbiak. Jelöld be azokat, amelyek ezek közül nálatok is előfordulnak! (többet is jelölhetsz). A közvetlen családba tartoznak a szüleid és a testvéreid. A tágabb családba tartoznak a nagyszüleid és más rokonaid. (százalékban)

	Közvetlen család	Tágabb család
Rendszeresen sok alkoholt fogyaszt	16	21
Kábítószer fogyaszt, vagy fogyasztott	8	17
Sok nyugtatót vagy altatót szed	7	7
Pszichológushoz jár, járt	6	15
Öngyilkosságot követett el	3	11
Pszichiáterhez jár, járt	3	14
Öngyilkosságot kísérelt meg	2	6
Börtönben volt	2	5

A családi-rokoni környezetben előforduló devianciákat olyan összevont változóval is jellemezhetjük, amit az alábbiak szerint képeztünk: az eredeti változók átkódolása (1: ha előfordult a szűkebb vagy tágabb családban a rendszeres alkoholfogyasztás stb., 0: ha nem), majd az így képzett nyolc változót összeadtuk. Az új változó 0 és 8 pont közötti értéket vehetett fel, a teljes mintát jellemző átlaga 1.38 átlagpont.

⁵ A hallássérült hallgatók szüleinek 86 százaléka a magas végzettségű csoportba tartozik, míg a látássérült hallgatóknál csak 43 százalék.

A további elemzések szerint - a többi csoporthoz viszonyítva - **a beszédhibás hallgatókat szignifikánsan nagyobb mértékben jellemzi a többségi társadalom által deviánsnak tekintett családi-rokoni környezet:** az összevont deviancia mutató átlaga (2.00) ugyanúgy magasabb, mint a valamilyen deviancia előfordulási aránya (79 százalék). Ezzel szemben a látássérültek csoportjában **szignifikánsan kevésbé jellemző a deviáns környezet:** az előfordulási arány csupán 39 százalék.

A hallgatók családjának anyagi pozíciójának indikátoraként háztartási és szórakoztató eszközöket, valamint a gépkocsi és ingatlanulajdont vettük figyelembe. A leggyakrabban előforduló mobiltelefon (97 százalék), mikrohullámú sütő és automata mosógép (93, illetve 91 százalék) mellett a teletex-es tévé (85 százalék), a számítógép (80 százalék) vagy a HI-FI torony (69 százalék) szintén a háztartások nagyobbik részét jellemzi. A kérdőívben felsoroltak közül a mosogatógép, házimozsi rendszer és a nyaraló ingatlan megnevezése fordult elő legritkábban.

16. tábla
A felsoroltak közül mivel rendelkezik a családok ?
 (százalékban)

mobiltelefon	97
mikrohullámú sütő	93
automata mosógép	91
teletex-es tévé	85
számítógép	80
HI-FI torony	69
videomagnó	67
nyugati márkájú autó	62
hitelkártya	56
Internet kapcsolat	50
mosogatógép	18
házimozsi rendszer	17
üdülőtelek, vagy nyaraló	9

A fenti indikátorok bevonásával elvégzett főkomponens-analízis segítségével olyan összevont változót képeztünk, amely arányosan tartalmazza a mintára jellemző előfordulási arányokat.⁶ A fogyasztékoság típusa alapján képzett csoportok közül **a látássérültek** (score-átlag: -0.137) és **a beszédhibások** (-0.176) családjára jellemző az átlagosnál **alacsonyabb egzisztenciális háttér.**

A hallgatók **megosztottak annak megítélésében, hogy milyen a saját, illetve családjuk**

⁶ Az egzisztenciális főkomponens jellemzői (faktorsúlyok): mobiltelefon 0.696, HI-FI torony 0.634, házimozsi-rendszer 0.463, üdülő vagy nyaraló – 0.149, teletex-es TV 0.626, automata mosógép 0.677, mikrohullámú sütő 0.645, videomagnó 0.397, nyugati gépkocsi 0.505, számítógép 0.544, mosogatógép 0.408, Internet 0.558, hitelkártya 0.499.

relatív anyagi helyzete. A minta 48 százaléka jobbnak, míg szintén 48 százaléka rosszabbnak minősíti a hasonló életkorú diákokhoz viszonyított anyagi helyzetét.

17. tábla

A hozzád hasonló korú diákokhoz képest milyenek tartod az anyagi helyzetedet?
(százalékban, transzformált átlag: 0: sokkal rosszabb, 100: sokkal jobb)

sokkal jobbnak	2
inkább jobbnak	46
inkább rosszabbnak	42
sokkal rosszabbnak	4
válaszhiány	6
SZÁZFOKOZATÚ SKÁLA ÁTLAGA	49 pont

Családja anyagi helyzetét – viszonyítva az átlagos magyar családokhoz - **a hallgatók 52 százaléka jobbnak 45 százaléka rosszabbnak tartja.** Az egzisztenciális főkomponens átlagának eltérése a látássérült és a beszédhibás hallgatók családjának átlagosnál rosszabb anyagi helyzetét valószínűsíti, ennek ellenére **a család anyagi helyzetének szignifikánsan pesszimista megítélése az egyéb fogyatékkal élőkre jellemző (39 pont).**

18. tábla

A magyar családokhoz képest milyenek tartod a családod anyagi helyzetét?
(százalékban, transzformált átlag: 0: sokkal rosszabb, 100: sokkal jobb)

sokkal jobbnak	0
inkább jobbnak	52
inkább rosszabbnak	41
sokkal rosszabbnak	4
válaszhiány	3
SZÁZFOKOZATÚ SKÁLA ÁTLAGA	50 pont

A családok (közös háztartásban élők) **nettó havi jövedelemátlaga átlagos hazai anyagi viszonyokra** enged következtetni: 166.065 forint.

A hallgatói vélemények alapján **minden tizedik (10 százalék) családot nagymértékben, felét (52 százalék) inkább megterheli a szükséges speciális segédeszközök beszerzése.** A családok eltérő anyagi-egzisztenciális jellemzőit mutatja az is, hogy a segédeszközök beszerzését a

hallgatók több, mint egyharmada (37 százalék) inkább, illetve egyáltalán nem tartja olyan kiadásnak, amely megterhelné családja költségvetését.

19. tábla

Szerinted megterhelik -e a családot az esetleges speciális szükségletek, segédeszköz, vagy egyéb sérültséggel kapcsolatos kiadások?

(százalékban, transzformált átlag: 0: egyáltalán nem, 100: nagyon megterheli)

nagyon megterhelik	10
inkább megterhelik	52
inkább nem terhelik meg	27
egyáltalán nem terhelik meg	10
Válaszhiány	2
SZÁZFOKOZATÚ SKÁLA ÁTLAGA	55 pont

A hallgatók véleménye szerint a sérültséggel kapcsolatos kiadások leginkább a mozgáskorlátozottak, legkevésbé az egyéb fogyatékossgal élők családjának költségvetését terheli meg: a megítélést kifejező összevont mutató átlaga szignifikánsan magasabb a mozgáskorlátozottak csoportjában (59 pont), illetve alacsonyabb az egyéb fogyatékkal élők között (33 pont).

A hallgatók 41 százaléka olyan családban él, ahol - közvetlen vagy tágabb családi környezetben – van valamilyen fogyatékkal élő családtag. (A minta 25 százalékában 1 fő, 10 százalékában 2 fő, 6 százalékában 3 fő). A fogyatékkal élő családtagok többsége mozgáskorlátozott (21 százalék), látás- (16 százalék), illetve hallássérült (14 százalék).

A mozgáskorlátozottak csoportjában az átlagosnál szignifikánsan kevesebb (0.47), míg a beszédhibások (1.00) és az egyéb fogyatékossgal élők csoportjában az átlagosnál több (1.09) szintén valamilyen fogyatékossgal élő családtag van.

20. tábla

A közvetlen vagy tágabb családotban van-e fogyatékkal élő? A közvetlen családba tartoznak a szüleid és a testvéreid. A tágabb családba tartoznak a nagyszüleid és más rokonaid.

(százalékban)

	Közvetlen család	Tágabb család
mozgáskorlátozott	6	15
hallássérült	2	12
beszédhibás	0	4
látássérült	6	10
egyéb fogyatékossgal élő családtag	2	7

III. AZ ÉLETVITEL JELLEMZŐI

A fogyatékoság, mint a hétköznapi életvitelt akadályozó tényező megítélésében megosztottak a hallgatók. A minta egyharmada (34 százalék) inkább nem, egytizede (10 százalék) egyáltalán nem állítja, hogy fogyatékosága akadályozza a mindennapi életvitelében. Ugyanakkor a fogyatékkal élő hallgatók több, mint egyharmada (36 százaléka) inkább, 17 százaléka nagymértékben tartja fogyatékoságát életviteli problémának.

21. tábla

A fogyatékoságod mennyire akadályoz a mindennapi életvitelében?
(százalékban, transzformált átlag: 0: egyáltalán nem, 100: nagyon)

egyáltalán nem	10
inkább nem	34
inkább igen	36
nagyon	17
válaszhiány	3
SZÁZFOKOZATÚ SKÁLA ÁTLAGA	54 pont

Az egyes hallgatói csoportok közül a mozgáskorlátozottak az átlagosnál szignifikánsan nagyobb mértékben (59 pont) vélik úgy, hogy fogyatékoságuk akadályozza a hétköznapi életvitelüket. Az átlagosnál szignifikánsan kedvezőbb megítélést csak az egyéb fogyatékosággal jellemezhető csoportnál tapasztaltunk (37 pont).

A fogyatékkal élő hallgatók csupán 6 százaléka válaszolta azt, hogy fogyatékosága még nem okozott számára hátrányt a felsorolt hat élethelyzetben. (Figyelemre méltó, hogy a hallgatók 29 százaléka hat, 20 százaléka négy, 15 százaléka három, 13 százaléka két élethelyzetet is megnevezett). Az előfordulási alkalmak gyakorisága és az abszolút gyakoriság is azt mutatja, hogy a hétköznapi – különösen a közlekedés – élethelyzetekben inkább okoz problémát a fogyatékoság, mint a tanulási tevékenység esetén.

22. tábla

Okozott-e már számodra hátrányt, hogy fogyatékkal élsz ?
(százalékban)

	Több alkalommal	Egy alkalommal	Egyáltalán nem volt
közlekedés során	60	14	20
párkapcsolat során	50	14	28
mindennapi ügyintézés során	48	20	24
szórakozás során	47	14	31
tanulás során	35	21	36
vizsgálás során	32	21	39

A mindennapi életvitelnél megfigyelt eredményeknek megfelelően, **a mozgáskorlátozottak az átlagosnál szignifikánsan több (4.14) tevékenységnél tapasztalták hátrányát fogyatékoságuknak, míg az egyéb fogyatékkal élőkre az átlagosnál kevesebb (2.63) tevékenység megnevezése a jellemző.**

Az egyes élethelyzetek előfordulási gyakoriságának sorrendje nem mutatja meg, hogy milyen kapcsolat van a felsorolt helyzetek-tevékenységek között. Az erre alkalmas matematikai-statisztikai módszer (főkomponensanalízis) eredménye szerint a hallgatók véleményét két típus jellemzi: az elsőben a mindennapi életben, a másodikban a hallgatói státuszhoz kapcsolódó tanulói tevékenységek együttes megnevezése van jelen. Másként fogalmazva : azok akik a közlekedést nevezték meg, mint olyan területet, ahol már érte valamilyen hátrány, azok a másik három területet (párkapcsolat, mindennapi ügyintézés, szórakozás) szintén ilyen tevékenységi területnek tartják.

23. tábla

A fogyatékoság, mint életviteli hátrány megítélése alapján elkülönült típusok ⁷

MINDENNAPI-HÁTRÁNY	TANULÁS-HÁTRÁNY
szórakozás	tanulás
párkapcsolat	vizsgálás
mindennapi ügyintézés	
közlekedés	

A mozgáskorlátozott hallgatókra a mindennapi életben tapasztalt hátrányok az átlagosnál jobban (Mindennapi-hátrány főkomponens score-átlag: 0.470), a tanuláshoz kapcsolódó negatív élmények az átlagosnál kisebb mértékben (Tanulás-hátrány főkomponens score-átlag: - 0.205) jellemzőek. Ezzel szemben a hallás- és a látássérült hallgatói csoportok a

⁷ A táblázatban közölt függőleges sorrend az un. faktor score átlagokat követi, azaz a típusban leginkább meghatározó élethelyzet-tevékenység probléma került az első helyre, a legkevésbé befolyásoló probléma az utolsó helyre, míg a típusok vízszintes sorrendje a magyarázott variancia-hányad arányt követi.

fogyatékoságuk hátrányait az átlagosnál jobban a tanulás, míg kevésbé a hétköznapi tevékenységek során élik meg. ⁸

24. tábla

Előfordult-e már olyan eset, amikor valaki fogyatékoságod miatt erőszakosan bánt veled?

(százalékban)

több alkalommal	12
egy alkalommal	14
egyáltalán nem fordult elő	71
válaszhiány	3

A fogyatékkal élő hallgatók egynegyede (26 százalék) számolt be arról, hogy már előfordult olyan eset, amikor fogyatékosága miatt erőszakosan bántak vele. Minden tizedik hallgató (12 százalék) szerint ilyen eset többször is megtörtént.

A szükséges gyógyszerek és segédeszközök hozzáférhetőségét kevésbé tartják problémának, mint a kifizetett összeget, de ez utóbbi esetben is (átlagosan) a hallgatók fele (52, illetve 53 százalék) számára nem jelent gondot a gyógyszerekért, illetve a segédeszközökért kifizetett összeget.

25. tábla

A szükséges gyógyszerek beszerzése mennyire jelent gondot számodra?

(százalékban, transzformált átlag: 0: egyáltalán nem, 100: nagyon)

	nagyon	inkább igen	inkább nem	egyáltalán nem	ÁTLAG
a hozzáférhetőség	3	14	21	46	77
a kifizetett összeg	8	25	23	28	61

A mozgáskorlátozott hallgatóknak – viszonyítva a többi csoporthoz - szignifikánsan könnyebb hozzájutni a gyógyszerekhez (71 pont), mint a többi csoportba tartozó hallgatóknak (84 pont).

26. tábla

A szükséges segédeszköz(ök) beszerzése mennyire jelent gondot számodra?

(százalékban, transzformált átlag: 0: egyáltalán nem, 100: nagyon)

⁸ Látássérült hallgatók: Mindennapi-hátrány főkomponens score-átlag:-0.654 , Tanulás-hátrány főkomponens score-átlag: 0.356; Egyéb fogyatékosággal élő hallgatók: Mindennapi-hátrány főkomponens score-átlag:-0.963 , Tanulás-hátrány főkomponens score-átlag: 0.244

	nagyon	inkább igen	inkább nem	egyáltalán nem	ÁTLAG
a hozzáférhetőség	6	13	31	38	71
a kifizetett összeg	7	28	22	31	62

A látássérült hallgatók (48 pont) számára az átlagosnál szignifikánsan nagyobb, míg az egyéb fogyatékossgal élők csoportjának kisebb (95 pont) problémát jelent a szükséges segédeszköz biztosítása.

A hallgatók számára a fürdés (18 százalék) és az öltözés (16 százalék) az a két mindennapi tevékenység, amelyhez szükséges mások segítsége. A fiziológiai tevékenységeket a hallgatók túlnyomó többsége (93-97 százalék) önállóan képes végezni.

27. tábla

A felsorolt mindennapi tevékenységekhez van-e szükséged mások segítségére? (igen válaszok aránya, százalékban)

fürdés	18
öltözés	16
székelés	7
vizelés	6
táplálkozás	3

A sérültség típusa alapján képzett egyéb csoportokhoz viszonyítva, a mozgáskorlátozottak – egy kivételétől eltekintve - minden felsorolt tevékenységnél szignifikánsan nagyobb arányban szorulnak mások segítségére: öltözés- 31 százalék, fürdés- 34 százalék, vizelés-13 százalék, székelés- 15 százalék.

A hallgatók több, mint egyharmada (33-39 százalék) napi kávé-, vitamin-, illetve gyógyszer fogyasztó. A hallgatók több, mint fele (59 százalék) egyáltalán nem dohányzik, de a legalább heti egy-két alkalommal vagy gyakrabban dohányzók aránya is csupán 19 százalék. Minden harmadik hallgató absztinens, azaz soha nem fogyaszt alkoholt, de a fogyasztók többsége is csak évente néhány alkalommal vagy havonta 1-2 alkalommal iszik alkoholt.

28. tábla

Milyen gyakran csinálod a következő dolgokat?

(százalékban, transzformált átlag: 0: soha, 100: minden nap)

	minden -nap	legalább hetente 1-2 alkalom	havonta 1-2 alkalom	évente néhányszor	soha	ÁTLAG

Kávét iszok	39	18	10	10	22	61
Vitaminokat szedek	31	26	10	17	16	60
Gyógyszereket szedek	33	13	22	16	16	58
Alkoholt fogyasztok	1	6	27	47	19	31
Dohányzok	17	2	4	18	59	25

A **mozgáskorlátozott** hallgatók szignifikánsan gyakrabban (65 pont) szednek gyógyszereket, mint a többi hallgató. A többiekhez viszonyítva, a hallássérült és a beszédhibás hallgatók szignifikánsan intenzívebb alkoholfogyasztók (38, illetve 39 pont).

A **hallgatók közel fele** (46 százalék) **rendszeresen⁹, 15 százaléka nem rendszeresen¹⁰ , de használ valamilyen segédeszközt**. A hallgatók több mint egyötöde (22 százalék) valamilyen indok miatt nem használ segédeszközt, annak ellenére, hogy szükséges lenne.

A **segédeszközt rendszeresen használó hallgatók aránya szignifikánsan nagyobb a látássérültek körében** (71 százalék), míg a beszédhibás és az egyéb fogyatékkal élő hallgatók között szignifikánsan nagyobb arányban vannak azok, akik nem használnak rendszeresen segédeszközt (79, illetve 82 százalék).

Minden **tizedik hallgatónak** (10 százalék) **kellene használni fogyatékkosságával kapcsolatos segédeszközt, de nem megfelelő számára.¹¹** A hallgatók 5-5 százaléka az ára¹² , illetve más indokok miatt¹³ utasítja el a segédeszköz használatát, 2 százaléka székelyi (bot használat).

A **hallgatók 14 százaléka megnevezett olyan segédeszközt, amelyet eddig még nem használt, de szüksége lenne rá:** többen említették a számítógépes nagyító és olvasó programot, szkennert, optakon, Braille nyomtatót. Egy-egy alkalommal fordult elő a kézi vezérlésű autó, a vízagy, a Braille kijelző gép számítógépéhez és a telefonhoz beszélő program említése.

29. tábla **A fogyatékkossággal kapcsolatos segédeszközt**

⁹ kerekesszék, járókeret, ortopédcipő, kosmodisk, hallókészülék, bot, napszemüveg, Braille írógép, Cochleáris implantátum, fehér bot, kerékpár, nagyító/diktafon, számítógép

¹⁰ nagyító, bot, gyógyszer, olvasó TV, számítógép, diktafon, szemüveg, ortopéd cipő

¹¹ fűző, bal oldali halló készülék, gyógycipő, nagyító, egyetemen WC, kutya

¹² optakon, braille nyomtató,, vakvezető kutya, speciális számítógépes program, kádba emelő, autó

¹³ drága a javítási költség, nem hall vele, nem szereti, akadályozza, nem lát vele, nem mindig kell, Magyarországon nem elérhető

(igen válaszok aránya, százalékban)

rendszeresen használók	46
nem rendszeresen, de használók	15
kellene használnom, de nem használom mert nem megfelelő	10
kellene használnom, de nem használom mert nagyon drága	5
kellene használnom, de nem használom mert.....	5
kellene használnom, de nem használom mert szégyellem	2

IV. A FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNY JELLEMZŐI

Az akadálymentesítéstől eltekintve, a hallgatók egyértelműen (többségében 70 pont feletti átlagok) elégedettek az életüket érintő egyetemi/főiskolai intézményi feltételekkel. A kevésbé jónak tartott érdekképviselő átlaga is 64 pont, de az akadálymentesítés átlagos megítélése is közepes (49 pont).

30. tábla

Mint fogyatékkal élő hallgató, mennyire vagy elégedett az egyetemen / főiskolán a következőkkel? (százalékban, transzformált átlag: 0: egyáltalán nem, 100: nagyon)

	nagyon	inkább igen	inkább nem	egyáltalán nem	ÁTLAG
a fogyatékos ügyi koordinátorral	49	31	10	3	79
a hallgatók hozzáállásával	41	44	8	4	75
a tanulmányi osztállyal	39	44	14	1	74
a fogyatékkal élők bizottságával	38	30	20	2	72
a tanárok hozzáállásával	37	41	12	6	72
az érdekképviselővel	18	44	20	3	64
az akadálymentesítéssel	16	27	30	18	49

- A többi csoporthoz viszonyítva, a mozgáskorlátozott (42 pont) és a beszédhibás hallgatók (44 pont) szignifikánsan elégedetlenebbek az akadálymentesítéssel.
- A tanárok hozzáállásával a beszédhibások (58 pont) az átlagosnál kritikusabbak, viszont az egyéb fogyatékossgal élők (89 pont) elégedettebbek.
- A fogyatékossgához való viszonyt tekintve a diáktársakkal az átlagosnál kevésbé elégedettek a beszédhibás (58 pont) és a látássérült hallgatók (67 pont).

- Az **egyéb fogyatékossgal élők** nem csak a tanárok viszonyulásával, hanem a tanulmányi osztállyal (89 pont) és az érdekképviselettel (79 pont) is szignifikánsan elégedettebbek.
- A **fogyatékkal élők bizottságával** csak a látássérült hallgatók csoportja elégedettebb az átlagosnál (81 pont).

A hallgatók **61 százaléka anyagi, 41 százaléka könyv támogatást kapott az egyetemétől, illetve főiskolájától.** A további támogatási formák közül kiemelkednek az irodai szolgáltatásokban kifejezett támogatások (37 százalék), míg az **utazási vagy az étkezési támogatást már jóval kisebb arányban említették.** A hallgatók 41 százalékának van diáksegítője.

31. tábla

Az elmúlt évben milyen támogatást kaptál az egyetemétől/főiskolától?
(az igen válaszok aránya, százalékban)

anyagi juttatás	61
könyv támogatás	41
irodai szolgáltatások (fénymásolás, stb.)	37
utazási támogatás	16
egyéb juttatás ¹⁴	15
pszichológiai konzultáció	10
étkezési támogatás	6

A felsőoktatási intézménytől kapott támogatásokat tekintve, **a mozgáskorlátozottak csoportja** – viszonyítva a többi hallgatói csoporthoz - szignifikánsan kisebb arányban válaszolta, hogy az elmúlt évben könyv támogatásban (37 százalék), irodai szolgáltatásokban (33 százalék), illetve egyéb támogatásban (13 százalék) részesült. Ezzel szemben **a beszédhibás hallgatók** az irodai szolgáltatásokról (67 százalék), míg a látássérült hallgatók az anyagi támogatásokról (84 százalék) számoltak be az átlagosnál nagyobb arányban.

¹⁴ Az egyéb juttatásnál megnevezett támogatások: szociális támogatás, felmentés, diktafon, tanulást segítő gép, tandíjcsökkentés.

A hallgatók 40 százaléka válaszolt a következő nyitott kérdésre: „Milyen egyéb támogatásra lenne szükséged az egyetemről/főiskolától?”. A válaszokat megoszlás nélkül közöljük, mivel a legtöbbször említett támogatási forma is csak hat alkalommal fordult elő:

Hangolvasó; Fénymásolás, tankönyvtámogatás; Akadálymentesítés; Szállás, kollégium; Utazási támogatás; Nyelvvizsga alóli felmentés; Korrepetálás; Indukciós hurok; Személyi segítség Anyag támogatás; Tájékoztatás a tanároknak; Nem tud konkrétumot mondani,de kell több segítség Laptop; Mozgástréner; Halló készülék; Sportlehetőség

Korábban láttuk, hogy a hallgatók egyetemük/főiskolájuk fogyatékos ügyi koordinátorával meglehetősen elégedettek: 49 százalék nagyon, 31 százalék inkább elégedett. A hallgatók 43 százaléka legalább havi egy alkalommal találkozik koordinátorával, ugyanakkor a hallgatók egynegyede (25 százalék) a félévi gyakoriságnál is ritkábban. Két olyan hallgatói csoport volt, akik – viszonyítva a többi csoporthoz - szignifikánsan gyakrabban találkoznak a koordinátorokkal: az intenzívebb hallgató-koordinátor kapcsolattartás a hallássérült (53 pont) és a látássérült hallgatókra (52 pont) jellemző.

32. tábla

Milyen időközönként találkozol a koordinátoroddal?

(százalékban, transzformált átlag: 0: ritkábban, 100: hetente több alkalommal)

hetente több alkalommal	8
havonta több alkalommal	19
havonta 1-2 alkalommal	16
félévente 1-2 alkalommal	19
ritkábban	25
válaszhiány	17
SZÁZFOKOZATÚ SKÁLA ÁTLAGA	40 pont

V. AZ EGÉSZSÉGI ÁLLAPOT JELLEMZŐI

A fogyatékkal élő hallgatók egynegyede (25 százalék) tartotta egészségi állapotát rossznak, míg a minta közel fele (46 százalék) jónak, vagy kiválónak.

A többi csoporthoz viszonyítva, a mozgáskorlátozottak szignifikánsan rosszabbnak (49 pont), míg az egyéb fogyatékosággal élő hallgatók jobbnak (77 pont) minősítették a jelenlegi egészségi állapotukat.

33. tábla

Összességében hogyan minősíted az egészségi állapotodat?

(százalékban, transzformált átlag: 0: nagyon rossz, 100: kiváló)

nagyon rossz	3
rossz	22
közepes	27
jó	36
kiváló	11
SZÁZFOKOZATÚ SKÁLA ÁTLAGA	57 pont

A saját kortárshoz viszonyított minősítést tekintve már kritikusabbak a hallgatók: az egészségi állapotát rosszabbnak tartók aránya 48 százalék. A kortársakhoz viszonyított saját egészségi állapot megítélésében **beszédhibások az átlagosnál szignifikánsan optimistábbak** (59 pont), míg a **negatívabb megítélés a látássérültekre jellemző** (33 pont).

34. tábla

Saját kortársaidhoz viszonyítva hogyan minősíted saját egészségi állapotodat?

(százalékban, transzformált átlag: 0: sokkal rosszabb, 100: sokkal jobb)

sokkal rosszabb	15
rosszabb	33
ugyanolyan	33
jobb	12
sokkal jobb	7
SZÁZFOKOZATÚ SKÁLA ÁTLAGA	41 pont

A **hallgatók fele** (52 százalék) úgy véli, hogy az elmúlt öt évben nem változott az egészségi állapota, ugyanakkor **több mint egyharmad** (37 százalék) **negatív változásokról** számolt be. A jelenlegi egészségi állapotukat leginkább rossznak tartó **mozgáskorlátozott hallgatók** **egészségük közelmúltbéli változását is az átlagosnál rosszabbnak ítélik** (35 pont).

35. tábla

Az elmúlt öt évben hogyan változott az egészségi állapotod?

(százalékban, transzformált átlag: 0: sokkal rosszabb, 100: sokkal jobb)

sokkal rosszabb lett	10
rosszabb lett	27
ugyanolyan maradt	52
jobb lett	10
sokkal jobb lett	2
SZÁZFOKOZATÚ SKÁLA ÁTLAGA	42 pont

Az elmúlt évben a hallgatók **42 százalékát** (átlagosan 67 napig) **akadályozta valamilyen betegség a tanulásban**, s minden negyedik (26 százalék) hallgató volt kórházban (átlagosan 3.3

alkalommal), 8 százalékukhoz hívtak ki orvosi ügyeletet (átlagosan 2.2 alkalommal). Az elmúlt öt évre vonatkoztatva a hallgatók egyharmadának (35 százalék) volt műtétje, egyötödrészüek (21 százalék) volt lakója valamelyik rehabilitációs intézetnek.

36. tábla

A közelmúlt betegségtörténete I.

(a kérdésre válaszolók aránya, százalékban)

Valamilyen betegség miatt összesen hány napig nem tudtál tanulni az elmúlt évben?	42
Hány alkalommal volt műtéted az elmúlt öt évben?	35
Hány alkalommal voltál kórházban az elmúlt évben?	26
Hány alkalommal voltál rehabilitációs intézetben az elmúlt öt évben ?	21
Hányszor hívtak ki hozzád ügyeletet az elmúlt évben?	8

37. tábla

A közelmúlt betegségtörténete II.

(alkalom/nap átlagban)

Valamilyen betegség miatt összesen hány napig nem tudtál tanulni az elmúlt évben?	67 nap
Hányszor hívtak ki hozzád ügyeletet az elmúlt évben?	2.2 alk.
Hány alkalommal voltál kórházban az elmúlt évben?	3,3 alk.
Hány alkalommal volt műtéted az elmúlt öt évben?	2.3 alk.
Hány alkalommal voltál rehabilitációs intézetben az elmúlt öt évben ?	2.8 alk.
Összesen mennyi időt töltöttél kórházban az elmúlt öt évben ?	42 nap
Összesen mennyi időt töltöttél rehabilitációs intézetben az elmúlt öt évben ?	35 nap

- **A beszédhibás és a mozgáskorlátozott hallgatók között** szignifikánsan kevesebben vannak olyanok, akik valamilyen betegség miatt nem tudtak tanulni az elmúlt évben (21, illetve 30 százalék).
- **Az egyéb fogyatékkal élő (27 százalék) és a hallássérült hallgatók (18 százalék) között** szignifikánsan magasabb, míg a **mozgáskorlátozottak** csoportjában alacsonyabb (2 százalék) azok aránya, akihez orvosi ügyeletet kellett kihívni az elmúlt évben.
- **Az egyéb fogyatékkal élők csoportjában** szignifikánsan magasabb (55 százalék) azok aránya – minden második hallgató! – akiket kórházban kezeltek az elmúlt évben.

- Az elmúlt öt évet tekintve, a **mozgáskorlátozottak** körében szignifikánsan nagyobb (38 százalék), míg a **látássérültek** csoportjában alacsonyabb (4 százalék) azoknak a hallgatóknak az aránya, akiket rehabilitációs intézetben kezeltek.

Az előző eredményeknek megfelelően, az elmúlt évben betegség miatt tanulásból kiesett napok száma szignifikánsan magasabb a **mozgáskorlátozott** hallgatók csoportjában (átlagosan 168 nap!).

A **beszédhibások** szignifikánsan több alkalommal (20 alkalom) voltak kórházban az elmúlt esztendőben, s ennek megfelelően a kórházban – az elmúlt öt évben - eltöltött napok (átlagosan 209 nap) tekintetében is lényegesen eltérnek a többiektől.

A többi csoporthoz viszonyítva, a **látássérültek** szignifikánsan több alkalommal (10 alkalom) voltak az utóbbi öt évben rehabilitációs intézetben.

A **fogyatékkal élő hallgatók** közepesen elégedettek (50 pont körüli átlagok) a nagyobb egészségügyi intézményekkel (szakrendelés, kórház), viszont meglehetősen kritikusak (38 átlagpont) a háziorvosi ellátással szemben.

38. tábla

Mennyire vagy elégedett az alábbi egészségügyi ellátási formákkal?

(százalékban, transzformált átlag: 0: teljes mértékben elégedetlen, 100: teljes mértékben elégedett)

	teljes mértékben	inkább elégedett	inkább elégedetlen	teljes mértékben elégedetlen	ÁTLAG
háziorvosi ellátás	16	15	33	33	38
járóbeteg szakrendelés	17	31	37	8	53
kórházi ellátás	8	39	25	6	55

Az elmúlt esztendőben a leghosszabb kórházi kezelésben részesült hallgatói csoport tapasztalatai nem éppen kedvezőek, mivel az **egyéb fogyatékkal élő hallgatók szignifikánsan kritikusabbak a kórházi ellátással** (36 pont).

A mintába került hallgatók közel fele (48 százalék) véli azt, hogy **túlsúlyos**. **Inkább soványnak tartja magát minden harmadik** (33 százalék) **hallgató**. A szélsőséges megítélés (nagyon túlsúlyos-nagyon sovány) mindkét esetben csak kevés hallgatóra jellemző.

39. tábla
Hogy érzed, jelenleg ...
 (százalékban)

nagyon túlsúlyos vagyok	2
kicsit túlsúlyos vagyok	46
kicsit sovány vagyok	27
nagyon sovány vagyok	5
válaszhiány	20

A mozgáskorlátozott hallgatók saját testsúlyának megítélése szignifikánsan eltér a többi csoportra jellemző önminősítéstől. A mozgáskorlátozottak 5 százaléka nagyon, míg 49 százaléka kismértékben véli túlsúlyosnak magát – a többi csoportnál 0 és 43 százalék a megfelelő arány. A nagyon sovány vagyok választ a mozgáskorlátozottak 8 százaléka adta (a többi csoportnál csak 2 százalék), míg a kicsit sovány vagyok válaszok aránya között nincs lényeges eltérés: 26, illetve 28 százalék.

Az átlagosan 63.07 kg súlyú és 169.4 cm magasságú **hallgatók BMI értékeinek megoszlása lényegesen eltér a szubjektív megítélésektől.** A többségében (76 százalék) ideális testsúlyú hallgatók lényegesen többen (48 százalék) tartották magukat túlsúlyosnak, mint amennyire a valóságban annak tekinthetők (14 százalék), s ennek megfelelően a valós helyzet szerint 10 százalék a túlzottan soványnak tekinthetők aránya – szemben az 5 százalékos szubjektív „nagyon sovány vagyok” minősítők arányával. (A fenti összehasonlítás erős korlátja a szubjektív önértékelés 20 százalékos válaszhiány aránya).

40. tábla
Testtömeg Index (BMI) jellemzői¹⁵
 (százalékban)

<18,5	túlzottan sovány	10
18,5 - 24,9	ideális (egészséges) testsúlyú	76
25 - 29,9	túlsúlyos	13
30+	veszélyesen túlsúlyos / elhízott	1
ÁTLAG		21.8

A hallgatók kisebbik része (8-18 százalék) vesz részt állapotának fenntartását, illetve javítását elősegítő orvosi kezelésen, illetve nem orvosi foglalkozáson.

¹⁵ Az elhízás mérésére leggyakrabban a Testtömeg Indexet (BMI) használják, kiszámolásához az egyén testtömegét el kell osztani a méterben megadott testmagasság négyzetével.

41. tábla**Részt veszel-e az állapotod fenntartását és/vagy javítását elősegítő....**

(százalékban)

	igen, régebben	igen, most is	nem
terápiás orvosi kezelésen	27	18	55
alternatív orvosi kezelésen	26	8	66
nem orvosi foglalkozáson	19	14	67

Az ilyen típusú foglalkozásoktól, kezelésektől való **elzárkózás leggyakrabban előforduló indoka** – mindhárom esetben – **az eredménytelenség feltételezése, az idő-, érdeklődés és az ismeret hiánya**. Az anyagi vagy a megközelítés problémája lényegesen kisebb szerepet játszik az elutasításban.

42. tábla**Ha nem veszel részt, annak mi az oka?**

(igen válaszok aránya, százalékban)

	terápiás kezelés	alternatív kezelés	nem orvosi foglalkozás
nem javítana az állapotom	38	45	52
időhiány	29	30	28
nem érdekel az ilyesmi	24	23	26
nem ismerek ilyeneket	24	24	31
pénzhiány	12	15	21
messze van	6	14	17

A hallgatók **közérzetének mérésére** a WHO Wellbeing indexet használtuk a kérdőívben. **A összevont 53 átlagpont egyfajta átlagos közérzetet mutat**, az egyes itemek közül a vidám/jókedvű önértékelés 63 átlagpontja figyelemre méltó. A többi csoport átlagához (51 pont) viszonyítva, **a látássérültek elégedettség mutatója szignifikánsan magasabb: 61 pont**.

43. tábla**Hogyan érezted magad az elmúlt két hétben?**

(százalékban, transzformált átlag: 0: egyáltalán nem, 100: teljesen jellemző)

	egyáltalán nem jellemző	alig jellemző	jellemző	teljesen jellemző	ÁTLAG
vidámnak és jókedvűnek	4	22	53	18	63

nyugodtnak és ellazultnak	10	30	45	10	53
ébredéskor frissnek és kipihentnek	16	29	43	9	49
napjaim tele voltak számomra érdekes dolgokkal	11	45	27	14	48

A szorongás mérésére használt Type D kérdőív (Distressed personality) átlaga 37 pont, amely a hallgatók inkább nyitott, szorongásmentes önjellemzését támasztja alá. A szorongás szignifikánsan jobban jellemzi a mozgássérülteket (42 pont), a beszédhibásokat (50 pont), míg az átlagosnál kisebb mértékben a hallás- (30 pont) és a látássérülteket (31 pont).

44. tábla

Hogyan jellemeznéd saját magad?

(százalékban, transzformált átlag: 0: egyáltalán nem, 100: teljesen jellemző)

	egyáltalán nem jellemző	alig jellemző	jellemző	teljesen jellemző	ÁTLAG
Megbízható vagyok.*	3	2	37	57	83
Könnyen teremtek kapcsolatot, ha valakivel találkozom.*	9	33	37	20	56
Sokszor kapom magam azon, hogy aggódom valami miatt.	12	37	37	14	51
Gyakran érzem magam gátoltnak a társas kapcsolatokban.	23	34	26	14	44
Gyakran csinálom nagy ügyet lényegtelen dolgokból.	15	48	25	10	43
Zárkózott ember vagyok.	30	30	22	15	41
Nehezen kezdek el egy beszélgetést	29	31	29	10	40
Ha más emberekkel vagyok együtt, gyakran nem találok a megfelelő szavakat a beszélgetéshez.	32	31	15	18	40
Gyakran érzem boldogtalannak magam.	25	38	27	7	39
Gyakran vagyok ingerült.	16	53	23	4	39
Gyakran rossz a hangulatom.	24	43	27	5	38
Gyakran állok szóba idegenekkel.	26	38	25	6	37
Gyakran magam alatt vagyok.	21	50	21	6	37
Sötétben látom a jövőmet.	29	43	21	4	33
Sosem fognak úgy alakulni a dolgok, ahogy én akarom.	29	50	13	7	32
Inkább távol tartom magamtól az embereket.	39	37	15	6	30
Általában unatkozom.	41	44	14	1	25

* az összevont mutató kialakításánál fordított értékeket használtunk

Problémás élethelyzetben a hallgatók leginkább a szülőkre (91 pont) és a barátokra (82 pont) számíthatnak, de a rokonok (66 pont) és a diáktársak (64 pont) is egyértelmű támasza lehet a hallgatók 23-30 százalékának. Az egyházi csoportokra vagy civil szervezetekre csak egy kisebbség számítana – hasonlóan az oktatókhoz, segítő foglalkozásúakhoz és a

szomszédokhoz. (A partner viszonylag alacsony átlagpontja meglepő, feltehetően az átmeneti kapcsolatoknak köszönhetően).

A többi csoporthoz viszonyítva, **legkevésbé a beszédhibások** vélik úgy, hogy a felsoroltak segítséget nyújthatnak számukra valamilyen problémás élethelyzetben: az oktatók (30 pont), a hallgatók (53 pont), a rokonok (48 pont) és a barátok (65 pont) átlagpontja minden esetben szignifikánsan alacsonyabb az átlagosnál.

45. tábla

Nehéz élethelyzetben mennyire számíthatsz az alábbiak segítségére?

(százalékban, transzformált átlag: 0: egyáltalán nem, 100: nagyon)

	nagyon	átlagosan	kevésbé	egyáltalán nem	ÁTLAG
szülő	80	14	2	2	91
barát	60	25	6	6	82
rokon	30	38	21	6	66
hallgató társ	23	51	20	5	64
partner	35	13	6	23	59
oktató	12	35	33	18	47
segítő foglalkozású	15	25	15	33	42
szomszéd	9	32	26	31	40
egyházi csoport	4	16	23	48	25
civil szervezet	5	10	27	52	22

Az öngyilkosság gondolata a hallgatók 49 százalékánál már felmerült, többségüknél öt évnél korábban. **Öngyilkossági kísérlet a fogyatékossgal élő hallgatók 15 százalékát jellemzi** – hasonlóan az öngyilkossági gondolatokhoz – többségében öt évnél régebben.

Az öngyilkosság gondolata **szignifikánsan nagyobb arányban fordult már elő a mozgáskorlátozottak (61 százalék) csoportjában,** míg a látássérültekre az átlagosnál kisebb arány volt a jellemző (32 százalék).

Az öngyilkossági kísérlet szintén a mozgáskorlátozottak körében a legmagasabb arányú (26 százalék), míg a hallás- és látássérült hallgatók csoportjában gyakorlatilag nem fordult elő (0, illetve 1 százalék).

46. tábla
Foglalkoztattak-e öngyilkossági gondolatok életed során?
(százalékban)

nem	51
egy éven belül	11
öt éven belül	11
régebben	26

47. tábla
Volt-e öngyilkossági kísérleted?
(százalékban)

nem	85
egy éven belül	0
öt éven belül	5
régebben	10

A FOGYATÉKOSSÁG INDIVIDUALITÁSA

Egy narratív interjúkon alapuló kutatás

Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar, és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék felsőoktatási intézményeiben.

Kutatás vezetője: Wohlfarth Eszter

2005. május

A fogyatékoság individualitása

Kutatási összefoglaló egy narratív interjúkon alapuló kutatásról

Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar, és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék felsőoktatási intézményeiben tanuló fogyatékosággal, speciális szükséglettel élő hallgatók körében

„Minden emberi lény szabadon születik és egyenlő méltósága van”
(ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata)

Bevezető

Az Európai Unió minden tizedik polgára valamilyen testi vagy szellemi fogyatékosággal él. A „fogyatékos-ügy” az Unión belül kiemelt fontossággal bír.

Portugália arra törekszik, hogy biztosítsa a fogyatékosággal élők az információs és kommunikációs technológiai képzéshez való hozzáférését. Dánia, Svédország és Ausztria ösztönzi a technikai segítség alkalmazását a látás- és hallássérültek esetében. Németországban törvény írja elő a súlyosan fogyatékos emberek foglalkoztatási kvótáját (6 %), Olaszországban ez a foglalkoztatási arány a 15 főt meghaladó vállalkozások esetén 7 % volt 2003-ban. Hollandiában javaslatot dolgoznak ki a fogyatékos, valamint a krónikus betegségben szenvedő emberekkel való egyenlő bánásmód megteremtésével kapcsolatos jogi szabályozásra. Az Egyesült Királyság szervezetei vizsgálják: milyen mértékben érvényesül az árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzájutás a társadalom valamennyi tagja számára.¹⁶ Az „Akadályok Megszüntetése Díj” minden évben kiosztásra kerül az Európai Unióban, amelyet azon cégek és magánszemélyek kaphatnak meg, akik az esélyegyenlőség megteremtésében aktívan tevékenykednek. Például a cégeknek meghirdetett díjat egy brüsszeli székhelyű vállalat kapta meg 2000-ben, amely húsz dolgozóját megtanított a jelnyelvre annak érdekében, hogy három siket alkalmazottjával könnyebb legyen a kommunikáció. Az „árúk és szolgáltatások elérhetősége” kategóriában pedig azok a tervezők, rehabilitációs mérnökök, az ipar képviselői mutatkoznak be, akik a fogyatékosággal élő emberek szükségleteit munkájuk során figyelembe veszik.¹⁷

Ha esélyegyenlőségről beszélünk, többnyire a törvényi szabályozások és azok teljesítése kapcsán létrejövő azonos – vagy azzal közel egyenértékű – helyzet megteremtését értjük, a társadalom minden tagja számára. Az esélyegyenlőség feltételeinek megteremtésére irányuló törekvések egy társadalom fejlettségéről, szemléletmódjáról, az előítéletesség fokáról is képet adhat.

A fogyatékos személyek megítélése gyakran attól is függ, hogy milyen terheket illetve lehetőségeket jelentenek egy társadalom számára. Öröndetes, hogy Magyarországon is kezd átalakulni, az a korábban elfogadott nézet, hogy az egészségkárosodással, fogyatékosággal élők a társadalom kevésbé hasznos tagjai, hátráltató tényezők, és minthogy egy láthatatlan és ismeretlen világban élnek, nem tekinthetők igazán mérvadónak. Pozitív az a folyamat is, amely a törvényalkotásban és a pozitív cselekvési stratégiák kidolgozásában mind szélesebb körben történő megvalósításában figyelhető meg. Egyre többen vannak azok a fiatalok, akik fogyatékoságuk ellenére szakmát, diplomát szereznek, amely szintén pozitívan befolyásolhatja a közgondolkodást. Ugyanakkor még mindig kevés a valódi párbeszéd társadalmi szinten.

¹⁶ Ignác Beáta (szerkesztő): A fogyatékos emberek Európába mennek, Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége Budapest 2003. 70-73.o.

¹⁷ Uo. 34.-35. o.

I. A kutatás célja

A különféle egészségkárosodással és fogyatékossgal élők a társadalom igen kemény kategóriákba sorolja, szinte homogén csoportokba tartozóknak tekinti. Ez a terminológia nem individuusként kezeli az egyént, hanem egy-egy a fogyatékossgal összefüggő, abból következő tulajdonság jellemző, kiragadása a meg-, - sokszor - elítélés alapja. A fogyatékossgal élőről gyakran megfélekedzik a társadalom, ha azonban a mindennapokban, a tanulás, a munka világában az egyén interakcióba kerül velük, sokszor tanácstalanul vagy akár negatívan reagál, mely mindkét fél számára további nehézségek felmerülésének forrása lehet.

A fogyatékossgal, egészségkárosodással élők és véleményüket gyakran nem kéri ki, illetve nem veszik figyelembe az őket érintő kérdésekben. A témakört mélyebben vizsgálni kívánó kutatások gyakran megmaradnak a materiális és jogi segítségnyújtás, az egészségügyi és szociális állapot felmérésénél. Ezen kutatások nagyon fontosak, az elsődleges segítségnyújtás és beavatkozás előkészítésében, azonban hiányoznak azok az aspektusok, amelyek a fogyatékossgal tényleges megismertetésének és társadalmi szinten való szélesebb körű elfogadottságának lehetőségét magukban rejtik.

A narratív interjúkkal készített kutatás célja, a ma Magyarország keleti régiójában, (Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék) felsőoktatási intézményeiben tanuló, fogyatékossgal, speciális szükséglettel élő fiatalok élettörténetének, életvezetési stratégiáinak megismerése.

A kutatás primer célja: a fogyatékossgal élő hallgatók életútjának, fogyatékossgából adódó helyzetének és ahhoz való viszonyának, életérzéseinek megismerése. Az érintett fiatalok megismerésével és nézeteik megismertetésével, nőhet a fogyatékossgal kapcsolatos negatív diszkrimináció társadalmi szinten való leküzdésének esélye, (mikro-, makroszint).

A kutatás szekunder célja: a fogyatékossgal élő hallgatók mindennapjainak, és egyetemi, főiskolai életének, szocio-kulturális hátterének vizsgálata, különös tekintettel a szükségleteik és speciális igényeik feltérképezésére. A kutatás lehetőséget ad az érintett hallgatók individuális problémáinak (mentális, fizikális, jogi stb.) feltárására és azon szükségletek felmérésére, amelyekre az érintettek megkérdezése nélkül nem, vagy csak megkésve remélhető a megfelelő stratégiák kidolgozása és megvalósítása.

II. A kutatás alanyai:

A Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék felsőoktatási intézményeiben tanuló, fogyatékossgal, speciális szükséglettel élő fiatalok közül 16 fő. A

Szolnoki Főiskolán: 2 fő, (lévén nincs több fogyatékossgal élő hallgató a főiskolával jogviszonyban), a Debreceni Egyetemen: 8, a nyíregyházi főiskolán 6 fő került megkérdezésre.

A 16 fő fogyatékossgai csoport szerinti megoszlása:

3 fő látássérült (nem látó),

7 fő mozgáskorlátozott: ebből 5 fő kerekesszéssel közlekedő, 1 fő két bottal járó, 1 fő enyhén mozgáskorlátozott, segédeszköz nélkül élő

1 fő halmozottan sérült: hallás, mozgás és látássérült

1 fő kommunikációban gátolt és mozgássérült

2 fő kommunikációban gátolt: ebből 1 fő hallássérült, hallókészüléket használó, 1 fő siket

2 fő tanulási nehézséggel, (diszlexia, diszgráfia) élő.

III. Adatgyűjtés: kutatás alanyaival való kapcsolatfelvétel az érintett felsőoktatási intézmények fogyatékos-ügyi koordinátorainak segítségével és közreműködésével történt. Az adatfelvétel hangrögzítéssel történt. Az interjúk időtartama együttesen közel 120 óra.

IV. A kutatási módszer: a narratív interjú módszerét Fritz Schütze fejlesztette ki, majd Gabriele Rosenthal és Fischer Rosenthal karakterizálta és gondolta tovább. A narratív interjú technika rendkívül alkalmas élettörténet elmeséltetésére, illetve mély és nagy mennyiségű információ nyerésére. Ezt a módszert Magyarországon, - némi változtatásokkal -, Vajda Júlia és Kovács Éva honosította meg.

Jellemzője: az interjúalany saját elbeszélést nem szakítja félbe a részletekre való rákérdezés. Ahhoz, hogy megértsük a megkérdezettet, ahoggy ő megéli a dolgokat, mi nem definiálhatjuk mi az, ami a témához tartozik és mi nem, hogy melyik témában van beágyazva, vagy annak egy alkotó eleme. Azt sem tudhatjuk a megkérdezettnél jobban, mikor kezdődik az érintett tématerület, és hogyan manifesztálja azt. A rendezést az elmesélőre kell hagynunk. Ha túl hamar avatkozunk be, nem várjuk meg, hogy kibontakoztassa interjú partnerünk a mondanivalóját, kommunikációs és megértésbeli nehézségekkel találhatjuk szembe magunkat.

A technika lényege tehát, hogy maximális teret enged az interjúalanynak élettörténete elmesélésében. Az interjú menetét az interjúalany határozza meg, és intervencióra csak akkor kerül sor, amikor jelzi, elmesélésének végére ért. Ezt a úgy nevezett főnarratívát tartalmazó elmesélést, a kutató aktív hallgatással, odafigyeléssel, folyamatos metakommunikációs jelzések küldésével és jegyzeteléssel tölti. Az ebben a fázisban, látszólag passzív szerepe a kutatónak, igen fontos és nagy odafigyelést igényel. A jegyzetelésnél azokat a pontokat, tématerületeket rögzíti, az elmondásra kerülésük sorrendjében, amelyekre a későbbiekben elmesélést generáló kérdéseket tehet fel az interjúalanyunk. Hiszen nem gondoljuk azt, hogy tudnánk, mi releváns interjúalanyunk élete szempontjából, s mi nem. Itt az egyetlen szempont az, hogy mi az, ami nem került valódi kifejtésre, nem pedig az, hogy mi tűnik az adott pillanatban az ottlévő interjúer számára relevánsnak. A kérdések további elmesélést elősegítő megfogalmazása és a helyes időben történő feltevése, a narratív interjú felvételének egyik legfontosabb követelménye. Ez az interjú technika nagy követelményeket állít mind a felvételt, mind a narratív interjú elemzését végző

számára a tekintetben, hogy a kutatónak törekednie kell a túláltalánosítás, a kutató elgondolása szerinti összefüggések, a kutatási téma erőszakos, vagy túl korai beviteltől való tartózkodásra.

Az interjúk ezzel a módszerrel készültek. A felvétel előtt, a hallgatókkal ismertettem a kutatás témáját, az interjú felvétel menetét és engedélyt kértem a hangrögzítésre. A kutatás témájának pontos megfogalmazása és ismertetése nagyon fontos, hiszen az interjúalanyoknak tudnia kell, hogy milyen minőségében, szerepében lett megkeresve, illetve a téma segítséget ad az élettörténet elmesélésében, annak konstruálásában. A kiválasztott fiatalokkal készített interjúk esetében közöltem az interjúalanyokkal, hogy a kutatás témája felsőoktatásban tanuló fogyatékossgal, speciális szükséglettel élő hallgatók.

Minden esetben az alábbi, általam feltett kérdéssel/kéréssel indult az interjú beszélgetés:

„Mint tudod, a fogyatékossgal élő hallgatók élettörténetét kutatom. Arra szeretnék kérni, hogy meséld el nekem az életed, élettörténeted.”

Az, hogy a hallgató mivel kezdte élettörténetének elmesélését, szintén tőle függött, semmilyen további instrukciót nem kapott. Mind a 16 esetben gördülékenyen történt a feladat megértése, és hála az aktív hallgatás technikájának, néhány percen belül már teljesen az interjúalany volt a főszerep.

Az elemzésben a narratív interjúknál használt hermeneutikai esetelemzés módszerét használtuk. Ennek során, nem előre gyártott, vagy az értékelésnél kialakított kategóriákba kell az egyes részeket sorolni, hanem az elbeszélés, valamint a megélt élettörténet, illetve ezek viszonyán belül kell megtalálni az egyes élettörténeti események, illetve elmesélt történetek helyét.

„Az emberek közötti egyenlőtlenségek természetüknek fogva nem olyan nagyok, mint amilyenekké a nevelés azokat teszi.”¹⁸

V. Kutatási eredmények összefoglalása

A részletes kutatási beszámolóban, mintegy 120 óra interjú anyag elemzése révén bepillantást nyerhetünk: Szabolcs-Szatmár-Bereg Hajdú-Bihar, és Jász-Nagykun-Szolnok megyék felsőoktatási intézményeiben tanuló, fogyatékossgal élő hallgatók élettörténeteibe, problémamegoldó stratégiák kidolgozásába, szükségletek és általuk nem kívánt magatartások és hozzáállás megítélésébe. Emellett számos praktikus információkkal lehetünk gazdagabbak, hogyan és milyen utakon lehetséges a megfelelő segítségnyújtás és mikor, inkább, az azoktól való tartózkodás, a segítségforrás alapja.

A hallgatókkal készített interjúk alapján nehéz egy összefoglaló részben rávilágítani mindazokra a pontokra, amelyek eltérő fogyatékossgal élők mindennapjait determinálják.

¹⁸ Saját fordítás Wohlfarth Eszter, Johann Gottfried von Herder, Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit IX. 4. In. Knaurs Grosser Zitate Schatz, Area Verlag GmbH, Erfstadt, 2003. 175. old.

Mégis, érdemes főbb fókuszpontokat kialakítani, amelyek a hatalmas információ mennyiség befogadását megkönnyítik.

A módszer, a narratív interjú technikája, valóban lehetőséget adott arra, hogy a hallgatók szabadon elmesélhessék élettörténetüket. Természetesen a kérdésfeltevés fázisában, mód volt arra is, hogy a korábban kevésbé részletesen elmesélt, vagy egyes életszakaszokról csak tudósítások segítségével megosztott információkról, elmesélést segítő kérdéssel többet megtudhassunk és ezáltal azokat mélységükben is jobban megérthessük.

Különbséget kell tennünk a veleszületett és az úgynevezett szerzett fogyatékossgal élők élettörténeteinek elemzésénél. Egészen eltérő problémákkal és saját sérültségükhöz való beállítódással találkozhatunk ezekben az esetekben. Erről bővebben a későbbiekben lesz szó.

A családi háttér szerepe

A család, az egyik legfontosabb támogató miliőt jelentheti egy fogyatékossgal élő számára (is), azonban ezekben az esetekben szinte, az egészség állapot mellett, a legfőbb befolyásoló tényező a fiatalok jövőjének alakításában is. Érdemes lenne egy hasonló, élettörténet elmesélésére alapozó interjúk kutatás a családtagok bevonásával, hiszen a fogyatékossgal élő hallgatók mögött mindig áll vagy éppen hogy kilépett az életükből a biztonság és sok esetben a kizárólagos finánciális háttérrel biztosító közeg. Ez eleve témája lehetne egy önálló tanulmánynak.

A hallgatókat, két nagy csoportra lehet osztani. Az egyik csoportba sorolhatók azok, akiknél folyton feltűnik az elmesélésben, a hála és/vagy a bűntudat a szülők felé: „anyukám mindent feladva”, vagy „apukám értünk dolgozott csak”, „elhatároztam, hogy visszaadok nekik mindent” típusú kijelentések nagyon-nagyon gyakoriak ezekben az esetekben. A másik csoportot alkotják, akik talán ugyanezt érzik, de nem mondják ki, vagy nem úgy élik meg hanem mint eszközként használják a szülői háttérrel és támogatást saját céljaik és előmenetelük érdekében. „végül is ez a szülő dolga”, „hiszen a gyereke vagyok” „ki, ha nem a szülő” – típusú közbevetések.

Mindkét esetben megfigyelhető azonban, hogy bár, az első esetén folyamatosan jelen van a főnarratívában (is) a szülő, de mindenképpen az életút mérföldköveinél feltűnik, addig a második „típusnál”, inkább csak az elmesélést generáló kérdésfeltevés fázisában és csak végkifejlet, tehát nem részletező történet keretében, vagy epikus elmesélésben: „csak mentünk és költöztünk mindig tovább”, „akkor anyámék úgy gondolták, ők rendeztek mindent” és hasonló kijelentések keretében tűnnek fel és suhannak tova.

A szülőkhöz való viszonyt is befolyásolja természetesen ez a kettősség ez mind a szóhasználatban, mind az elmesélési szekvenciákon keresztül nagymértékben érzékelhető.

Gyakori az úgynevezett egyszülő (haláleset vagy válás) család. Gyakori „szereplő”, az apa, aki állandóan dolgozik, az anya, aki a pályáját feladni kényszerült, hogy gyermekét gondozza, főleg az iskolakezdés előtt, illetve, ha sehova nem vették fel: pl. siketek, mozgássérültek esetén.

A szülőket segítő szervezetek és önszervező csoportok, táborok, fórumok szerepe nagyon meghatározó - főleg információ-közvetítés miatt. (segédeszköz-beszerezés, támogatási lehetőségek, jogszívány megszerzése mozgássérültek számára, külföldi ösztöndíjak, stb. stb.)

Közhely, hogy a fogyatékossgal élő gyerekek nevelését vállaló családok anyagi körülményei igen nehezek, azonban ez nagymértékben függ a különböző támogatási formák egymást kizáró igénybevitelének rendszerétől. Ekkor, sem a hallgató, sem a szülő nincs tisztában azzal, hogy melyik támogatásról mondjon le, melyik az, amellyel a családi kassza valamelyest a létminimum szintjét elérheti.

A családi kapcsolatokat még egy nagyon fontos tényező alakítja, ez pedig, hogy a megkérdezett 18-36 éves korosztályban, - főleg a veleszületett, vagy gyermekkorban „szerzett” fogyatékossgal élők esetében – már a kisgyermekkor sem töltötték a hallgatók családi környezetben. Ez pedig már, az ellátórendszer sajátosságából ered, erre legjobb példát a fogyatékossgal, sérültséggel élők oktatását – és itt nem az integrált oktatásról van szó – ellátó intézmények jelentik, amelyek többnyire a fővárosra fókuszálnak. Ezek miatt a családi kapcsolatok vagy a kéthetente vagy havonta esedékes hazautazás, vagy látogatásokra korlátozódnak.

Az oktatási intézmények szerepe

A probléma már óvodás korban kezdődik, amikor egy fogyatékossgal élő gyermeket nem tudnak a szülők – főleg vidéken – integrált közegbe beírni.

Sokan nem találtak korábban középiskolát, mert pl. nem tudtak bejutni (fizikális akadályok) gimnáziumokba. Többen középiskolát úgy választottak, amely eleve sérültek számára létesült. Ezek sokszor tanulmányilag nem nagy követelmény szintet támasztanak, ezért általában nagyobb a lemaradás, és később kezdtek a felsőoktatást – sikertelen felvételi, vagy időközben kellett váltaniuk a hallgatóknak.

Gyakran előfordul, hogy abszolút nem érdeklődésnek megfelelően választanak, ez gyakrabban történik előfordulni, mint „normál” populációban.

Mozgás-, hallás-, és látássérülteknél monopolhelyzetűek a bármilyen számítástechnikával kapcsolatos szakmák, és tovább tanulási szakirány választása. (Ilyen esetekben nagyon sokszor elhangzott: „nem ezt akartam én csinálni” „egészen más volt a célom”, „amit akartam, az nem lehetek”, stb. típusú kijelentések.)

Probléma adódik abból is, hogy nagy része a megkérdezetteknek elsőként a felsőoktatásban találkozott „egészség”, nem sérült társaival. (Beilleszkedés)

A tanároknak, minden iskolai szintet figyelembe véve, nagy szerepe van egy fogyatékossgal élő fiatal pályaválasztásában, (vagy azért mert biztatta, vagy volt olyan is, akit „kiszegítő iskolába” akartak küldeni, vagy nem engedték érettségizni).

Elutasítás az általános és középiskolai szinten jellemző, illetve volt csak, remélhetőleg a megkérdezett 18-36 éves korosztályt tekintve. Gimnáziumba kimondottan nehéz hallássérültnek – ld. siketnek bekerülni, holott olyannyira megállják a helyüket, hogy tanulmányversenyekre jártak többen, stb.

A vallási jellegű, háttérű, iskolákban való továbbtanulás meglehetősen gyakori, bármely fogyatékossgal csoportot nézzük. Ennek tisztán vallási oka is lehetne első ránézésre, azonban szinte minden esetben elhangzott, hogy „máshova nem vették fel”, „nem volt más esély”, „nem törődtek vele”, „az apja is odajárt”, „csak ott álltak vele szóba”, „a diákok, tanárok is jobban álltak hozzá”, stb.

A vizsgált három megyében, a hallgatók már a középiskolát, sőt az általánost sem szülőváros/falujában kezdte, végezte, hanem általában nagyobb megyeszékhelyeken, illetve legalább 60 %-k Budapestre kényszerült. Ez minden esetben a család szétdarabolását jelentette (ld. Egy szabolcsi faluból nem tudnak ingatlant bérelni, venni a fővároshoz közel). Gyakori, hogy a hallgatók 2 hónapig is szülők nélkül voltak az iskola miatt. Nagy földrajzi mobilitás jellemző. Mindig oda jelentkezők a hallgatók, ahol fogyatékossgal élők számára valóban biztosított a lehetőség ez pedig vagy – „szájról-szájra terjed”, esetleg egyes érdekvédelmi szervezetek tanácsára történik az iskolaválasztás.

A felsőoktatás kiemelt szerepe

Elutasító magatartás a felsőoktatásba felvételizőkkel kapcsolatosan nem annyira jellemző, mert eleve csak olyan felsőoktatási intézménybe jelentkeznek, ahol tudják, hogy általuk is (valamennyire) használható, (mozgássérült esetén) épületek és közlekedési lehetőségek vannak.

Rendkívül sokáig tervezik a továbbtanulást, annak minden részletét, gyakori a felvételi előkészítő mellett még külön tanár fizetése.

Egyetlen igazi alternatívának tekintik a sérültek, a továbbtanulást.

Kommunikáció a fogyatékos-sággal élő hallgatók és a fogyatékos-ügyi koordinátorok között:

Néha túlzott az ellenőrzés, amely kizárólag a tanulmányi előmenetelt érinti, ez valóban koordinátor és személyfüggő. A hallgatók sajnos mindenkivel elég bizalmatlanok, és igyekeznek (többnyire) tartózkodni a segítségkéréstől, ezért jó lenne, ha a koordinátor kezdeményezne, persze előre fel kell őket készíteni. Nincsenek tisztában a hallgatók individualitásával – például „nem minden mozgássérült ül egész nap a könyv felett, hisz más út is tud csinálni” sztereotípiák. A státusz-halmaz miatt a koordinátorok még a legnagyobb jóindulat és elhivatottság mellett sem tudnak megfelelni a – főleg nagy hallgatói létszámmal rendelkező felsőoktatási intézményekben- a hallgatói elvárásoknak.

Személyi segítők:

Általában már rendelkeznek személyi segítőkkel a fogyatékos-sággal élő hallgatók. A személyi segítő-képzést úgy képzeli el néhány hallgató, hogy ne terhelje meg a segítőket – hisz gyakran csoporttárs a segítő -, valamint a fogyatékos-sággal élő hallgatók igényei szerint, és az képzésbe való bevonásával történjék. Erről csak helyenként beszéltek a megkérdezett hallgatók. A személyi segítők díjazását fontosnak tartják, hiszen sok idő és néha valódi anyagi ráfordítás, pl.: másolás, felolvasás, szállítás a segítség ára.

Fogyatékos-sággal élő megkérdezett hallgatók szeretnék, ha megismernék őket a diáktársak, valamint nem csak a főiskolán, egyetemen, hanem szélesebb körben is, és tudnák az emberek, hogy mikor kell és hogyan segíteni, és mikor nem igényelnek beavatkozást az önállóság törekvéseikben.

Az magas hallgatói létszámból több probléma adódik, mert a fogyatékos-sággal élő hallgatók többnyire nem ismerik egymást. Többnyire saját boldogulásukkal vannak elfoglalva, nem nagyon hisznek az összefogásban. Szinte mindenki tagja valamelyik, fogyatékos-ságának „megfelelő”, általában országos szervezetnek. Többnyire „belenőttek” ebbe a tagságba is, tehát aktívan nem vesznek részt az érdekvédelem érdekében. Vannak olyanok is, akik 6-8 évig valóban rengeteget dolgoztak ilyen szervezetekben, de kiábrándultak.

Ami az érdekvédelem szervezetek témáját illeti, minden megkérdezett hallgató beszélt elmesélt élettörténetébe, több-kevesebb kritikáját, az érintett szervezetek működését/vegtetését illetően. Ez egy igen kényes téma, hiszen nevek, cégek, érdek-összefonódások, elsikkasztott pénzek, pénzért eladott korábban ingyen megkapott, külföldről leszállított segédeszközök eladására szervezett hálózatok, legális, féllegális és arcátlan kihasználás fokozatainak megjelölésével kerültek a történetek elmesélésre, függetlenül attól, melyik „érdekvédelem szervezet” érintették a hallgatók az elmesélésükben.

A hallgatók tanulmányokkal kapcsolatos nehézségei: ez mindig fogyatékos-ság-specifikus

Fogyatékos-ság-specifikus problémák

A mozgássérültek főbb problémái a fizikai akadályokon túl, a mentális akadályokat is nagyon fontos megemlíteni. Azonban fizikai akadálymentesítés nélkül nem lehet a mentális akadályokat leküzdeni, vélik a megkérdezettek, ugyanis, addig, amíg külső segítségre szorul, (főleg olyan esetekben is, amikor egyedül is képes lenne), addig nem fogják mások sem, egy fogyatékos-sággal élő önállóként és főleg egyenértékűként kezelni.

A mozgássérültek esetében:

- Ø Meredeken, újonnan épített rámpák, amelyek építési paramétereit, bár meghatározták, az ebben kompetens szakemberek, mégsem annak megfelelően készültek el.
- Ø Lépcsőliftek olyan esetekben, amikor egy kulcs, egy ember, aki a portásnak szól, és egy portásra van szükség bejutni az épületbe. Történetek hada szól olyan esetekről, amikor meghibásodás miatt, nem tudott 4 hétig! bejárni a egy főiskolára, vagy hiányzása miatt gyűlt ki, mert nem talált senkit, aki szólt volna az illetékesnek, hogy segítsenek neki. A hallgatók nem értik „miért van szükség erre?!”
- Ø Az épületen belül, mások által is használható felvonók állandó meghibásodása, illetve, hogy nem minden emelet elérhető ezen a módon, ilyenkor teherlift illetve könyvek szállítására alkalmas felvonó és néhány ember segítségére vannak utalva.
- Ø Közlekedés, városon belül: sajnos elérhetetlen a buszközlekedés, vidéken. Van olyan város, ahol van egy darab, elvileg, mozgássérültek által használható jármű, azonban annak igénybevételét sem a buszsofőr, sem az útpadka, sem az időbeni ütemezés nem teszi lehetővé.
- Ø Kiemelt jelentőséggel és nehézségekkel jár a vonattal való közlekedés, és a vonatjegy-rendelés. Míg ez, egy nem sérült esetén, telefonon működik, addig, pl. egyik nagyvárosban, személyesen kell átvenni néhány nappal az indulás előtt a menetjegyet, ez azt jelenti, hogy taxival kell beutaznia az állomásra, vagy valakit megkérnie, a jegy átvételére. A taxival való utazás pedig sok esetben, többbe kerül, mint vonattal a 100 kilométerre lévő szülőfaluba/városba való hazajutás diákjeggyel – negatív diszkrimináció! Az, hogy 10 nappal hamarabb, az utazást be kell jelenteni, megint akadály, ekkor kap egy javaslatot, melyik vonattal akar/szabad utaznia a mozgáskorlátozott hallgatónak, melyikre tesznek fel még egy kocsit, amin kerekesszékekkel is tud utazni. A gond, vidéken szinte alig viszik ki az emelőt, ekkor két pályamunkás „lendíti fel a tolokocsival együtt” a hallgatót. Ez szinte mindennapos, mind a debreceni, mind a nyíregyházi vasútállomáson. Sokszor előfordul, hogy hiába volt megszervezve, nem tesznek plusz kocsit fel, hanem a kerékpártárolóban utazik valaki, egyedül. Általában a közlekedéshez, plusz segítséget kell igénybe vennie, mind a kiinduló, mind a célállomáson. És még ekkor sem zökkenőmentes az utazás. A hallgatók nagyon le redukálják ezek miatt a hazautazást is, értelemszerűen lecsökken a családi kapcsolatok ápolásának lehetősége.
- Ø A hallgatókat foglalkoztatja a munkakeresés, de zárt ajtókra találnak. Munkát sem érdeklődésnek, vagy szakmának megfelelően választanak, hanem megnézik, „hány lépcső van” és csak akkor adja be a jelentkezését, ha ez a kizáró tényező nem nehezíti meg majdan, az épületbe való be- és kijutását. Gyakori az, hogy már a tanulmányai kezdetén el kezd keresni, hogy 4 év múlva tudja, hova lehetne menni dolgozni. Nagy gond, hogy sok munkaadó nem áll szóba a mozgássérült hallgatókkal, vagy, ha telefonon beszélnek és közli, hogy mozgássérült, akkor „a potenciális munkaadó minden magyarázat nélkül megszakítja a telefonbeszélgetést, jobb esetben sajnálkozás közepette teszi ugyanezt”.
- Ø Szórakozás, „bulik”, „kocsmák”, éttermek, „randi-helyek”, ezek igénybevétele szinte teljességgel lehetetlen, igény azonban nagyon lenne rá.
- Ø Mozgás. Nagy szükség és igény mutatkozik, szinte minden mozgássérültséggel élő megkérdozett hallgató, megemlíti. Például a felsőoktatási intézményekben nem a testnevelés alóli felmentést szeretnék, hanem egy alternatívát, például, egy, ha szerényen is, de berendezett fitness-termet, amit persze nem csak ők tudnának használni.
- Ø Elégedetlenek azzal, hogy nem kérdezik meg őket, az őket érintő, jobb szóhasználattal élve, róluk szóló, döntésekben, illetve ha mégis megtörténne ez, nem annak megfelelően intézkednek az egyetemen, főiskolán. Például: rámpák megépítésének módja, helye,

mozgássérültek számára parkolók elhelyezése, azok kivitelezése, tükör a mozgássérültek számára létesített WC-kben. stb.

A látássérültek főbb problémái

- Ø Nincsenek biztosítva számukra floppy vagy más elektronikus információhordozón a tananyag.
- Ø Gyakran nem segítenek a diákok, ha például „eltéved a betonrengetegben”.
- Ø Kevés információ jut el hozzájuk, például számukra nincsenek elhelyezve a hirdetőtáblán a vizsgaidőpontok, egyéb közérdekű információk. Ez nagy bizonytalanságban tartja a látássérült hallgatókat, és mindig arra vannak kényszerítve, hogy valakitől segítséget kérjenek. „Amiről nem tudsz, az nem létezik.”
- Ø Érdekvédelmi szervezet működése, vakok és gyengén látók esetén is, sok esetben képezte kemény kritika bázisát.
- Ø Úgy érzik többen, hogy elvárják tőlük, hogy úgynevezett standard szakmákat válasszanak: masszőr, telefonos. Ezt többen tanulták/tanulják is.
- Ø Az órák gyakran folynak, szinte kizárólag írásvetítő segítségével. Ekkor mind jegyzetelés, mind a megértés, még hangfelvétel után is lehetetlen. Például: „ezt a vonalat ide húzzuk, és ha ezt az összeget hozzáadjuk ehhez, akkor pontosan ezt kapjuk” – és hasonló, látássérült hallgatók által elmeséltek.
- Ø Nagy nehézséget jelent a könyv- és levéltárak használata. Például egy hallgató, már 2-3 éve küszködik amiatt, mert nem tudja beszerezni a kutatásához szükséges dokumentumokat, nem használhat scannert. Diplomamunkája, pedig várat magára azóta.
- Ø Tanár szak, nagyon kritikus a helyzet, vajon látássérültként lehet –e tanár diplomája? Vannak esetek, amelyekben hosszas érdekegyeztetés és külső jogi segítség igénybevétele kellett ahhoz, hogy egy látássérült hallgató tanár diplomát szerezhessen.
- Ø Közlekedés, vidéken, sok helyen, sőt fogalmazzunk pontosan, szinte sehol nincs olyan „vezető” a járda mellett, vagy buszállomáson, stb., amit követni lehetne. Nagy szerepe van a „közlekedés tanároknak”, akik azonban nem mindig jutnak el a hallgatókhoz, hogy az útvonalat megtanulják. Különösen, ha Budapesten élt és Debrecenben tanul tovább, semmit nem ismer.
- Ø A látássérültek, akik születéstől kezdve azok, nem találkoztam olyannal, aki nem Budapesten járt volna óvodába, és általános iskolába, sok esetben középiskolába is. Sokan még most is ugyanúgy emlékeznek a „rossz étkezésekre”, az „embertelen tanárookra”, nevelőkre, a 12-16 ágyas szobákra, anno. Persze ez is azt jelentette, távol a családtól 12-14 évig, hisz, ha óvodába is járt, az csak ott volt elérhető. Van olyan látássérült hallgató is, aki kórházba került kiszáradás miatt, mert nem adtak neki inni, nehogy bevizeljen. Ezek után a szülők újra váltottak és 220 km-re találtak egy szellemei fogyatékosokat is befogadó intézményt és oda adták be. Integráció?!
- Ø Látássérültek esetén nagy a rivalizálás, és a féltékenység számos pályázati lehetőséget, munka és lakhatással kapcsolatos támogatások odaítélését illetően.

A hallássérültek főbb problémái

- Ø Iskolák hiánya. Nem nagy a választék, szintén otthontól távol, ingázás, előkészítő, óvoda, iskola, 14 év távol a családtól.
- Ø Hallókészülékessel készített interjúk alapján: a készülék nem mindig jó megoldás, a Társadalom Biztosító által támogatott készülék nem túl jó, a jobb minőségű, pedig megfizethetetlen számukra. /Volt olyan hallgató, aki 12 éves koráig nem Magyarországon élt, és nem is volt készüléke, alig tudott valamit a külvilágból hallás útján./
- Ø Siketeknek még nehezebb a helyzetük. Először is, meg kell tanulniuk szájról olvasni, és a jelbeszédet is. Ez utóbbi számukra könnyebb, azonban saját környezetével nem tud kommunikálni. Sok esetben szülő tiltja is a jelnyelv használatát otthon. – konfliktusforrás, elfogadás hiánya.
- Ø Integrált oktatásban látják ők is a megoldást.
- Ø A beszédtanításban is nagy szerepe van/lenne a tanárokon, logopéduson kívül a szülőknek is.
- Ø A beszéd tanulása nélkül nem látnak esélyt az érvényesülésre.
- Ø Alternatíva: Számítógépes munka.
- Ø Idegen nyelv tanulása, nyelvvizsga megszerzése, csak írásban van rá módja egy siket hallgatónak, hisz ilyen esetekben az artikuláció nem azonos a nem sérült hallgatókéval.
- Ø Szórakozás: igény van rá, de igen behatároltak a lehetőségek
- Ø Egy siket hallgató szerint, „nem jó, hogyha siket sikettel van együtt párkapcsolatban”. Ez „visszaesést jelent a beszédben”.
- Ø Mind a jelnyelv, mind a beszéd fontos az érvényesülésben /Egyes érdekvédelmi szervezetek más véleményen vannak és csak a jelnyelv használatát ösztönzik./

A más fogyatékkal élők főbb problémái

Diszlexia, Diszgrafia, Epilepszia, stb. Ez utóbbi, bár nem fogyatékoság, a törvény szerint, annak ellenére, hogy például a sorozatos esések és rohamok miatt a mindennapi élet tevékenységei nagyon behatároltak, szinte állandó felügyeletre szorulnak az ilyen komoly tüneteket produkáló epilepsziás emberek.

Diszlexia, diszgrafia, tanulási nehézségek:

- Ø Tanulási nehézségek a típusos betűcsere, megértés, szövegértés problematikája, lassabb tanulás, azonban IQ-ja igen magas.
- Ø A kitartás igen nagy, ezeknél az embereknél
- Ø Külső segítség a tanulásban, felolvasásban.
- Ø Nyelvvizsga alóli felmentés igénye.
- Ø „Nem látható fogyatékoság”, amelyet inkább titokban szeretne tartani, de általában nyelvvizsga környékén, muszáj megismertetnie, mert nem képes letenni a vizsgát. Így úgy tűnhet, csak „beképzelés”, „kibújó”, hisz jók a tanulmányi eredményei. Sőt, mindig azok voltak, kivéve például, hogy gyengébb jegyei voltak magyarból. Azonban az élettörténetben, már az óvodás kortól végig követhető egy diszlexiás, diszgrafiás „karrierje”.

Egyéb egészségügyi és mentális problémákkal küzdő hallgatók

A halmozottan sérült hallgatók csoportja. Igen gyakori a több fogyatékossgal, járulékos egészségkárosodással élő hallgatók esete a kutatásban. Természetesen sajnos, még nehezebb a helyzetük. Érdekes, hogy általában, kiválasztanak egy fogyatékossgot, amely a „legjellenzőbb” állapotukra, és leginkább vagy csak azzal azonosulnak. Például: egy hallgató erősen beszédhibás, le van bénulva a fél arca, jó néhány cm-rel rövidebb egyik lába, gyógyszer túladagolás miatt agysérülést szenvedett, ő, mozgássérültként „értékeli” magát.

Elmaradások az akadálymentesítés területén

Az interjúkutatásban résztvevő hallgatók kivétel nélkül több-kevesebb értelmezés keretében bevitték az élettörténet elmesélésbe az akadálymentesítés problematikáját. Nem csak a mozgássérültek érzik magukat, -rossz szóhasználattal élve -, emiatt érintettnek, hanem az egyéb fogyatékossgal élők is. Felsorolhatatlan mennyiségű panaszáradatnak voltam tanúja, amely persze, nem csak azt taglalja, hogy milyen rossz, hogy nem tudnak közlekedni, ügyet intézni, stb. – sokkal inkább az emberi hozzáállást vélik felfedezni ebben a politikában, és úgy érzik, ha „már fent a politikai szint is így áll hozzájuk, akkor mit várjanak el a kisemberektől”?

Az elmaradt akadálymentesítés témájában sűrűsödik össze a probléma, több fogyatékossgal élő, saját létjelműsítését érzi veszélyben, mivel sokszor konfrontálódnak – nem sérült emberektől jövő megjegyzésekkel -, és azzal, hogy „mivel nem látják a mozgássérülteket a közlekedésben, azt jelenti, hogy nincsenek is”.

Mentális akadálymentesítést sürgetnek.

A fogyatékossgal élő, megkérdézett hallgatók, gyakran magányosak. Partnerkapcsolat kialakítása többnyire, nem sérült társsal a jellemző, azonban annak fenntartása nagyon sok esetben nem működik. Baráti kapcsolataik főleg a szintén sérült fiatalokkal való kapcsolattartáson alapszik.

Szerzett fogyatékossgal élők esetében a baráti, kortárscsoport, látványos változáson megy keresztül. Az eseményt (műtét, betegség, baleset), megelőző baráti kör, néha csak idővel, néha csapásszerűen megszűnik. Ez még inkább megnehezíti az éppen, megváltozott életminőségével konfrontálódott fiatal. Több hallgatóval készítettem interjút, akiknek az életét egy hirtelen bekövetkezett változás határozta meg. Gyakran ezt a család szétesése: alkoholproblémák az egyik szülőnél, haláleset, öngyilkosság a családban, követett. Ez még inkább megnehezítette saját helyzetének elfogadását és a korábbi terveiről, álmairól való, sok esetben, végleges lemondást. Ilyen esetekben a hallgatók nehezen osztották meg azokat az élményeiket, amelyekről, vélhetően az esemény óta nem vagy csak ritkán beszéltek. Voltak esetek, amikor meg kellett szakítanunk rövid időre a beszélgetést, vagy témaváltással kellett beavatkozni, az interjú partner külön kérésére. Volt olyan eset is, amikor a hallgató a „régie életéről” „nem tartotta fontosnak”, hogy beszéljen, hiszen az „elmúlt”, „már nem érdekes”.

A szerzett fogyatékossgal élő hallgatók igazából csak fizikai állapotuk rehabilitálásában kaptak segítséget – tegyem hozzá, kizárólag a fővárosban, távol a családtól, ugyanolyan sérültekkel 8-12 fős kórtermekben elszállásolva -, valódi és tartósabb pszichológiai segítségnyújtás nem történt. Az egészségügyi dolgozóknak, orvosoknak adott hálapénzek összege nagyon megviselte a családokat. Ez egy-egy baleset, vagy műtét után még inkább megnehezítette a rehabilitációt, hiszen sok esetben jobb minőségű segédeszközök vásárlásáról, vitaminokról és táplálék kiegészítőkről vagy egyéb, a Társadalombiztosító által nem dotált gyógyszerekről való lemondás volt a hálapénzek finanszírozásának ára.

Akik az interjúkutatásban szerepelnek, már kvázi „nem friss sérültek”, ahogy többen magukat nevezik, hiszen 6-10 éve már mozgássérültté, vagy látássérültté váltak, mégis a megváltozott, és „teljesen más, új élethez” való alkalmazkodás, csak szakaszos, felületes.

ÖSSZEFOGLALVA: ami minden fogyatékossgai kategóriában nagyon fontos, és egy megoldásra váró probléma, hogy az emberek félelemből, vagy információhiányból rosszul ítélik meg a fogyatékossgal, sérüléssel élőket. Szinte mindig túláltalánosítás történik, elvész az individuum.

Nem felejthetjük el, hogy ezek a fiatalok nem értelmi fogyatékossgal élők, holott ezt cáfoló megjegyzéseket, a mindennapi interakciókban átélnek, ügyintézés, partnerkapcsolat kiépítése, stb. esetében – azért mert kerekesszékekben ül, vagy nem lát, hall, vagy egyéb látható és/vagy „nem látható” fogyatékossgal, sérüléssel él valaki, még nem jelenti azt, hogy szellemileg is sérült lenne és ezért helyette, nélküle, róla döntsének a megkérdezése nélkül. Ez a téma minden interjúalany esetében szóba került, és hosszabb-rövidebb magyarázatok és történetek elmesélésének alapjául szolgált.

Ritkán beszélünk a szociológiai kutatásokban egyénekről. Talán tartunk az individualitás, standardizálást nem lehetővé tevő vizsgálatától. A következőkben két fiatal egymástól különböző, elmesélt és megélt élettörténetének elemzését ismertetem. / *A további 110 óra interjú anyag elemzése a részletes Kutatási beszámolóban található meg* /

Az interjúalanyok nevét, néhány életrajzi adatát, az elmesélésekben feltűnő személyek, szervezetek neveit megváltoztattam, a kutatásban részt vevő interjúpartnerek védelme érdekében.

Az interjú szövegek elemzése, bár szigorúan ragaszkodik a korábban részletesebben ismertetett narratív interjú módszer kritériumaihoz, úgy tűnhet, a hipotézisek, kérdések, összefüggések, és benyomások, amelyek az elmesélt élettörténetek analizálását is jelentik egyben, csak kísérletek a téma megértésére. Valóban. Ez a kutatás, egy olyan gondolati kísérlet, amely, amellet, hogy óriási mennyiségű információt tartalmaz, a fogyatékossgal élők problémáiról, világhoz és önmagukhoz való viszonyáról, szükségleteikről és életvezetési stratégiáiról, talán az olvasót is közelebb hozzák a téma mélységének és komplexitásának megértéséhez.

Az elemzésekben használt terminológia: argumentáció, tudósítás, kiszólás, mellékelbeszélés, epikus elbeszélés, evaluáció, stb., pontos jelentései és értelmezése a „Függelék – Szöveg szekvencia típusok” részben, (Kutatási beszámoló 303. oldal) található meg.

Az interjú szövegekben történt jelölések értelmezése a „Jelölések az interjú szövegekben”, (Kutatási beszámoló 305. oldal) található meg.

Ezek megtekintése az elemzések elolvasása előtt, feltétlenül ajánlott!

Az interjú szövegekben gyakran előfordul, – mint általában az élőbeszélben –, hogy a mondatokat nem lehet oly szigorúan elkülöníteni egymástól. Az alábbiakban, például a vessző (,) írásjel használata nem egyezik meg a nyelvtani szabályok szerinti alkalmazással, hiszen az interjú szövegekben rövid szünetet jelölnek.

Interjú helyzet leírása

Péterrel

Az interjú felvételére két egymást követő napon került sor. Első alkalommal egy kora esti órában beszéltük meg a találkozót, telefonon. Kb. 5 perccel korábban érkeztem, interjúalanyom még nem volt otthon. Megbeszélte időpontban pontosan érkezett édesanyjával, akivel egy ügyvédnél járt lakásvásárlás ügyben. Édesapja fogadott, néhány szót váltottunk. Édesanyja nem tudott érkezésemről és az interjúról sem.

Péter, érkezése után rögtön bevezetett egy sötét szobába. Felkapcsoltam a villanyt és néhány bevezető szót váltottunk. Rendkívül barátságos és közvetlen volt. Érdeklődött mivel veszem fel az anyagot, mert szereti az elektromos berendezéseket. Nehéz volt, hogy a metakommunikáció, mint olyan, nem segítette munkámat, lévén, hogy nemlátóval interjúztam.

Az interjúban előforduló hallgatások építőek voltak a beszélgetés további folyamatát tekintve. Láthatóan elgondolkodott. Zavaró volt, hogy –főleg az interjú első néhány percében- az asztalon, mellette lévő szétszedett számítógép egy alkatrészét babrálta, ez elég nagy zajjal járt. Ez későbbiekben akkor fordult elő, amikor nem éppen pozitív dolgokról mesélt nekem. Helyenként magával ragadta, amit mondott, azonban szinte mind végig jól érthetően, tagoltan beszélt. Hangszínváltozások és az elmesélt szituációkban résztvevő hangok jelentős eltérést mutatnak a normális beszéd stílusától.

A második ülésre nem a megbeszéltd időben került sor. Kora reggel telefonon kérte hogy minél hamarabb legyek ott. Az interjú második része időben jelentősen rövidebb lett. Néhány zavaró körülmény: mobiltelefon, a számítógép többszöri megszólalása email érkezésekkor, nehezítette, azt hiszem, mind kettőnk koncentrációját. A második ülést követően a minidisc kikapcsolása után elmondta, hogy bár már korábban készítettek vele a munkájáról interjút, saját magáról, az életéről, élményeiről még soha nem beszélhetett ennyit. Nagyon meglepődött, mikor az interjú időtartamára vonatkozó kérdését megválaszoltam. (Közel 5 óra)

„Hát, hát hol van itt az igazság?!”

Péter

1976. januárjában, Debrecenben, született családja második gyermekeként. Nővére 10 évvel idősebb. Péter, születése után inkubátorba került, ahol megvakult. Szülei ezek után évekig egyik orvostól a másikhoz, természetgyógyászhoz vitték, a gyógyulás reményében. Van egy 10 évvel idősebb nővére.

1980-ban Budapestre került bentlakásos intézetbe, amely egy vakok számára fenntartott óvoda, általános iskola és nevelő otthon volt. A család Debrecenben maradt. 1981-ben –visszakerült Debrecenbe, egy kórház intenzív osztályra, kiszáradás miatt. Szülei, Debrecenben kerestek egy fogyatékosokat is befogadó óvodát számára.

1982-83 körül a család Budapesten beszállt egy társasház építésébe.

1984-ben Péter ismét Budapestre került, a látássérültek számára fenntartott általános iskolába, de már nem bentlakósként. Édesanyja, Péterrel költözött Budapestre és az iskolában, ahol Péter tanult, talált kiegészítői munkát. Péter apja, aki szerelőként dolgozott és Péter nővére Debrecenben maradtak. A család hétvégeken volt együtt.

1986-ben Péter megkapta első számítógépét, amely beszélt. Az általános iskolában iskolarádióval kezdett el foglalkozni.

1987-ben nővérének, aki időközben férjhez ment, gyermeke született.

1991-ben az általános iskola elvégzése után, Budapesten, egy számítástechnikai szakközépiskolába jelentkezett, két, szintén vak, általános iskolai társával együtt.

1994-től számítástechnikai szaklapokban publikált. 1996-ban rádiózással kezdett el foglalkozni. Ugyanebben az évben összevont érettségi-felvételi vizsgát tett, ezzel felvételt nyert az egyik egyetem programozó-matematikus szakára. Ezzel egy időben felvételizett Budapesten, a egy szakközépiskola ötödévére, melyet elvégzett.

1997-ben elkezdte az egyetemi tanulmányait. Egyik vizsgáján konfliktusba keveredett egy tanárával, aki egy grafikon ábrázolását várta el tőle. 1997-98-ban, Debrecenben elvégezett egy rádiós tanfolyamot.

1998-ban reklámszövegek bemondásával időszakosan, csekély összegeket keresett.

2000-ben, egy internetes rádió szerkesztője lett. Ebben az évben Péter elkezdett zenélni, egy fogyatékosokból álló zenekarban. Két év elteltével, abba hagyta a játékot a zenekarban.

2001-ben tanári képesítéshez szükséges gyakorlati helyet keresett, ezért visszament régi iskolájába Budapestre, ahol szakközépiskolás éveit töltötte. Félállásban felvették, vak diákok számítástechnikai oktatására.

2002-ben megkapta első diplomáját, mint programozó-matematikus. Ugyan ebben az évben Budapesten egy vakokból álló színházban, technikusként kezdett el dolgozni. Itt ismerkedett meg barátnőjével, aki szintén nemlátó.

2003-ban felvételi kérelmet nyújtott be, informatika-tanár kiegészítő képzésére. Hat hónap elteltével, engedélyezték Péter számára, hogy a képzést megkezdje. Ugyan ebben az évben Péter édesapja szinte teljesen lebénult, csak lassan kezdődött meg állapota javulása, munkáját elveszítette.

2004. szeptemberében Péter, barátnőjével együtt egy adásvételi-hitelszerződést írt alá egy budapesti lakásvásárlás érdekében, összeköltözés szándékával. Ugyan ezen a napon közölték vele, hogy egy kitüntetést kapott, amely egy elismerés azok számára, akik valami kiemelkedőt tesznek a sajtóban az „elesettekért és fogyatékosokért”.

Péter és nővére között 10 év korkülönbség van. Lehetséges, hogy édesanyja az első gyerek születésénél nagyon fiatal volt, vagy, ez a jelentős korkülönbség inkább arra utalhat, hogy a szülők nem terveztek második gyermeket. A szülőket valószínűleg sokkolta, hogy Péter életének korai szakaszában megvakult. Traumaként élhették meg, hogy 10 év elteltével ismét egy kisbabáról kell gondoskodniuk, aki látássérültté vált. Ezzel valószínűleg nem tudtak mit kezdeni, amire utalhat, hogy később egy bentlakásos óvodába adták be gyermeküket. Mint minden szülő tenné, ők is éveken keresztül igyekeztek minden orvosi/természetgyógyászati segítséget igénybe venni fiuk gyógyulása érdekében. Valószínűleg, a másság elutasítása a szülők részéről, a reménykedés, nyomot hagyott az e légkörben felnövekvő Péterben.

Életrajzának egyik legszembetűnőbb jellegzetessége az állandó földrajzi mobilitás. Nem tudni, hogy a szülők döntését mi motiválta akkor, amikor Pétert bentlakásos óvodába adták Budapestre, messze a családtól. Tény azonban, hogy választásukat nagyban befolyásolhatta, hogy abban az időben (80-s évek eleje), még nem voltak olyan intézmények, amelyek fogyatékos, azon belül is látássérült gyerekek fejlesztésével és oktatásával foglalkoztak. A bentlakásos óvoda egy állandó, hétfélig ingázással párosult, a családi élet a hétvégekre korlátozódott. Az általános iskola választásával ismét ingázás és egy kettőszakadt család volt meghatározó Péter életében. Évekig (13-14 évig), Budapesten élt édesanyjával, míg a család másik része Debrecenben volt. Valószínű Péter kötődései, az anyja meghatározó szerepe és jelenléte, az állandó utazások, az otthon /Debrecen és a „másik” otthon, Budapest között egy furcsa kettősséget alakíthatott ki Péterben. Ez a kötődés előbb Debrecen felé, az évek folyamán azonban Budapest felé mutatott. Mi okozhatta ezt a változást? Egyszerű megszokásról beszélhetünk? Hiszen gyermek- és iskoláskorának, beleértve a szakközépiskolát is, szinte kizárólag Budapesten töltötte? Debrecen-, a „normális” életet szimbolizálta, ahol a család, Budapest pedig az egyetlen, vagy annak tűnő lehetőséget a tanulásra, képzésre, „a szükséges rossz”? Vajon ez a kettősség bújlik meg Péter azon választása mögött, hogy szakközépiskolai tanulmányai után, Debrecenben felvételizett az egyetemre? Debrecen jelenti az új kezdetet, ami valami többet hozhat?

Mi történik ezek után? Mi az oka annak, hogy egyetemi évei alatt mind Debrecenben, mind Budapesten igyekszik megtalálni a helyét, mintha nem lenne biztos a választásában. Egy idő után elkezdli leépíteni kapcsolatait és feladatait Debrecenben, ez az életrajzban jól nyomon követhető. Budapesten igyekszik mind szakmai karrierjét (félállás a régi szakközépiskolájában, rádiózás, színházi munka), mind magánéletét berendezni (barátnő, lakásvásárlás, baráti kör).

Egy másik kettősség is megfigyelhető az életrajzból. Péter igyekezett iskolaválasztásaival – vélhetően nem mindig saját döntések-, egy biztos, vagy annak tűnő megoldást találni, amellyel ugyanúgy, mint bárki, egzisztenciát teremthet. A háttérben azonban végig ott van a rádiózás vágya. Ennek érdekében tanfolyamot is elvégzett, majd kisebb kitérő után valóban egy internetes rádió főszerkesztője lett, rádiós találkozókra járt. Életrajzában egyfajta tudatosság figyelhető meg, ahogy a szakmai – számítástechnikai, tanári pálya, kvázi, mint eszköz felhasználásával, a vélhetően valódi érdeklődés, a rádiózás feltételrendszerét igyekezett megteremteni.

Számomra azonban még egy kettősség figyelhető meg az életrajzot tekintve, ami mint egy annak mozgatórugója is. A másság és annak elfogadása. Saját határainak kitérítése, de ugyanakkor a biztonság keresése. Ha a gyerekkort tekintjük, belátható, hogy az óvoda, az általános iskola Budapesten, kifejezetten vakok számára fenntartott intézmények. Egyfajta védett környezet. Természetesen nem felejtethetjük el, hogy abban az időben – a rendszerváltásig, nem nagyon volt

más lehetősége egy vak diáknak, mint azon iskolákba bekerülni, amelyek speciálisan az ő számukra létesültek. A másság megtapasztalása és esetleg negatív oldala igen korán – már a debreceni óvodás évek alatt beléphetett Péter életébe. Itt találkozott a másság új aspektusaival, ahol nem csak vak gyerekek, de értelmi fogyatékossgal vagy egyéb fogyatékossgal élőkkel nevelkedett együtt.

Az általános iskolából, ahol szintén kizárólag vak diákokkal tanult együtt egy olyan szakközépiskolába ment, ahol befogadják a nemlátó diákokat is, de már látókkal egy osztályban tanult két általános iskolai társával együtt. Ehhez hozzá járulhatott, hogy épp a rendszerváltás utáni időszakban kezdte meg a középiskolát, s talán, már a szabadabb választás és a fogyatékossgal kapcsolatos tolerancia is kibontakozóban volt. Mássága itt még erőteljesebben „láthatóvá vált”, hiszen a „többség”, osztálytársai, hármójukat kivéve, látók voltak.

Érdekes az az életrajzi adat is, hogy a közös érettségi-felvételi lévén felvették ugyan az egyetemre, azonban ő egy másik lehetőséget is nyitva hagyott maga előtt azzal, hogy az egyetem megkezdése helyett egy szakközépiskola ötödévé végezte el. Kvázi, mint egy alternatíva, ha az egyetem mégis túl merész döntés lett volna. Az egyetem az első olyan intézmény, ahol vélhetően, csak nagyon elenyésző számban vagy egyáltalán nem találkozhatott vak csoporttársakkal. Életrajzát tekintve, ez az első olyan választás, ahol teljesen egyedül kell helyt állnia egy teljesen új környezetben. Az első diploma utáni tanári kiegészítő képzésre való jelentkezés pedig, mint egy fontos állomása a másság-integráció, talán a bizonyítás és másság elfogadása-elutasítása szempontjából. A féléves küzdelem, a tanári kiegészítő képzés megkezdése érdekében, mintha még inkább megerősítette volna abban, hogy ezentúl magára számíthat, hisz még, egy szintén nemlátó lány sem állt ki mellette. Talán ez az első olyan állomás Péter életében, ahol határaival szembesítették, és valamit nem azért nem csinálhat, mert nem képes rá, hanem mert ezt mások gondolják róla.

Péter életrajzát vizsgálva, a legtöbb adat tulajdonképpen előmenetelének, mind szakmai – végzettség, mind fejlődésének állomásai. Mintha ezzel a rendezési elvvel érzékeltetni, vagy bizonyítani akarna valamit. Talán amiket elért, azzal, vagy annak ellenére, hogy vak?

Az általa említett életrajzi adatokban kevés a magánéletét érintő esemény, amelybe rákérdezéssel sem nagyon nyújt betekintést, mintha az ő élete csak azt jelentené, amit valójában elért, és a családi történések, a barátok, szerelem csak velejárói, egyfajta szemlélői lennének előmenetelének.

Péter elbeszélési módjának sajátossága, hogy szinte mereven ragaszkodik az úgy nevezett konvencionális élettörténet prezentálásához és igyekszik a témának: – „fogyatékossgal a felsőoktatásban”, megfelelni. Erre engednek következtetni az alábbi szövegrészek is: „---*Mi is az, ami itt érdekes*” vagy „*na de ez akkor majd később*”.

Gyakran töredezett a szöveg és szinte az egész interjú egy nagy magyarázat. Kevés a történet, ha bele is kezd egynek az elmesélésébe, rögtön reflektál arra, irányítani próbálva, annak értelmezését. Számos teoretikus és társadalompolitikai megállapításokat visz be az interjúba a fogyatékossgal és az integráció tematikája kapcsán.

A témának igyekszik megfelelni, amikor szinte rögtön fogyatékossgával kezdi elmesélését. Érdekes, ahogy először a konvencionális élettörténet miatt egyes szám első személyben beszél: „*akkor születtem..... koraszülött voltam.....inkubátorba kerültem*”. Majd személyétől

elvonatkoztatva általánosságban kezd el arról magyarázni, mit jelentett ez akkoriban egy csecsemő számára:

„----ebből következőleg..... előfordult, hogy fogyatékos lett a gyerek..... látássérült lett a gyerek”.

Mintha azt akarná érzékeltetni, hogy ő valójában nem fogyatékosként, tehát ugyanolyannak született, mint bárki más, ugyanolyan esélyekkel. Majd így folytatja: *„hát nekem például a szememet, tehát a látóidegemet égették ki”.* Ő azzá vált, nem az ő felelősége, másként kellett volna történnie. Nagyon érdekes, ahogy azt igyekszik érzékeltetni, hogyan változott meg ezáltal az élet körülötte:

„Hát igazából nem mondhatni, hogy az én életemet meghatározta, ---talán igazából a szüleim életét fordította fél fenekestül ((nevetésféle)) ez a dolog de azt hiszem-- ööö csak sikerült megbékélniük.--- ”

Mintha valójában a fogyatékosága, egy őt nem érintő, csak egy kvázi "csinált dolog" lenne. Itt várhatnánk, hogy elmeséli, miben nyilvánult meg, esetleg szülőktől hallott történettel teszi érthetőbbé ezt a „fenekestül felfordult életet”. Úgy tűnik erről nem beszélgetett a szülőkkel, hogyan élték meg ezt a változást. Talán nem is volt téma igazából a családban. Egy olyan „dolog”, amiről nem akartak, vagy nem tudtak beszélgetni. Esetleg Péter az, aki nem tud erről beszélni a hallgatónak.

A következőkben egy, magyarázatokkal teli történet kezdeménnyel közelít saját gyermekkorához: *„Ami én ebből észletem, az gyakorlatilag hogy egyik orvostól a másikig és én untam az egészet, úgy ahogy van, most is hülyeségnek tartom, idézőjel bezárva.”*

Vajon azt tartotta „hülyeségnek”, hogy szülei reménykedtek és mindent igyekeztek elkövetni Péter gyógyulása érdekében, vagy a nem beletörődést? Amikor erről az időszakról a későbbiekben, bővebben kérdeztem, akkor sem vezetett sok eredményre. Történet helyett rövid tudósításokat, jelentéseket hozott be az elmesélésbe és főleg magyarázatokat, mi szerint számára fölöslegesek voltak ezek az orvos és természetgyógyász látogatások:

„Hát ugye elég sokat kellett utazni meg az hogy igazából engem idegesített, hogy nem törődtek ebbe bele - - - - -szóval ööö nem tudom, hogy ők most vannak ezzel ööö hát valószínű- hát nem tudom, igazából itt volt- hogy mit tudom én iskolában is volt hogy- ilyen természetgyógyászok meg mit tudom én , viszegettek és akko /kézrátétel/ ((suttogva)) hát én inkább azt gondoltam vegyenek nekem 10 darab kazettát azt' olcsóbban megússzuk.”.

Láthatóan nehéz erről beszélnie, többször félbe maradnak az elkezdett gondolatok. Talán úgy érzi, halátlannak tűnhet.

A gyerekkorát érintő időszakból elsőként, egy kicsit más, de lényegében egy játékos, biciklizős kislány mutat be, aki tulajdonképpen ugyanolyan, mint a többi gyerek:

„Szerintem, igazából a szülők tudnának arról mesélni, hogy milyen rossz gyerek voltam.....-----én úgy mondom, hogy minden érdekelt.”

Ezek után belekezd egy történetbe, ami arról szól, hogy megtanult kétkerekű kerékpározni, majd lassan a történetbe becsúszik a fogyatékosága. Milyen nehézségekkel járt, ha a hirtelen feltámadó szél miatt nem hallott rendesen. Erről egy másik nagyon rövid történetbe csap át, az előzőt nem kifejtve, kötélre mászásról. A szülők tehát szerinte nem a megvakult kislányt, hanem a csínytevő gyermeket látták, vagy kellett hogy lássák benne?

Nem sokkal ez után fejtegetésbe kezd a szülőkről, hogy hogyan élték meg ők ezt „*dolgot*”, amit nem folytat, és rátér, ahogy ő nevezi „*az intézet*”-re. Erről kezd beszélni, de nem történeteket, hanem magyarázatokat és tudósításokat szállít, hogy milyen módon képzelel el ezt most. Az egész időszakról csak annyit tudat, hogy számára „*annyira rossz volt, hogy borzalom*”. Itt azt várnánk, hogy egy történettel vagy egy magyarázatokkal teli történettel, teszi ezt a hallgató számára világossá, hogy milyen vagy miért volt rossz számára ez az időszak, azonban csak belekezd, majd vélhetően megijed ennek az emlékezésnek a súlyától, és újra magyaráz, elidegenítve magától az élményt. Talán nem tud ezekről az élményekről beszélni, vagy már saját magában is igyekszik lezárni életének ezt a kezdeti, „borzalmas” időszakát. Vagy ismét úgy érzi, nem illik, szabad erről beszélnie, vagy hogy ezeket az átélt eseményeket más talán nem is értheti meg.

„Mondjuk egy óvodásnak-, aki mit tudom én, kétszáz kilométerre lakik, ---igazából hétvégeken járhat haza-.”

Ez, a személyétől történő elvonatkoztatás, az interjú több szakaszában előfordul. Jelentheti, hogy bizonyos dolgokról, történésekről, érzésekről nem tud, vagy nem akar saját személyének felfedésével beszélni, vagy magában is tisztázásra szorulnak ezek. A folytatásban azt várnánk, hogy erről talán többet fog mesélni, a haza utazásokról, az otthonról, vagy esetleg szembeállítja az „intézettel”, azonban ismét magyarázatba kezd arról, hogy néhány „szakmáját tévesztett gyógypedagógus” miatt, akik félve attól, éjszaka „bepisil” nem adtak neki elegendő folyadékot, így kiszáradás miatt bekerült az intenzív osztályra. A kezdetben elmesélt „intézet” most még negatívabb képben tűnik fel, mint veszélyt jelentő forrás jelenik meg.

Ezek után visszatér a konvencionális élettörténetére, és a debreceni óvodával folytatja: *„Debrecenben volt ez az () úton van egy ilyen fogyatékosok - - - kat is befogadó óvoda, és gyakorlatilag én ott töltöttem az óvodás éveimet.”*

Az intenzívosztályra bekerülést feltehetően előidéző „intézet” után tehát egy óvodába került. Várhatnánk, hogy elmeséli milyenek voltak ezek az óvodás évek, vagy arról hogy ez mit jelentett a család számára, hogy ő is újra Debrecenbe került és már nem távol a családtól, Péter azonban így folytatja:

„Őő ---hát lehet, hogy ez aztán egy kicsit mostoha dolog lehetett annak idején--- nem tudom neken annyiból jó volt, hogy ott voltam Debrecenbe, és akkor öő - - - hát nem tudom, Debrecenben voltam.”

Vajon miért volt vagy lehetett ez „mostoha” számára, és miért nem beszél erről bővebben? Lezárja azzal, hogy Debrecenben volt.

Visszatér a kronológiához, az általános iskolával folytatja, amely már Budapestre való költözést, egy újabb kezdetet jelentett számára. Röviden megemlíti, hogy csak édesanyjával költözött fel a fővárosba, hogy az anya munkát talált az iskolában, ahol Péter is volt és erről csak egy rövid történetet mesél el:

„Sikerült neki találni ott a vakok iskolájába, ahová jártam ööö höö a (.....) munkát. No ez volt az én vesztem is, mert többet tudott, mint én, szóval még el sem követtem a rosszását, de ő már tudta, mer' pletykáltak neki.....”

Péter tehernek érezhette az állandó anyai kontrollt, vagy a féltést, amely folyamatosan felé irányult, és egyben önállósági törekvéseinek akadályozója volt. Lehet, hogy jobban érezte volna magát, ha az anya is Debrecenben marad, és ezzel talán Péter mentesül az állandó anyai ellenőrzéstől. Talán kényelmetlen is volt már a szituáció Péter számára, hogy tanárai beszámolóiból és diáktársaitól az anya folyamatosan tudott Péter minden lépéséről. Vajon miért

nem beszél arról, milyen volt az élet az apa és a nővére nélkül, ismét Budapesten? Ezek után arról kezd magyarázni, milyen akaratos gyerek volt, és még ma is harcol, és kiáll valami mellett.

Gyakran meglepő módon vált témák között, melyekhez később több-kevesebb értelmezés keretében visszatér:

„---Annak idején nem akartam úttörő nyakkendőt felvenni---szóval mindig megvolt a magam konfliktusa ugye az egyik konfliktusom ugye maga ez a szituáció---mostmár=mostmár megvan a diplomám, gyorsan le is kopogom,((lekopogta az asztalon)) ugye a ööö---, Itt félbeszakad a mondat, és azt várják, hogy vélhetően egy konfliktust említ az egyetemmel kapcsolatban vagy kifejti ezt, azonban így folytatja: „öööo ugye a számítógép, 85-ben jött be ---ami beszélt, és emlékszem...”.

Nem tudja/akarja folytatni a megkezdett gondolatot, s bár nem tud szabadulni attól, erőszakkal igyekszik attól eltekinteni. Lehetséges, hogy olyan események állnak a háttérben, amelyekről jobbnak látja, ha hallgat, vagy még nem érzi elérkezettnek a pillanatot gondolatai elmeséléséhez.

Majd visszatér a gyerekkorhoz, s egy rövid történetet mesél el, hogy hogyan került közel az elektronikához. Az egész interjút nézve itt van a legnagyobb vagy a legjobban érzékelhető tematikus váltás. Mi az oka, hogy konfliktusa az egyetemi éveket illetően bár láthatóan fontosak számára, mégsem tud/akar róla beszélni? Az aktualitása az, ami miatt szinte uralja az egész elmesélést? Vagy az első olyan igazi megrázkódtatás Péter számára, ahol helyette döntenek az ő sorsa felett? Azért nehéz erről beszélnie, mert még nem zárult le ez a konfliktus, vagy tart attól, hogy felélénkülhetnek a problémák?

Majd további gyerekkoráról szóló rövid történettel folytatja, többnyire azzal veti össze, amit elért:

„Volt olyan, hogy hangszórót összeköttem mikrofonnal---és kiveztem a konyhába---műsort csináltam jól van de mindegy---ezek mind olyan dolgok voltak, amiket én, mindig mondtam, hogy de akkor is akkor isez mind meg is valósult. Végül is van egy programozó- matematikusi diplomám---egy rádió, aminek a főszerkesztője vagyok, és jól érzem magam.”

Miért fontos Péter számára a gyerekkorát folyamatosan párhuzamba hozni, jelenével? A hangszóróval való játékot azzal, amit elért a rádiózásban? Önigazolás, hogy ő kitartott mindig is a mellett, amit meg akart valósítani? Az „akkor is de akkor is” hozzáállás vajon a másokkal való küzdelmet jelentette, vagy saját határainak és korlátjainak leküzdését? Későbbiekben a középiskoláról kezd beszélni, ismét kontrasztálva az egyetemmel:

„Szóval, szóval nálunk megkövetelték még a függvényábrázolást is, viszont eszközt, azt hoztak. Előbb megmutatta- tehát nem úgy volt, hogy előbb megkövetelte és utána jól letolt hogy először /ő megtanította:/ ((szótagolva)) majd utána kérte számon. Na ez az, ami ugye ugye a későbbiekben mondjuk az egyetemen megint bizonyos konfliktus helyzeteket jelentettek számomra: öööo hát aztán elég sok embert magamra is haragítottam -- -- de nem bánom, tehát úgy kell nekik.”

A középiskolától ismét ugrottunk egy rövid megjegyzéssel az egyetemhez. Itt ismét várják, hogy kifejti ezeket a konfliktus helyzeteket, vagy legalább említ belőle egyet, azonban ismét visszatér a középiskolához, majd hosszasan az ötödévről mesél, amely szakmailag igazából nem sok újat hozott számára. Láthatóan foglalkoztatja a téma, mégsem beszél róla, csak utal rá, és újra és újra belekezd annak elmesélésébe.

A kronológiáját folytatva elérkezik a Debrecenbe való költözéshez és az egyetem megkezdéséhez. Elsőként elmeséli, hogy mivel Debrecenben nem tudott közlekedni, egy közlekedés tanár jött le Budapestről és egy hét alatt tanulták meg az útvonalat az egyetemig. Aztán negatív tapasztalataival folytatta:

„Megtanultuk az egyetemig az utat, első nappal az egyetemen már szembesültem, azzal hogy teljesen teljesen semmit sem ér; hogy megtanultam, nem ott lesznek az óráim. Egyébként meg teljesen mindegy hol lesznek, mert mire azt kiderítem: addigra addigra már régen vége az órának. Hát volt olyan, hogy ácsorogtam egy terem előtt, egy olyan másfél órát, amikor mondták, /hát ki van írva/ ((elváltoztatott hangon)) >köszönöm szépen<”.

Péter igyekezte biztosítani azt, hogy elvileg, látók segítségével is közlekedni tudjon, a számára teljesen új környezetben. Szavaiból mély frusztráció és elkeseredettség sugárzik, és feltehetőleg számos alkalommal történhetek, a csak általánosságban említett nehézségek miatti, rendkívül kényelmetlen és feltehetőleg nem ritkán megalázó szituációk.

Ez után elmeséli, hogy negatívumként élte meg, hogy leginkább írásvetítőn folyt az oktatás. Majd rátért az első vizsgájára:

„Szóval én szeretem az önálló munkát, azzal nincs is probléma, csak azt nem szeretem, amikor hülyének néznek: --és főleg ugye ez az első vizsgámon ki is derült, amikor ((krákogás)) a tanár úr azt mondta, végül is jó az, amit én elmondtam -- csak már nem rajzoltam fel a táblára a függvényt. -- hát ott aztán elpattant valami, na mondom akkor nesze nektek, akkor mondom, itt jövök én: és onnantól kezdve, onnantól kezdve --hát, ahol lehet, ott ütök. És akkor onnantól- és akkor azt mondtam, hogy jó, találtam ott egy krétát elkezdtem firkálni a táblára, na és akkor ez most így jó? Hát már erre aztán elterjedt, hogy én milyen flegma vagyok, ((zavart nevetés)) hát, az a baj hogy nem nagyon értékelte a pontot a tanár úr, hát, pedig én értékeltem az ő pontját- na mindegy. ---őööőő hát aztán, itt folyamatos konfliktus helyzetek voltak az egyetemen.”

Péter szerint, ő a lehetőségeinek megfelelően felkészült a vizsgára, azonban ismét egy olyan szituációba került, amikor valamit egyes egyedül azért nem tud elvégezni, mert nem lát. A történet ismét frusztrációtól kiált, de még valami átsejlik, ez pedig a hatalmas düh. Lehetséges, hogy ez, az első vizsgán átélt negatív és számára (joggal) talán érthetetlen helyzet, amittől kezdve egész hozzáállása az egyetemi tanulmányaihoz gyökeresen megváltozott. Az általa említett eset után, feltehetőleg még több problémája adódhatott tanárait illetően. Egy „ha ti így, akkor én is így reagálok” hozzáállás, egy sértettség, és megalázottság érzése, amely kialakulhatott, vagy elmélyülhetett Péterben.

Ezen a történeten keresztül csak felsejlett, hogy konfliktusai voltak, amelyet ekkor nem fejt ki, hanem ezzel zárja le:

„Hát most már odáig eljutottunk, hogy ha én neked Debrecen kerül szóba,--- akkor tudnék ütni. Pedig annak idején inkább a Pest- szóval.---”

Debrecen, mint a haza, az otthon, egy csapásra ellenséges kontextusban tűnik fel. Ez a vizsga és az ott tapasztaltak alakították ki Péterben ezt a változást, hogy érzései, amelyek 10-13 éven keresztül Debrecen, mint vágyódás, ettől kezdve, pedig már elveszítette ezt az érzést? Talán a fogyatékossgával való szembesülés/szembesítés az, ami elképzeléseit veszélyeztetheti?

Majd hosszasan magyaráz arról, hogy felmérte helyzetét, miszerint Debrecenben nincs karrierre lehetősége, ezért igyekezett újságírással szerzett ismerőseivel felvenni a kapcsolatot. Egyre inkább Budapesten igyekezett kapcsolatait erősíteni. Elmeséli, hogy ebben az időben

ismerkedett meg egy főleg látássérültekből álló színházzal, ahol olyan technikust kerestek, aki sötétben is ért a keverőpulthoz.

Ezek után hirtelen visszatér az elmesélésben az egyetemhez, azonban csak érinti a témát. Konfliktusokról, amelyet korábban néhányszor már felvetett, nem szól. Úgy tűnik, nem tud szabadulni a témától, de valami meg is gátolja annak elmesélését, ezért szinte görcsösen igyekszik a témaváltásra. Munkakeresés foglalkoztatta, hosszasan argumentál arról, hogy ahogy ő fogalmaz: „nem tud labdába rúgni”. Elmeséli, hogy informatika-tanárképzésre akart jelentkezni, amelyhez gyakorlati helyre volt szüksége. Erről hosszú perceket mesél, leginkább arról, hogy hogyan ment vissza a volt középiskolájába, és gyakorlati aláírás helyett nem várt módon félállást kapott. Ezt a történetet következőképpen zárja:

„Ugye ez az első diploma vége felé volt, hát én arra gondoltam jobb, ha ennek én utána járok, mert mi van, ha nem találok sehol se olyan iskolát, ahol aláírják nekem a gyakorlati papíromat. Akkor én nem is kezdek bele.”

Biztonságkeresés, hogy régi iskolájában igyekszik lépéseket tenni a gyakorlati hely megszerzésének érdekében, vagy más lehetőséget valóban nem látott maga előtt? Még a kiegészítő képzésre való jelentkezés előtt igyekszik biztos háttérrel teremteni. Önbizalomhiány vagy felmért lehetőségei és korlátjai irányították ebben a döntésben? Azt várhatnánk, hogy erről mesél majd tovább, hogy hogyan alakult ez a félállás, ami hirtelen, mint alternatíva belépett az életébe, azonban ő egészen mással folytatja:

„Aztán aláírták és akkor, akkor ööööö akkor, jöttek a még rosszabb idők és akkor, most már az aktuális dolgoknál tartunk.”

Ezek után néhány rövid tudósításban közli, hogy bár felvették a tanár kiegészítő képzésre, az egyetem vaksága miatt nem találta őt alkalmasnak a tanári pályára. Ezt követően hosszú percekig nagyon indulatosan mesél arról a hat hónapról, amíg ez az ügy eldőlt. Az interjú legzaklatottabb része ez, amelyet egy összeggel zár le:

„Azzal a feltétellel megkaptam én a dolgokat, hogy szépen csendben maradok - - - vizet nem zavarok, tanárokkal egyeztetem a dolgaimat, amit tanár részéről külön plusz munka lenne a törvény szerint nem kérem rajtuk számon, akkor olyan szépen állott lassú víz formájában elvégezhetem ez a - - - - ezt az egyetemet. - - - - Úgyhogy most itt tartok, ez egy fél évembe került, de, hogyha ez a fél év hisztéria nem lett volna akkor most már meg lenne a második diplomám egy év alatt, tegyem hozzá.....Remélem hogy januárban már vége lesz, úgyhogy a büdös életbe nem tanulok többet!”

A „hisztéria”, ahogy Péter nevezi, az a fél év feltehetően igen küzdelmes volt számára. Az interjú első része zárult le ezekkel a kemény, dühös és csalódottságot sugárzó szavakkal. Ismét igyekeztek megakadályozni Pétert céljai elérésében, s bár úgy érzi, lezárult ez a fejezete az életének, még hosszú-hosszú időre van szüksége a valódi tovább lépéshez.

A családról, családi életről nagyon keveset mesélt az egész interjú ideje alatt. Közel 30 perc elteltével derül ki, hogy van egy testvére, egy igen meglepő kontextusban:

„Rájöttem, hogy Debrecenben nekem senki nincs, azon kívül, hogy van egy családom. Családom? Hát milyen családom van nekem? ((zavart nevetés)) Szóval testvéremék otthon vannak Debrecenben, akikkel mit tudom én, szünetekbe kéthetente találkoztam, vannak.”

Újabb 20-25 perc elteltével kapjuk a következő csekély tudósítást: „apukám otthon dolgozott, Debrecenbe, otthon maradt a testvéremmel, aki akkoriban időközben férjhez is ment-- 87-ben gyereke is lett-tesóm (...) ével idősebb, mint én.”

Ezen a két rövid információn túl, a családról nem mesélt többet a fő narratívában. Később arra a kérésre, hogy kicsit többet meséljen még a nővéréről, ezt a választ adta:

„Kicsit, és hát ez emyi. Szóval itt évekig gyakorlatilag hát ez a ez a a távolsági viszonyoknak köszönhetően, vagy nem is tudom, szóval most nem mondom, nagyon jóban vagyunk a testvéremmel, és így-így emyi.”

Majd röviddel ezek után egy, magyarázattal teli történetet mesél el egy diákjáról, aki épp olyan helyzetben van, mint talán ő volt az ingázás miatt. Erről hosszas fejtegetésbe kezd, és az egész problémát, az utazgatást, a vitákat a rokonokkal, a diákja szemszögéből meséli el.

Annak ellenére, hogy Péter évekig az édesanyjával élt és csak hétvégeken volt együtt az egész család, hiányoznak a történetek és egyáltalán bármilyen hosszabb elmesélés az anyáról is. Az apáról többnyire szintén csak tudósít, csak rákérdezésre mesél bővebben. Valahogy a család háttérben marad az egész elbeszélés ideje alatt. Néha be-bekúsznak a szereplők, de tova is suhannak, szinte jelentéktelenül. Lehetséges, hogy a nővérel és apjával a távolság miatt nem alakult s talán nem is alakulhatott ki egy bensőségebb kapcsolat, de mi a helyzet az anyával? Ahogy édesanyját említi Péter, vagy ahogy nevezi több helyen, egy szorosabb kapcsolatot feltételez, ami azonban az interjú egész ideje alatt nem történt kibontásra, még elmesélést generáló kérdésekre adott válaszokon keresztül sem.

„Anyukám mindent feladva” „anyukámra hárult itt az egész feladat” – a hála és/vagy egyfajta bűntudat érzése, ami Péterben esetleg a háttérben mozgatja a család felé irányuló érzéseit? Hiszen, ha ez a *„dolog”* nem történik meg, talán nem szakad ketté a család?

Amikor édesapjáról kérdeztem, mert egy fél mondatban megemlítette, hogy egy éve lebénult, csak lassan, nehézkesen kezdett el beszélni és tőle meglepő módon, egy rendkívül részletező történet mesél el:

„Hát :most mit mondjak?----- Sajnos túl egyszerűen volt----- >hát agyvérzést kapott< ----- Gyakorlatilag egy fél évig lebénult, tavaly, ja, egy éve, tavaly október elején ((krákogás)) ----- . Az volt hogy egyik szombat délután, épp- épp az izét a színházba mentünk ----- s akkor: ((sóhaj)) Mit tudom én anyukám is elment, () ja nem, mert kocsival mentünk. És akkor így ment haza fele és akkor akkor neki még nem volt mobiltelefonja, és akkor egyszer- de-az öreg, amikor, amikor mentünk el fele, akkor hogy neki zsibbad az izé: lába meg mit tu- hát akkor

dörzsöljed. ((zavart nevetésféle)) És akkor -----
jött vissza, a, az anyukám hát már ő látta- de hát ugye közben nekem már telefonon oda- idetelefonáltak, az orvostól hogy most az öregnél, lent van: ennyi volt ez egy olyan, >fél óra alatt zajlott le> Az orvosi rendelőből telefonáltak, hogy **baj van**, hogy őt akkor beutalják a **kórházba** ---- Be is utaltá- /de mit tudom én úgy rosszul **nem volt:** / ((felhangosodva)) meg >semmi> , csak úgy **zsibbadt** neki az izé, hát mo- hogy ez bizony **agyvérzés.** **Es lebénult.** Nem tudta mozgatni se a , először még se a **két kezét** se a két lábát: úgyhogy ((krákogás)) hát utána izé aaaa a **jobb** keze azért úgy helyre jött: >a bal az nem>. Azt a két **lábát** >elég nehézkesen tudja ---- mozgatni> ----- Hát ez ilyen **tipikus, problémákat** okozott ugye a, családban, hát ugye **így** >hova tud , >hova tud menni> **főleg** hogy víz, gáz, és központifűtés-szerelő így gyakorlatilag, **sehova.** ---- Hát jó hogy már **nyugdíjas:** de hát még nem mert ugye hatvan, három éves. -----
----- Hát így most kap mennyi? 15 ezer forintot vagy mennyit. ((zavart nevetésféle))
----- Hát aaaa, valószínű ennek csak **többszörösét tudná keresni** -----
Anyukámra hárul itt az **egész**, feladat, mert **én se tudok** autót vezetni ((nevetésféle)) --
----- úgyhogy ----- **Hát majd jövőre** talán veszek valami izét ----- csak arra kell **vigyázni** hogy a >villanyoszlopokat el ne vigyem>-----”.

Korábban erről nem beszélt magától, miért csak kérdésre mesélte, de arra igen nagy

részletességgel el a történetet? Mi okozza ezt a töredezettséget, a hosszú hallgatásokat a szövegben? A korábban szinte alig említett apa, „Vater”, aki Debrecenben maradt a nővérel, hirtelen igen nagy érzelmekkel és csak nehezen tud arról beszélni mi történt vele. Apja, agyvérzésével egy új helyzet állt elő. Már két fogyatékosaggal élő lett a családjában. Ez az oka, hogy a fő elbeszélésben erről nem szívesen beszél? Nem passzolna az előmeneteléről és az egyedül megvívott harcai történetébe?

A hosszú (12 másodperces) hallgatást egy kérdéssel igyekeztem számára elviselhetőbbé tenni, azonban még a témánál maradva arról kérdeztem, hogyan alakult az apja agyvérzése után az élet?

„Hát: őőőőő ----- ((mély sóhaj)) hát: őőőőő Igazából igazából: csak úgy hogy őőőő őőőő hogy ugye=ugye ez szo- aki=aki ezt már megszokta hogy ---- hogy őőőőő, hogy, dolgozik, annak utána ugye ne- tehát ez a szokásos pszichés probléma jött elő hogy mit tudom én ((krákogás)) agresszívabb, leszek: >meg mit tudom én mi< ---- De úgy=úgy nem szóval ez nem szóval azon kívül, hogy többet vitatkoztak, vagy vitatkoznak egymással a szülők: Hát igazából ez már nem:, szóval hogy mondjam annyira >nem érint< mert >azt hiszem, hogy kinőttem ebből a-< Érint annyiból hogy, hogy=hogy jó hogy vita-hogyha vitatkoznak: ((névetésképe)) De hát , ---- de hát , sajnos ez van. Szóval meg annyi hogy próbálok szerezni >az öregnek munkát< Mit tudom én most , szerdán megyünk egy céghez, aki, tudna bedolgozói munkát adni. Igaz hogy csak minimálbérért, meg megnézik a feltételeket, de

annyi mintha- **kihozzák** a munkát meg >el is viszik<. ---
----- És akkor **legalább**, mit tudom én, **mégis csak** jön valami kis **pénz** is meg >csinál valamit az öreg, úgyhogy< ---- ((zavart nevetés)) -----".

Ót nem érinti ez az egész? Valójában igen, de erről nem nagyon tud beszélni, vagy maga elő is el szeretné ezt rejteni? Majd rögtön arról kezd beszélni, hogyan segített a fogyatékosná vált apának, az „öregnek”, ahogy ő nevezi. Mintha ez az agyvérzés szinte csak egy következménye az öregségnek? Az apa is csak valaminek az áldozatává vált, mint Péter az inkubátorban?

A barátnőjéről a fő elmesélésben, csak említés szintjén beszélt egy egészen más téma kapcsán, amikor arról magyaráz, hogy egy vaknak, milyen esélyei vannak egy látó iskolában, és fordítva hogyan lenne. Itt csak tudósít, hogy barátnője is néha besegít vak gyerekek oktatásába. Amikor arra kérem, hogy mesélje el, hogyan ismerkedtek meg, valamint a költözésről, ami a küszöbön áll, egy romantikusnak tűnő történetbe kezd:

„Hát így a színház kapcsán, ismerkedtünk össze, két éve lassan, ((nevetés))-----”.

Egy történetet várnánk erről a romantikusnak induló történetkezdeményből, azonban mintegy 5 másodperces hallgatás követi ezt a kezdést. Befelé figyelés? Az emlékek rendezése? Vagy esetleg más érzelm van a háttérben, amelyről Péter megijed? Így folytatja:

„És=és=és és nem is tudom, ez úgy valahogy, kialakult----- Úgyhogy ez úgy működik, hogy én ott besegíték a színházba, és akkor cserébe meg ő segített be a rádióba, úgyhogy. Ma is kap egy vödör zenét és azt szépen kiválogatja. ((nevetés)).”

Segítség segítségért? Nem arról beszél milyen volt a megismerkedés, vagy hogy telt ez a két év. Mi az oka, hogy a barátnő, akivel épp adásvételi szerződést írtak alá az interjú felvételének napján, egy ilyen kontextusban kerül elmesélésre? Péter tovább mesél, megosztva a hallgatóval az információt, hogy barátnője egy filmben is szerepelt, amelynek főcímdalát is cd-re énekelte. Mi az oka, hogy rögtön a barátnő által elérték kerülnek elmesélésre? Majd ismét visszatér az argumentáláshoz, mi szerint egy vaknak nem sok esélye van arra, hogy sztár lehessen Magyarországon. Péter ezidáig nem említi, hogy barátnője is vak, azonban a film tartalmának és a színházban játszott darabok bemutatása kapcsán világossá válik ez a ki nem mondott információ. Majd rátér újra a színházra, arról magyarázkodik, hogy kvázi ez is csak egy játék és maguk hitegetése, hogy komolyan veszik őket. A barátnőről nem beszél tovább. Nem csak saját magát, de a mindenkit a környezetében az alapján ítélne meg, mit ért el? Vagy csak a fogyatékosággal élők? Nekik állandóan bizonyítaniuk kell?

A főnarratívában feltűnő két általános iskolai barátáról, akikkel később a szakközépiskolában tanult, elmesélést segítő kérdésre válaszolva, szintén a jelen és az általa elérték szemszögéből

kerülnek bővebb bemutatásra: „*jó haverságban voltunk*” – itt egy történetet várhatnánk erről a „jó haverságról”, arról, hogy miket csináltak együtt, azonban Péter így folytatja:

„Hát aztán ((sóhaj))--- aztán úgy mind hárman hármunk életútja más- , más lett. Úgyhogy belőlem lett, ez, aki, a másik srácból---ő ott hagyta az ötödévet és félévkor elment a kézműves kamarába programozónak--- nagyon jól keresett..... aztán megszűnt a munkahelye és otthon van, most akarja magát leszázalékoltatni, hogy legalább nyugdíjat kapjon.A harmadik srácmost egy csomagoló cégnél dolgozik, és akkor tollakat válogat, meg csomagol- befele.”

Már nem tartják a kapcsolatot. Vajon miért nem a szakközépiskolás időről mesél, arról, hogy három fiatal, akik már 8-10 éve ismerik egymást, miket csináltak, hogyan teltek ezek az évek? Miért tartja fontosnak ezt az éles kontrasztot közölni a hallgatónak, a saját és iskolatársai teljesen eltérő életútjáról? A témának való megfelelés, mi szerint a fogyatékoságról kell beszélnie? Vagy szeretné a különbözőségét, és rátermettségét bizonyítani, hogy két társa, akik hasonló hátrányokkal indultak az életben, mit értek vagy nem értek el? Jobb, vagy másként más ő, mint a fogyatékosággal, látássérülteként élők általában?

Valójában az egész elmesélést tekintve problémák és annak megoldásai köré szervezi Péter a témákat, legyen az tanulás, karrierépítés, önmegvalósítás a rádiózáson keresztül, vagy harc az igazáért. Egyetlen kontextusban tűnik fel az, hogy ő valamit nem tud megcsinálni, mert látássérült:

„---Itt a lényeg az volt, hogy itt=itt mindenképpen meg kell csinálni dolgokat, itt mindenképpen ugyanolyan élet van mit bármely más családban, ugyanúgy ki kell venni a munka részét, mint bármely más családban, és az hogy én most, most a miatt nem tudom hogy- autót vezetni, a miatt nem tudok, mert vak vagyok de ennek ellenére bármi mást igen.”

Ha negatív tapasztalatairól mesél, sem nevezi meg az okot, talán saját magát sem szembesíti ezzel. Ehelyett azokat a pozitívumokat állítja sorozatosan előtérbe, ahol valamit ő – többnyire egyedül, és az akaratosságának, kitartásának köszönhetően-, ért el.

Az interjú jelentős része az egyetemi évekről szól, az ottani tapasztalatokról és főként rossz élményekről. Bármilyen téma kerül is szóba, valahogy visszatér ehhez a tématerülethez. A középiskolai idők bemutatását, a tanulási segédeszközök meglétét, a tanárok hozzáállását élesen szembeállítja az egyetemen tapasztaltakkal. Céljai elérésében más szereplők inkább, mint akadályozói lépnek be az elmesélésbe.

Úgy tűnik, mintha Péter saját magától bármire képes lenne, mint mindenki más, sőt többre is, azonban vannak olyanok, akik ezt az önmagába vetett hitet igyekeznek elvenni tőle, de mindenképpen csökkenteni. Ez talán egy folytonos bizonyítási vágyban tetőzik Péternél, mind az életrajzát, mind elmesélését tekintve kirajzolódik ez az öngigazolás. Többször hosszú fejtegetésekbe kezd általában a látássérültekről és megítélésükről, szintén a tőle megszokott módon, nem saját magáról, hanem elidegenítve a témát, általában a vakokról beszél:

„---Vidéki iskoláknak, ahova lát- ahova vak diákok járnak és az a helyzet, hogy hogy hogy mérhetően rosszabbul teljesítenek azok a diákok, akik ott kint vannak a látók között. Viszont bizonyos értelemben pedig életrevalóbbak - - -” .

A fő elmesélésben röviden közbeveti Péter, miszerint:

„Egyébként doboltam én zenekarban is úgyhogy -- -- -- hát csak aztán már nem, már rég volt. ((nevetés))”

Ezzel le is zárta a témát, majd később, az elmesélést segítő kérdésre igen hosszasan mesélt a egy fogyatékosokból álló zenekarról, amellyel ő is többször fellépett. Majd elmesélte azt is, hogy néhányan munkahely miatt, vagy, mert külföldre távoztak kiváltak a zenekarból, „így ez abba maradt”. Úgy tűnhet, mintha valóban ez lett volna az oka annak, hogy eltávolodott Péter egy fogyatékosokból álló zenekartól, amelyben a fellépéseken keresztül fogyatékosága igen előtérbe került. Az alábbiakat mesélte el erről:

„Szétszéledtünk -- -- -- tehát igazából egy most most csak egy srác maradt, egy vak srác- de meg még egy öööö Down kóros srác de ő igazából csak látvány volt -- -- -- az egészben, nem igazán tudott zenélni: -- -- hát meg igazából kicsit bántó is volt nekünk szerintem az hogy hogy hogy öööö szóval hogy valakit csak azért tesznek oda, mert- de azért kicsit azért öööö akartunk büszkéek is lenni arra hogy mi azért vagyunk ott mert zenélünk és a vége fele úgy éreztük hogy igazából azért vagyunk ott mert fogyatékosok- és teljesen mindegy hogy mit tud vagy mit nem tud -- -- -- de fogyatékos- ez tipikusan olyan mint amikor nőnapon kell egy nő----- és akkor mi meg ízé csak az a lényeg hogy nő ((zavart nevetésfele)) és akkor azt mondtuk hogy mi fogyatékos kurvák nem leszünk”.

Érdekes, hogy itt „mi” személyes névmást használ. Mi vakok? Mi, azok a fogyatékosággal élők, akik tényleg képesek vagyunk valamire? Talán többre is, mint mások? A fogyatékoságról alkotott véleménye, büszkeség, más fogyatékoság vagy általában a társadalom meg/elitélése jelenik itt meg? Ez a zenekari dobolás valójában az egész életére érvényes. Nem akarja, hogy fogyatékosként tekintsenek rá, hanem az által kerüljön „megítélésre”, amit, és ahogy, mint bármelyik más ember, elért. Talán ezért is csak megemlíti és csak a pozitívumot, hogy dobolt – milyen sokoldalú – a fő narratívában, és csak a feltett kérdésre fejt ki a történetet.

El kell távolodni a fogyatékos kötelekektől ahhoz, hogy ugyanolyan besorolás alá essen. Hogy ne a vak Péter legyen, aki fogyatékosokból álló zenekarban, fogyatékosággal élőkkel közös iskolában tanult. Felejtsek már el, hogy milyen hátrányokkal indult, és csak az a fontos, amit elért. Valóban ezt folyton bizonyítani kell?

Ez teljesen érthető Péter esetében.

Döbbenetes, hogy egy fiatalnak, aki ugyanazt elérte már életében, sőt még többet is, mint általában a korabeli fiatalok, állandóan meg kell küzdenie azzal, hogy nem csak hogy nem kezelik legalább egyenértékű emberként, de folytonosan megalázzák, mint egy cirkuszi attrakciót mutogatják, legyen szó a mindennapi élet bármely területéről. Amikor olyan emberekkel kénytelen konfrontálódni, akik értékítéleteiket az érzékszervek épsége és az általuk ismert, kissé primitív, másokról alkotott kép szerint alkotják vagy veszik át, a már korábban elterjedt mentalitást. Ez pedig elfogadhatatlan, ahogy Péter joggal tiltakozik is ellene. Mind az életrajzában, mind elmesélésében, történeteiben ez tűnik kirajzolódni.

Érdekes, hogy a Péter által szerkesztett és elmesélt fő elmesélésben, nincs szó a rádiós tanfolyamról, amelyet egyetemi éve alatt végzett el Debrecenben. A téma, mint egy „véletlenül” kerül be az elmesélésbe arra a kérdésre válaszolva, hogy hogyan került kapcsolatba az újságírással. Elsőként elmesélte, hogy középiskolás korában is szívesen olvasgatott számítógépes szaklapokat, és igazságtalannak tartotta, hogy nekik az egész újság árát ki kell fizetni nem csak a floppylemezt, amit hozzá adtak. Elmesél egy rövid történetet, hogyan ment el a szerkesztőhöz ezt a problémáját felvetni, majd kérték meg, hogy ő, mint vak, írjon egy cikket arról, hogyan használhatja a programokat egy látásérült. Majd rátér a rádiózás témára: „...rádiózni akartam, az volt a célom.”

Az egész fő narratívában nem jött ez az információ a céljáról át. Vajon miért nem beszélt erről korábban, miért csak most, mikor egy egészen más témához kapcsolódó kérdést tettek fel neki? Talán nem gondolta, hogy ezt a célt elérheti? Hisz ma egy internetes rádió főszerkesztője. Vagy nem szeretett volna az útról beszélni, ahogy célja megvalósult? Itt elmeséli hosszú percek

keresztül, hogy amikor a rádiós-képzésre jelentkezett, meglepődött a tanfolyam szervezője, majd mégis megengedte neki, hogy elvégezhesse. Erről így mesél:

„Azt mondta, hogy ő neki- szóval túl sok reményt- szóval ne, fízzek, ahhoz hogy énbelőlem bemondó lesz, mert én vak vagyok: , de, azt mondta, hogy jó, megpróbáljuk. --- hát aztán a vége az az lett hogy hogy őőő rá fél évre megkaptam a (.....) mikrofonengedélyét: akkor rá egy évre meg már azt hiszem újságírói- tehát a () voltam egy vagy másfél év múlva és akkor nekem az igazi elégtétel az az volt, --- amikor--- most, év elején, ráakadtam erre a (.....) rádióra, a (.....) aki ugye a nagy, képzőmesterem volt, akkor írt nekem emailt és azt mondta hogy büszke vagyok rád”.

Ismét valami, amiről mások úgy gondolták, nem neki való, azért, mert nem lát. Ismét egy bizonyíték, hogy erre is képes. Ez után elmeséli, hogy nem sokat ért ezzel az engedéllyel az internetes rádió megismeréséig, amit egy ismerőse útján – mintegy „véletlen” talált meg. Röviden kitér arra, hogy csak reklámszövegek bemondását engedték számára, de műsort nem vezethetett. Majd az internetes rádióról mesél hosszasan, milyen tervei vannak ezzel.

Amikor a színházról kérdeztem Pétert, a többnyire sötétben játszó darabokról, azok témájáról mesélt hosszú-hosszú percekön keresztül.

Már jócskán az interjú második alkalommal felvett részében járunk, amikor is a korábban említett, egyetemen kapcsolatos konfliktusok és tapasztalatok további elmesélést generáló kérdéseket tettem fel Péternek. Arra a kérdésre, hogy milyenek voltak az első idők az egyetemen, egy 9 másodperces hosszú szünet után mély sóhajjal indítva ezt válaszolta:

„Szarok, nagyon szarok. -- -- tehát ugyanaz hogy én egy -- -- szóval hogy gyakorlatilag minket ott sztároltak a (.....), szóval középiskolában, -- -- gyakorlatilag szarba se vettek az egyetemen. Na ez volt szóval ez egy kicsit- lehet, hogy akkor tájt túl nagy kép: voltam vagy nem is tudom -- ---- de talán nem, mert azért nem vártam el én ott olyat, hogy mit tudom én, hogy engem itt vállalra emelve- csak legalább csak legalább csak legalább szóval tényleg ----- mit tudom én, vegyenek emberszámba. Ha már megvan a tanárnak /elektronikus úton az a jegyzet, amiből tanulni kell / (hangosodik)) akkor legyen szíves, adja már ide, de azt mondta, hogy /nem/ ((rövid katonás nagyon nyomatékos)) hát a tanár hát mer, azt mondtam, hogy nem és akkor nem adta ide elektronikus úton. Ez a mindegyik, amikor le akarta magáról háritani és akkor sajnálkozva /nem tudok segíteni, kérjen meg valaki társát: hát: segít: ----- kérjen meg valakit hátha: segít:/ ((sajnálkozó hangon)) /valakit, akkor tanár úr segítsen!/ ((felhangosodva)) ja hát nem, ja mondom mit gondol az a valaki az azt mondja hogy a valaki is azt mondja hogy majd valaki, --- úgyhogy hát szarok voltak úgyhogy ha: még egyszer- ez mindig azt szokták mondani erre hogy még egyszer akkor lehetne és én nem vágnék bele még egyszer. Én a büdös életbe, alig várom, hogy vége legyen. ((zavart rövid nevetés)) ----- >én még egyszer, soha< -----.”

A nagy váltás a középiskolás bánásmód és az egyetemi tanulmányok között. Elutasítás? Hogy nem akarják befogadni, elismerni? Az eszközök hiánya? Vagy a hozzáállás általában? Valóban csak a tanulmányai folytatásához szükséges segítségnyújtás elodázása, vagy általában a magára-utaltság kényszere jelenik meg? Ezzel a hosszú szünettel, mintegy lezárja az erről való elmesélést, azonban arra a kérdésemre, hogy voltak e még ilyen szituációk, szinte a kérdés megvárása nélkül sietősen ismét mesélni kezd: **„Voltak, folyamatos dolog volt”** Itt azt várhatnánk, hogy valóban egy újabb esetet mesél el, azonban valójában ugyanazt más szavakkal nyomatékosította. Igen indulatosan beszél. Majd egy fél mondatban tudósít, hogy azért voltak pozitív példák is. Erről tovább kérdeztem, amelyre így válaszolt:

„Igen, igen ez nekem ez nekem már az pozitív volt, ha, ha, ha, elektronikusán ide adta a jegyzetét, amit- ennél több nem nagyon volt mit tudom én volt azért olyan, hogy ----- hogy mit tudom én egyik izé, professzor, aki, aki fizetett diákok, aki mondjuk, korrepetált. ----- (), matematikai intézetbe volt, szóval volt ilyen példa is. Volt ilyen példa is- csak a baj az volt az egészszel hogy több negatív példa volt, mint pozitív.”

Ezt nem fejt ki bővebben, mintha a pozitívumok nem lennének annyira jelentősek. Vagy azt élné meg, hogy nem érdemes róluk beszélni, hisz eltörpülnek a negatívumok mellett.

Talán ezért is van, hogy ezek után gyorsan egy másik témára vált, ahol újra negatívumokról

beszél, miszerint egy kutatást szeretett volna vak diákok számítástechnikai oktatásáról csinálni, amihez azonban nem talált partnerre az egyetemen. Ezt nem fejt ki bővebben, inkább csak elmagyarázza, milyen fontos lenne egy ilyen kutatás.

Negatívumokat, gátakat említ, a segítség, a pozitív példa elenyésző. Úgy érzi magára van hagyva. Mintha mindenkiben az ellenséget látná, aki az egyetemmel kapcsolatban van. Miért és ki felé ez a düh? Valóban a felsőoktatás és az eszközhiány, a tanári hozzáállás a hibás? Miben hibás? Vagy saját korlátjaira dühös? Talán mindkettő jelen van. A frusztráció, amiért őt csecsemőként „tönkretették”, s amiért a környezet nem akarja kompenzálni.

Amikor a Debrecenbe kerüléséről és az útvonalak megtanulásáról kérdeztem, a közlekedésben való nehézségeiről is beszámolt:

„Egy hét alatt meg lehet azt az úgy > megtanultam > csak úgy az egyetemet az egyetemet úgy te is ismered, mekkora egy, szóval milyen ott az elrendezés: ----- szóval mondjuk, hogy a Nagyerdő közepén mondjuk, mit lehet követni? Milyen támpontot, semmiyet, de lehet, mert én már volt már olyan hogy bekavartam ilyen erdőbe, és akkor kezdtem várni, hogy valami Tarzan előjön, vagy mit tudom én mi és akkor őőőőő hát be lehet ott kavarni rendszeren. Azért ott a fák: között és akkor és őőőő hát: úgy éppen mentem a hang után, na mit tudom én, hogy ott éppen van valaki, voltak > voltak ilyen esetek <.”

„Ilyen esetek”, esetek, amikor látássérülése, vaksága valamiben valóban gátolta. De ezek mind megoldhatóak? Ezek csak a fizikai gátak? Mikor további ilyen esetek elmesélésére kértem szintén a segítség hiányáról, de már konkrétan esetben számolt be:

„Hát ez rendszeres volt mit tudom én, az hogy őőőő hogy a betontengerbe ott egy kicsit elkavartam, és akkor kerestem a-, hú azt hiszem ott hátul az Izotóp épület volt ott? Vagy a Humán? És akkor jöttek ilyen őőőő ilyen fiatal izék, őőőő ilyen fiatal kiscsajok és akkor, hú na mondom ezek- gyorsan így közibük keveredtem, meg tudnátok e mutatni, hogy hol van az izotó- / hát most nem érünk rá: nem érünk rá: de menjél tovább, mert most nem érünk rá: nem érünk rá segítenék amúgy csak most nem érünk rá: / ((hadarva, elvékonyított hangon)) és akkor, úgy mentek gyorsan tovább. ----- hát és akkor és akkor ennyi. ((zavart nevetés))”

Mikor látóktól kénytelen segítséget kérni, gyakran elutasításban van része, és ez persze ismét megerősítheti azt az érzést, hogy magára van utalva. Egyszeri eset volt ez, vagy más kontextusban de többször előforduló esetleg folyamatos kérés-elutasítás eredménye, ez a sértettség Péternél?

Arra a kérdésre, miszerint volt e még olyan szituáció -a fő narratívában elmondottakra támaszkodva-, miszerint többször nem tudott dolgokról, mert nem jutott információkhoz, az alábbiakat mesélte el:

„Tehát amiről nem tudsz az nem is létezik. ----- tehát az nem úgy történt hogy valaki most oda jött hozzám és ki van oda ír- nem, hanem mit tudom én az volt hogy >kellett valami tantárgyat fölvenni> és akkor >valakitől hallottam hogy hú van> és akkor / de hát ki volt írva hogy csak a-/ ((más hangon, hangsabban)) >arra kell föliratkozni> mondta ezt a tanár: szóval ezt így mindent utólag Tehát amiről nem tudsz az nem létezik. Na ezek pont nem léteztek. ----- ((krákogás)) de ugyanez volt a csoporttársakkal is, hogy, ha, konkrétumot kérdezel akkor valószínűleg válaszoltak, őőőő, mondjuk valószínűleg hasznosat de főként nem hasznosat, de az volt a gond hogy én mi az, amit meg tudtam volna kérdezni? Amikor nem is tudom, hogy mi van? Tehát nekem az kellett volna, hogy valaki elmondja, hogy egyáltalán mi van. -----”

Kellett volna, hogy egy látó segítséget adjon, az információk elérése érdekében? Úgy tűnik, ez nem egyszeri alkalom volt, hanem egy fajta káosz és folytonos bizonytalanságot és a valamiről lemaradás érzését hívhatta elő Péterben. Hogy ugyanis a látók úgy beszélnek vele, hogy nem is vesznek tudomást arról, hogy számára nem létezik, létezhét, ami nekik evidencia.

Majd arról kezd el beszélni, hogy szerinte a látók számára is hasznos volna, ha a jegyzetek elektronikus úton elérhetőek lennének:

„Mi-- ez ez egy látónak nem hasznos? Vagy mondjuk, vagy mondjuk, tipikusan megkönnyítené a dolgot, de a látók is ott, bambulnak ott össze-vissza, hogy akkor ez most, hogy van mi van mit kell fölvenni? - ---- hát nem tudom hogy ez szóval a probléma az az csak az volt, hogy ez őőőő, nálam, látványosabban, ment, ez a bénáskodás. Mert míg a látó talál valami- vagy mit tudom én, meglátja, hogy valaki, körmöl valamit, akkor oda meg megnézi, hú akkor most mire mire lehet föliratkozni? En honnan tudjam hogy, ott lehet valamit föliratkozni? Vagy ott van valami=valami hirdetés, vagy mit tudom én mi-----.”

Tehát mind az a segítség, amit ő vaksága miatt igényel és szükségszerű, tulajdonképpen a látók számára is csak pozitívumokat hozhat. Péter nem is kér többet, mint, ami-, amúgy is, bármely más diák életét is megkönnyítheti. Ezzel valójában ismét azt próbálja – tudatosan, tudattalanul? - érzékeltetni, hogy nem annyira más ő, csak nála ez „látványosabb”. Még hosszú percekig beszél arról, hogy mit jelentett ez, hogy nem kapta meg elektronikusan a jegyzeteket, és tanára javaslatára felvette kazettára az előadásokat, de azokat meghallgatás után sem lehet értelmezni, hiszen grafikus ábrázolásról szólnak. Ezen a részen ki is szól az interjúból, arra utalva, hogy ha ez érdekel, megmutat nekem egy ilyen felvett hanganyagot az előadásról.

Amikor a tanári félállásáról kérdeztem így kezdte:

„Hát: igen ----- hát igen, végül is hogy mondjam? Az elején éreztem hogy ez egy kicsit látszat munka, de inkább ezt csinálom, mint, mint, mint hogy nem ((zavart nevetésfele)) mer' hogy meg kell élni valamiből.”

Inkább ezt csinálja, mint csomagolás, vagy otthon ülve a leszázalékolást várva, mint két általános iskolai társa? A biztonságkeresés, vagy „egyszerűen” csak az egzisztenciateremtés, de háttérben nyilván a nagyon mély frusztráció, hogy ő többre is képes. Majd így folytatja:

„Gyakorlatilag arról szól ----- hát: nem is tudom igazából szóval én attól idegenkedtem egyrészt, hogy vakok, tja nem ---- szóval: tipikus dolog hogy a fogyatékosok ----- azok, nem tartanak össze-----.”

Attól idegenkedett, hogy vakok a diákok, akiket oktatnia kell?! Hiszen a közeg nem ismeretlen, saját vaksága miatt. Vagy attól tartott, hogy most már munkájával is egy vak közösséghez tartozik, talán hiába volt a törekvése, mi szerint egyetemet végzett és igyekezett bizonyítani? Diplomája van, de „csak” a vakokat taníthat? Fél, hogy bezáródik ebbe a közegbe, holott arra vágyik, hogy az úgynevezett egészségesek fogadják be?

Mi van hát a háttérben? Eddig a látókkal volt problémája, konfliktus helyzete azért mert vak, vagy azért mert segítségre volt szüksége, most pedig a vak diákok oktatása jelent számára problémát? Vagy hogy ismét fogyatékosága kerül előtérbe? Ismét elidegeníti magától a fogyatékoságot, mi szerint „azokról” beszél.

„Ez például ugyanolyan jellemző dolog volt, hogy amikor én kivertem az egyetemen a ballét: ----- az egyik odajárt vak csaj, verte a legjobban a palá- mert hogy én milyen barom vagyok mer’ hogy ő milyen jól érezte magát a (.....) szakon. ----- hát mondtam neki hogy, akkor jöjjön át a programozó matematikus szakra, és akkor utána majd beszéljünk. Szóval ez egy tipi- szóval ez , ez én azt hiszem, hogy jellemzi a fogyatékos társadalmat ----- jellemzi ez a kis történet.”

A fogyatékosok körében sem érzi magát jól, a látók pedig akadályozzák csak többnyire, céljai elérésében? Miért ez az általánosítás? Hogyan jut el a pszichológus lánytól, aki nem állt ki mellette az egyetemmel folytatott vitájában, hogyan jut el az egész „fogyatékosok társadalmát” érintő megállapításhoz? „Fogyatékosok társadalma”, mit jelent ez számára? Azt, hogy nincs helye egy fogyatékosággal élőknek az „épek társadalmában”? Azt várhatnánk, hogy talán még egy történetet mesél, mi szerint ő ezt gondolja, azonban hosszasan és indulatosan argumentál a cigány kisebbség példáján az összetartásról, szembe állítva a fogyatékosok széthúzásával. Majd hirtelen megtorpan és kiszól az interjúból: „**csak már nem tudom, hogy honnan indultunk ki?**” Inkább befelé figyelés ez, a kontroll visszanyerése. Talán nem illik erről beszélni, talán túl erősnek érzi szavait, megijed azok valódi jelentésétől. Hogy ő is rosszat mond a fogyatékosokról – akárcsak az egészségesek? Vagy egyszerűen a kérdésnek való megfelelés, a jó diák lép előtérbe, és ezért folytatja újra a tanárságával, amelyről hosszú percekkel beszél, felhozva a poroszos oktatás elleni érveit.

A „fogyatékosok társadalma” témára még egyszer rá kérdeztem, hogy tud e ilyen szituációt még mondani, ahol úgy érezte, hogy a fogyatékosággal élők nem segítik egymást. Közel 10 percig folyamatosan hozta a példákat, amelyek az úgynevezett érdekvédelmi szervezetektől kezdve, a színház számára történő nyomtatással kapcsolatos nehézségeikről, általánosságban a vakok egymás elleni megnyilvánulásairól – ha valaki pályázati pénzhez jut, a filmet – amelyben barátnője szerepelt- szinte teljesen negatívan megítélő eseteken keresztül. Ezt az ellenségeskedést, Péter egy hosszú (8 mp) hallgatás , így foglalja össze:

„És akkor és akkor ez így szóval ezek ezek tipikusan ilyen dolgok: és egy – és ez sajnos annyira általános, hogy ez, hogy >ez van<----- Szóval vélt vagy valós sérelmeket >egymáson akarják< levenni: Hát : csinálják, szóval. De hát ugyanaz, most mit tudom én, >én se nagyon reklámozom< ezt a , ez az újságróli díj, ami, tegnap hívtak föl, hogy állítólag én meg fogom kapni: /a Jó Isten mentsen meg hogy ezt a vakok megtudják!/(elváltoztatott hangon)-----”

A látók számára minduntalan bizonyítania kell, hogy képes – ha néha segítséggel is - nem csak arra, amit elvárnak tőle, a látássérült közösségben pedig ugyanezeket a kvalitásait el kell rejtenie? Melyik „társadalomnak” akar, vagy kell megfelelnie?!

Folyamatos bizonyítási vágy vagy kényszer? Öngazolás? Saját helyének keresése, talán ez az egyik fő probléma Péter életében. Annak a hiábavalósága, hogy küzd céljai eléréseért, azonban soha nem lesz elég, amit elért, nem tudja, azt a vélt vagy valós hátrányát leküzdeni – főleg mások előtt -, amit vaksága jelent számára, illetve mások számára.

Egy helyen meg is fogalmazza kételyeit az interjúban:

„Az egyetemi éveket egyedül ----- illetve hát szüleimmel tehát őőőő apukámmal csak hát ő ugye most egy éve lebénult: ----- hát aztán most már ő se, nem vezethet. Úgyhogy most gyakorlatilag ott tartok, hogy, egyedül, csinálom, amit lehet. ----- és az a helyzet hogy a két srác, akikkel együtt jártam szakközépiskolába >nem mentek tovább tanulni< ---- és az a baj hogy, hogy iriglem őket, jól tették. ----- az hogy a mit tudom én, az egyik srác elment, dolgozni ötödéven, ----- és most ott tart, hogy megvan a megfelelő éve, ahhoz hogy le tudja magát százalékoltatni és akkor nyugdíjat kap. ----- >hát akkor mi a búbánat-< tanulok én, mit? Ami azért végezzem el a másik diplo- elmondom én, ----- ötvenezer forintot kapok a >fél állásomban< - ----- /és mind ezt januártól, ha minden igaz, akkor kettő darab diplomára. Hát, hát hol van itt az igazság?/ ((az egészet igen indulatosan mondja)) hát más ember egy programozó matema- meg kell nézni magát a hirdetések, programozót keresünk, kétszázezer: forint, rendszerprogramozót keresü- kétszáz nyolcvanezer forint plusz autó, mer én nem tudok oda menni, mert nincs jogosítványom, hát >sehol nem kell-< és akkor ezért görcsölök egy másod diplomáért hogy=hogy /megtarthassam/ ((szótagolva)) ez a fél állásomat mert megvan- meg lesz a három éven és hogyha tehát őőő ha nem vagyok szak- nincs szaktanári végzettségem akkor akkor utána megszűnik a szerződésen? Mert ezt mondja ki a törvény. Tehát én ezért az ötvenezer forintomé- hogy ez legalább meg legyen, én ezért baszom ott a rezet az egyetemen: és ezért őőőőőő taposom őket szóval ezért , ezért vergődő- hát minek? ----- szóval iriglem azokat egy kicsit, akik bele se fogtak ebbe minek? Teljesen- /olyan reményeket én már nem nem áltozom magam olyan reményekkel hogy majd esetleg majd a következőnek jobb lesz/ ((hangsabbban)) ----- hát szarból nem lehet várat építeni ((zavart nevetés)) úgyhogy ----- úgyhogy úgyhogy ennyi.”

Ez a finomabb, mélyebb elemzésre kiválasztott hosszú szövegrész, rendkívüli indulatokról tanúskodik. Igen töredezett, sok a félbe maradt gondolat, szó.

Az egyetemi éveket egyedül kellett töltenie, de fontosnak tartja megemlíteni, mint a jó gyermek, hogy azért a szülők, azon belül is az apa mellette volt. Itt nem a „Vater” vagy az „öreg” jelenik meg, hanem az „apukám”. A hála, az együttérzés, esetleg sajnálat kerül kifejezésre? Azzal azonban, hogy apja lebénult elveszítette valakinek a segítségét, aki mobilitásában, azzal, hogy az egyetlen dolog, amit Péter úgy érez nem tud elvégezni, hogy autót vezessen, segítette. Akkor nem számíthatott tovább az apára, aki most már nem egészséges. Péter azzal, hogy nem agyvérzésről, hanem bénulásról beszél, egy valóban magatehetetlen ember képét festi meg.

Azzal, hogy azt mondja, „odáig jutott el” talán egy új kezdetet érzékeltet, valami megváltozott, azzal, hogy most már valóban csak magára számíthat, és ő az, akinek nem csak saját dolgait, de a családját, vagy az apáét is magára kellett vállalnia. Ő az, aki aktív maradt a családban. A hosszú szünetek, a váltakozó témák nyugtalanságot sugároznak.

A „helyzet”, ami kialakult, nem kerül kifejtésre. A „két srác” már nem az általános iskolai barátok, hanem akikkel a látókkal együtt a szakközépiskolában együtt tanultak, talán kevesebbek, mivel nem mentek tovább tanulni. A „baj” pedig, hogy bár „nem kellene, hogy így legyen” valamiért „irigylis is őket”. Talán azért, mert nekik nem kellett megharcolniuk az egyetemi tanulmányok folytatásáért, vagy, mert ők nem akartak bizonyítani? Mert ők bele tudtak nyugodni a sorsba, amire ő nem képes.

Azzal, hogy azt mondja, igen nyomatékosan: „jól tették”, talán arra utal, hogy ők azok, akik jól választottak. Akik igyekeztek megtalálni helyüket a lehetőségeikhez képest, nem pedig azok kitérítésén fáradoztak. Érzik, hogy ezt meg kell magyaráznia, azonban talán már maga sem tudja melyik a helyes vagy helyesebb út. A „srác”, aki elment ötödéven dolgozni, már akkor letett valamit az asztalra, valamit bizonyított, ami ahhoz elég, hogy beálljon a korábban nevezett

„fogyatékosok társadalmába” azzal, hogy leszázalékoláshoz szükséges munkában eltöltött évvel rendelkezik. A „leszázalékoláshoz” – „a kevesebb vagyok, mint más” érzésébe való beletörődéshez, azzal hogy a nyugdíj biztosítva van számára, a „kivonuláshoz” a „visszatéréshez” a fogyatékossgal élők életébe. Nyugdíjat kap, ez azonban csak egy viszonylagos biztonság.

Mennyire hiábavaló az, hogy Péter továbbtanult, mit ért vagy mit érhet ezzel el egyáltalán a jövőben? Ezen a részen még töredezettebbé válik a szöveg: „>**hát akkor mi a búbánat**<- **tanulok én, mit? Ami azért végezzem el a másik diplo**” Félbe is szakad, majd az indulatok tovább erősödnek, azzal a kijelentéssel: „**elmondom én**” – mintha mindaz, ami eddig elhangzott, az egész itt tetőzne, futna egy átfogó értelmezésbe. Itt hirtelen megtorpan és csak egy hosszabb szünet után tudja folytatni, mintha megijedne attól, ami valóban kinyilatkoztatásra kerül, mintha saját maga számára is láthatóvá, vagy beláthatóvá kellene, vagy már sokkal korábban kellett volna lenni, hogy mit érhet vagy nem érhet el törekvéseivel. Az anyagi megbecsültség hiánya, azzal, hogy csak félállásban dolgozik, majd az ahhoz szükséges képesítés birtokában, két diplomával is csak töredékét kaphatja annak, amit megérdemel, vagy mások megkaphatnak. A „kettő darab diploma”, mintha csak a papír számítana, a kvázi elvárt teljesítmény, ami ugyanúgy nem elég.

A szövegrészben egy igen indulatos kvázi 'költői kérdésben' tetőzik, talán Péter egész hozzáállása, véleménye az életéről: „**Hát, hát hol van itt az igazság?**”

Igazságtalannak tartja, hogy bármily sokat is ért el, nem kezelik egyenlőként. Nem csak, egy diploma megszerzése nem volt elegendő, de a második sem hoz nagyobb elismerést.

A „más ember”, tehát egy látó más megítélés alá esik? Ezt nem mondja ki, de érezhetővé teszi, hogy szerinte, egy látó programozó matematikusnak több esélye és lehetősége van szakmájában való érvényesülésre. Azzal, hogy a „hirdetéseket” említi, a munkaerő piacot és az ott szerezhető összegeket saját képesítésének megfelelően, ismét ez a „hol van az igazság” érzése lép be az értelmezésébe. Itt megint csak nem kerül kimondásra, hogy egy vaknak nincs esélye ezeknek a jól fizető állásoknak a megszerzésére, hanem egy újabb kontextusban az „autó” a „jogosítvány” nem léte, amely gátolhatja őt: „**mer' én nem tudok oda menni, mert nincs jogosítványom**”. Könnyen belátható, hogy itt nem arról van szó, hogy fizikailag nem tud elmenni egy állásinterjúra, vagy nem elég mobil a jogosítvány nem léte miatt, hanem, hogy vaksága az, ami gátat jelent, - s ezt az autót, ahol tényleg látni kell, jól szimbolizálja: „**hát >sehol nem kell<**” elhalkulva, elbizonytalanodik, de félbe marad a mondat, sehol nem kell- . Vajon a mondat folytatása az lett volna: sehol nem kellek, kell egy vak? Ezt nem tudjuk már meg, de valamiért nem került a gondolat kimondásra.

„**És akkor ezért görcsölök egy másod diplomáért, hogy=hogy /megtarthassam/ ((szótagolva)) ez a fél állásomat?**”- Ez a második diploma csak egy eszköz arra, hogy legalább, amit eddig elért, ami anyagilag, ha nem is elégíti ki szükségleteit, a fél állását megtarthassa. Nem egy normál állás, csak egy félállás jutott neki, amiért még meg is kell küzdenie, hogy nehogy elveszítse. Mintha most már úgy érezné, a tovább lépés úgysem lehetséges, legfeljebb a magasabb végzettség általi lehetőségekkel lehetett próbálkozni. Hogy ne leszázalékoltatva, a nyugdíjra várjon otthonában, vagy tollakat csomagoljon egy látszat cég látszat munkavállalójaként, mint a két iskolai társa. S úgy érzi ez nem sikerült. Nem engedi a látó világ.

Ha, már három évet tanított, de nincs meg a szaktanári végzettséget tanúsító dokumentuma, elveszítheti nem csak a munkáját, de olyan érzése is lehet, hogy a három tanításban eltöltött év sem volt legitim, nem ismerték el. „**Mert ezt mondja ki a törvény**” – a törvény, a társadalom törvénye, egy felsőbb döntés, a törvény, aminek meg kell felelni – de amely a látó világ törvénye. Valóban 'csak' az ötvétezer forintos fizetésért folyik a küzdelem, az egzisztenciális veszély

elkerüléséért? Az ötvenezer forintért, amellyel alábecsülve és képességeit ki nem használva kénytelen dolgozni?

A kifejezések, amelyeket használ az egyetemi tanulmányainak folytatásáért vívott küzdelmének érzékeltetésében, igen kemények, óriási frusztrációról tanúskodnak. A „taposom őket” utalhat a hat hónapos küzdelmére, amikor hivatalos utakon, levelezésekkel, állásfoglalások kieszközölésével egy döntést sikerült mintegy kieroszakolnia az egyetem részéről, tanulmányai, a tanári kiegészítő képzés megkezdése érdekében. A „vergődök” pedig már a tehetetlenségét, magára utaltságát fejezi ki. A „hát **minek**” kérdés-kijelentés és az utána következő hosszabb hallgatás talán a gondolatai rendezésére kellett, vagy inkább azok lecsillapítására. Talán megijedt attól, amik, mint egy tűzhányóból és oly sok indulattal, általa kimondásra kerültek. Igyekszik ezt le is zárni és azzal, hogy összegzi a kiinduló gondolatot, és megerősíti a hallgatót, vagy saját magát, hogy elkerülhető lett volna mindez, ha nem „kezdett volna bele”. Mibe? A tanulmányaiba nem kezdett volna? A küzdelemben az tanári diploma megszerzéséért, vagy a folyamatos öngizolásért folytatott harcába? Reménytelen az egész? Mi az, ami reménytelen? Mi az, ami ennyire csalódottá és kiábrándulttá tette?

„Teljesen- /olyan reményeket én már nem nem álthatom magam olyan reményekkel hogy majd esetleg majd a következőnek jobb lesz/ ((eltérően hangsabban)) ----- hát szarból nem lehet várat építeni ((zavart nevetés)) úghogy ----- úghogy úghogy ennyi.”

Rendkívül zaklatott ennek a hosszú szövegrésznek a záró gondolata. Indulatok, hangosabb beszédstílus. Miben nem reménykedik, hogy azoknak a diákoknak, akik ő utána majd tanulnak az egyetemen könnyebb lesz? Vagy általánosságban vetíti ez ki a fogyatékossgal élőkre? Nincs mire alapozni, valami nincs rendjén és az idő sem hozhat változást. Valami teljesen újra, egy újragondolt rendszerre, hozzáállásra, netalán társadalomra van szükség ahhoz, hogy legalább a következő generációknak jobb legyen? Ő már feladta a küzdelmet? Nem vár változást? Valóban „**ennyi.**”?!

A látszat, amely, mind az életrajzi adatokból, mind az elmesélésből kirajzolódik, mi szerint mindent el tud érní, ha harcolnia is kell érte, az önmegvalósítás, és folytonos bizonyítás, az elfogadás vágya – egy igen nagy belső harccal áll szemben. Láthatóan ez a harc rengeteg energiát emészt fel Péternél.

Ezt a harcot még meg kell vívnia. Hol önmagával, hol másokkal, hol csak képzelt ellenfelekkel. És Péter – bár helyzete igencsak nehéz – küzd.

Interjú helyzet Levente

Az első megbeszélte időpont alkalmával nem került sor az interjú felvételére, a MD-felvevő, technikai meghibásodása miatt. A helyzetet elsőként zavartan nyugtáztuk mindketten, azonban, utána néhány perces felszabadult beszélgetést folytattunk. Felajánlottam, egy új időpontban történő találkozást, amelyet elfogadott. Véleményem szerint ez a technikai defekt miatti kezdeti zavar, inkább építő volt az interjú felvétel későbbi folyamatában, hiszen második találkozásunk alkalmával, már sokkal felszabadultabban fogadott.

A kétüléssel interjúra néhány nap különbséggel került sor. Egyik leghosszabb fő narratíva és általában ez az egyik leghosszabb interjú a kutatás során. Mindkét felvételre zavartalan körülmények között került sor. Levente nyugodtan, tagoltan és igen fegyelmezetten beszélt.

Második alkalommal a család is otthon volt, az anya kivételével nagyon tartózkodóan reagáltak ott létemre. Elbeszélési módja igen nyugodt és egyöntetű volt, kevés érzelmi megnyilvánulással. A második interjú ülés végzetével, a felvételen kívül elmondta, hogy szívesen segít abban, hogy más, hasonló problémával élő hallgatót is megismerjek, az ő közreműködésével, mert fontosnak találja a 'megismertetést'.

*„...Meg lehet ezt anélkül is csinálni,
hogy ez ember állandóan mozgalomkodna,
minek?!”*

Levente

1977-ben, Debrecenben, súlyos gerincfejlődési rendellenességgel született. Nővére, két évvel idősebb. 10 éves kora előtt Levente jórészt Budapesten, kórházi kezeléseken, terápiákban részesült, műtétek sorozatán esett át.

A 80-s évek elejétől, 5 évet töltött egy fővárosi intézetben, szülei hetente látogatták. A szülők időközben egy családi ház építésébe kezdtek, ami már, Levente speciális igényeinek figyelembe vételével készült.

1988-ban meghalt a nagypapája, akinek katonai múltja és családtörténete Leventét igen korán el kezdte érdekelni.

Az általános iskola második osztályát szülővárosában kezdte meg magán tanulóként.

A 80-s évek közepén, úgynevezett járógépet kapott.

Az általános iskola negyedik osztályában egy új tanárt kapott és néhány osztálytársát megismerhette szünetekben.

1985-90 folyamatosan járt a család, a falun élő nagymamához főleg a betakarítások idején. 11 évig nyaranta a család részt vett, mozgássérült gyerekek és családjaik számára szervezett táborokon. Levente az édesanyján keresztül tagja lett egy mozgássérülteket segítő egyesületnek. A család a 80-s évek végéig kirándult a környező országokban és magyarországi városokban.

1989-ben, az általános iskola felső tagozatát Levente egy új iskolában kezdte meg, ahol már osztályban tanulhatott. Levente édesanyja fizetés nélküli szabadságot vett ki és éveket portás teendőket látott el az új iskolában.

7.-8. osztályban Levente történelmi témájú versenyeken vett eredményesen részt. Ugyan ebben az időszakban egy egyesület közreműködésével elkezdett vívni.

7. osztályban felvételizett egy vallási háttérű, nagy múltú gimnáziumba, ahol korábban édesapja is tanult. Itt kezdte meg középiskolai tanulmányait.

1990-92 pályázatot írt integrált oktatással kapcsolatban. Ugyan ebben az időszakban külföldről megfelelő kerekesszéket szerzett be a család.

1993-ban megkezdte a gimnáziumot, ahol már rendszeresen kerekesszéket is használt. Egy „normál osztályba” került, két sérült diákkal együtt.

1994-ben egy mozgássérülteket segítő alapítvány révén a család néhány napot külföldön töltött.

1996-97 tanévben, az érettségi után, Levente felvételizett a Debreceni Egyetem egyik bölcsész szakára, valamint Budapestre a mozgássérültek szakközépiskolájának ötöd évére is.

A 90-s évek végén, egy alapítványon keresztül egy komfortosabb kerekesszéket kapott, amelyet nagy nyilvánosság előtt kellett átvennie.

Elkezdte az 5. éves képzést Budapesten, ahol az első hetekben felfekvés jelentkezett nála. Egy fiatal nevelőnő állt ki mellette és engedélyezte ott létét, fényképét azóta is az asztalán őrzi.

1998-ban elkezdte a jogosítvány megszerzéséhez szükséges elméleti és gyakorlati tanfolyamot.

Az 5. év idején került kapcsolatba egy egyesülettel, azon belül is egy idősebb nővel, Évával. Szabadidős és szakmai programokra, gyűlésekre járt.

1998-ban meghalt az anyai nagymamája

Az egyetemi tanulmányainak első évében, mozgássérültek számára átalakított autót kölcsönzött, a jogosítvány megszerzése érdekében, majd autóvásárlási támogatásból saját gépkocsit vásárolt és alakított át a család.

Az egyetemi években többször vett részt megbeszéléseken, ahol az akadálymentesítést javasolta. 2000-tól egyre eltávolodott az egyesületi munkától.
2001/2002 tanévben beadta felvételi kérelmét informatika szakra.
2003-ban először találkozott a fogyatékossgal élő hallgatók nyilvántartását szolgáló adatlappal. Ugyanebben az évben ismét el kezdett hobbi szinten vívni.
2003-ban megszerezte a diplomáját. Ezt követően álláshirdetésekre adott be jelentkezéseket.

Levente, sok más fogyatékossgal, speciális szükséglettel élő kortársával együtt, élete korai szakaszában csak a fővárosi intézmények, és képzési lehetőségek igénybevételével élhetett. Vidéki városokban a nyolcvanas évek Magyarországn még hiányoztak, vagy csak névlegesen működtek az egészségestől eltérő fejlődésű gyerekeket támogató programok, szervezetek. Sok más lehetőség nem kínálkozott egy fogyatékossgal élő gyermek ellátására és képességeinek megfelelő, néha azt kitégító terápiákban való részesítésének, mint a fővárosi speciális intézmények. Ezen segítségék igénybevétele azonban szinte minden esetben azzal járt, hogy a család kettészakadt, a „fogyatékos” gyermek, – különösen a korai életszakaszban -, évekekig családi közösség nélkül nevelkedett. Levente esetében is ez történt, amely nagymértékben meghatározhatta személyiségi jegyeit, a világhoz, és embertársaihoz való későbbi viszonyát is.

Levente második gyerekként, nővérétől teljesen szokványos korkülönbséggel jött a világra. A szülők, mint általában ilyen esetekben, vélhetően nem voltak felkészülve egy speciális szükségletekkel rendelkező gyermek nevelésére. Az egészséges nővér, aki Levente születésénél két éves volt még, a szülőknek, azon belül is különösen az anyának Levente érkezése után még nagyobb feladatot jelentett. A szülők feltehetően igyekeztek mindent megtenni fiúk gyógyulása érdekében. Talán ez állt döntésüknek háttérében is, amikor Leventét egy budapesti, speciális terápiával foglalkozó bentlakásos intézetbe írták be. A budapesti tartózkodások, a műtétek, az ingázás óriási lelki és anyagi megterhelést jelenthetett a család számára. A műtétek sorozata, amellyel Levente első tíz éve telt, vélhetően az állandó reménykedés, a küzdelem és a minden sikertelen műtét után, a csalódás hangulatát jelentette a család minden tagja számára. Levente évekekig volt a családtól távol a terápiák és műtétek idején. A beavatkozásokat követően nem a szülői házba térhetett vissza, hanem egy intézetbe, távol a lelki és testi biztonságot jelentő családtól.

Azzal, hogy Levente az általános iskola harmadik osztályát már szülővárosában kezdhette meg, kvázi először „került be” a családi életbe, hiszen élete első 7-8 évét intézetben töltötte. A minimális óraszám, a szeparált tanulási lehetőség több negatívumot is rejtett magában. A közösség és a kortársak hiánya, az eltérő bánásmód, a tanulás kétes előmenetele, ami kvázi a tanár jóindulatától és kompetenciájától függött. A minimális óraszámiban folyó tanítás, egy fejlődő gyermek tudásigényét nagyban alul múlta. Fennállt a tanulásban a lemaradás veszélye, hiszen a budapesti intézet a fő hangsúlyt a mozgásterápiára fektette. Az új iskolában pedig,

szeparált oktatás miatt, hiányzott a motiváció, az osztálytársak húzó ereje. Kortársakkal igazából nem volt kapcsolata.

A negyedik osztályban, az új tanár már fontosnak találta a hasonló korúakkal való együttlétét Leventének, ez igen rövid időre korlátozódott, azonban változást hozott életébe.

Levente életrajzában kevés utalás van barátokra, bármelyik életszakaszt nézzük. Barátnőről, szerelemről szintén nincs említés.

Az első néhány iskolás évet követően, egy újabb iskolaváltás eredményeként került be az akkori felső tagozatban, élete első nagyobb közösségébe, ahol egészséges társaival együtt tanulhatott. Természetesen a rendszerváltást követően, valószínűleg könnyebb volt az új iskolába való bekerülés. Vélhetően az óra közti szüneteket Levente egy üres osztályteremben töltötte, hisz mozgásteret korlátozott volt. Ez magyarázhatja azt is, hogy kortársi, baráti kapcsolatok a tinédzser Levente számára az iskolákban kevés lehetősége volt. Az anya állandó ottléte az új iskolában, emellett kontrollt jelenthetett számára.

A külföldről behozott, speciális eszközök, kerekesszék, az anya éveken át tartó fizetés nélküli szabadsága miatti keresetkiesés, az építkezés, óriási anyagi terhet jelentett a család számára.

A gimnázium, ahol az apja is tanult korábban nagy valószínűséggel a szülők választása volt. Igyekeztek a fiúk tanulását megfelelően segítő középfokú iskolát találni, azonban ott próbálkoztak, ahol nagyobb eséllyel kerülhetett be mozgáskorlátozott gyermekük az oktatásba. A gimnázium választása már azt is jelenthette, hogy Leventének a felsőoktatás felé „kell” majd tovább lépnie. Az életrajzból tudjuk, hogy Levente, két fogyatékossgal élő diákkal együtt került be, egy 'normál osztályba'. Itt a figyelem már nem csak rá irányult, kisebbségben ugyan, de nem egyedüli eset volt az osztályközösségben.

Érdekes az az életrajzi adat is, miszerint Levente az érettségit követően évhalasztással kezdte meg az egyetemet. Az említett évben, Budapesten, egy mozgássérültek számára fenntartott szakközépiskola ötödévéát végezte el. Az egyetemre való jelentkezés nagymértékben a szülők ráhatására történt? Talán nem volt biztos abban, hogy a felsőoktatásban megállja a helyét? Vagy a szülők érezték túl nagyoknak, fiúk számára a feladatot? Valószínűleg elbizonytalanodott Levente, amelyet, a felfekvést következtében kialakult egészségi állapota tovább rontott. Az életrajzban feltűnik egy fiatal nevelőnő, a budapesti középiskola kollégiumából, akinek sokat köszönhetett, akinek fényképét azóta is az íróasztalán tartja. Valóban csak a hála kötötte ennyire Leventét a fiatal nevelőnőhöz, a megértettség, vagy egy mélyebb érzés, egy ismeretlen, meg nem élt szerelem?

Ebben az időben került aktív kapcsolatba olyan egyesületekkel, szervezetekkel, amelyek mozgáskorlátozottak segítségét, összefogását tűzték ki céljukul. A fővárosban eltöltött egy évben ismét a családtól távol, kollégiumban lakott, új közösségbe került. Ettől az időszaktól kezdve aktívan részt vett egyesületi munkában, érdekképviselőként.

Ez az évek folyamán azonban lecsökkent. Mi történhetett? Visszatérve szülővárosában talán nem tudta ötleteit megvalósítani? Nem talált partnerekre szintén mozgássérült kortársai között? Vagy egyszerűen nem látta értelmét általában az egyesületi munkának.

Ha Levente életrajzát végig nézzük, feltűnik, hogy a megemlített történések a budapesti ötödévkörnyékén sűrűsödnek, majd visszatérve a szülővárosba, az egyetemi évek alatt szinte életrajzi szempontból „eseménytelenül” teltek el az évek. Mi az oka ennek? Az új közösség az egyetemen? A családi kontroll? A tanulással töltött évek mellett nem maradt másra ideje? Ebből az életrajzi szakaszból is hiányoznak a kortársak, barátok.

A nővérel kapcsolatosan sem sok az életrajzi adat. Az apáról pedig teljesen hiányoznak. Mi ennek az oka? Sem a családi közösség, sem a kortársakkal való kapcsolat nem kielégítő Levente számára? Mennyire találja meg a helyét környezetében?

Amikor arra kértem Leventét, hogy mesélje el nekem az élettörténetét, ezzel a megjegyzéssel nyugtázta a helyzetet: „*Jól hangzik ((nevetés)).*”

Valószínűleg zavarban volt, kissé cinikusan ítélte meg a felé irányuló érdeklődést. Kíváncsiság, a beszélgetés lehetősége, biztatás is ez részéről. Azt várhatnánk, hogy esetleg kiszól az interjúból, esetleg magyarázatokat prezentál, miszerint nem könnyű feladatra kértem fel. Ez a kezdeti feszült helyzet tovább gyűrűzött, amikor rövid hallgatás után így folytatta:

„*--- Nem sok mesélhiválóm van szerintem, de – de valahogy csak összehozom - -*”. Mintha saját magát akarná biztosítani arról, hogyha nem úgy sikerülne az interjú, ahogy azt esetleg elvárják tőle, ő előre figyelmeztette a kérdezőt. Érdekes, ahogy egyrészt ítéletet hoz saját életének érdekességéről és az által, hogy „igyekszik összehozni” már a megfelelni akarás jelenik meg, valamint egyfajta meghívást is tesz megjegyzésével. Levente, az első megjegyzése ellenére, miszerint sok mesélhiválója nincsen, több mint 2 órán keresztül beszélt anélkül, hogy jelezte volna, mondanivalója végére ért. Ez a szokatlanul hosszú, monológyszerű, fő elmesélés igen informatív életrajzi adatok tekintetében. A szabályos rendezési elv, az évekkel ezelőtt történtek, szinte hónapokba való besorolása, olyan érzést kelt, mintha sok ideje lenne ezeket a megélt eseményeket, érzéseket gondolataiban rendezni és talán újak híján, újra és újra átélni.

Levente elmesélésében előszeretettel magyaráz meg dolgokat, igyekszik a gondolatait és mondanivalóját nyelvtanilag is helyesen, összefüggésében lehetőleg kronologikusan felépíteni. Ez az erőlködés, interjú idejének előre haladásával kissé megenyhül. Történetekbe, elmesélésekbe gyakran belekap, de azt nem, vagy csak kevés részletezéssel, sokszor csak a végeredményét közli. A rövid, katonás tudósítások is igen gyakoriak az interjúban.

Talán a kezdeti bizonytalanság leküzdése érdekében, kapaszkodik bele a konvencionális, - életrajzába és a születés adatait ismerteti, majd hirtelen kiszól az interjúból: „*--- akkor őőő --- Debrecenben mennyire vagy ismerős? ---*” Mintha nem tudná, mivel is akarja/kellene folytatnia mondanivalóját. Meglepő módon, igen sietősen további családi vonatkozású adatokat szállít, mintha a kérdező megszólítása csak időnyerés célját szolgálta volna: „*- Hát ott=ott laktak a szüleim - volt, van egy nővérem, 2 évvel idősebb*”.

Ezzel a bevezetést lezárja, nem beszél a szülőkről, testvérről, hanem egy érdekes kontextusban bekúszik az elmesélésbe fogyatékosága:

„*--- két eneletes házak, 3 eneletes – ő hát persze ezt azért mondom, mert, mozgássérültségem a születésből származik. ---*”

Azzal, hogy mozgássérültségét a születésből származtatja, utal rá, hogy valami történt, illetve, hogy ő, mióta él, mozgáskorlátozott. Azt várhatnánk, hogy erről itt bővebben, beszél, történetet, vagy szülei által elmesélt eseményeket, esetleg magyarázatokat prezentál, vagy lezárva a témát, a „konvencionális” élettörténettel lép tovább az elmesélésben. Levente azonban elmeséli,

hogy korábban is folytak vele beszélgetések, mind baráti, mind riportszerűek, ahol mindenki csodálkozott azon, miért nem tud többet egészségi állapotáról, annak ilyen irányú alakulásáról.

„Nem tudtam, hogy (.....) gerincemet megmérték kis koromban és ennek - - természetes velejárója - - ez a - gerincsérülés volt - - () sose - - hát nem érdekelt hát nem tudom hát nem = nem, szüleim, anyám biztos tudja - - - - hát én sose kérdeztem ((nevetés))”.

Hirtelen töredezzé válik a szöveg, mint egyfajta mentegetőzés, hogy őt igazából nem érdekelte, vagy nem akart saját problémájáról tudni, ha már nem változtatható meg pozitív módon. Valószínűleg, otthon sem volt ez téma, vagy nem akart a család beszélni erről. Azzal, hogy a műtétek „természetes velejárójának” tekinti benulását, mint egy felelőssé teszi gerincsérüléséért nem csak a műtétet, de talán a szülői oldalról való próbálkozást is. Láthatóan nehéz erről beszélnie, a tiltakozás is megjelenik. Azzal, hogy szülei, illetve anyja tudna erről bővebben mesélni, ismét megkérdőjelezi az interjúban való részvételét, hiszen, mint fogyatékossgal élő hallgatót keresték meg, és pont erről nem tud/akar beszélni.

Ezek után, visszatér az életrajzi adatainak ismertetéséhez. Történetekbe is bele kezd a sorozatos műtétekről, amelyek főleg 10 éves kora előtt voltak, a kezeléseket is megemlíti, de igen kevés részletet oszt meg. Egy hosszas bevezetés és magyarázkodás után közli, hogy egy fővárosi mozgásterápiával foglalkozó intézetbe került, óvodás korában. Ezt az időszakot így foglalja össze:

„2. általános iskolás koromig voltam – jöttek a dolgok végül is őőő ilyen váltott m/szakban tehát iskola és délután ilyen mozgásterápia, gyógytorna vagy gyógypedagógia vagy akármilyen ((nevetés)) nek nevezhetjük – hát ez is lenyűgöző, ilyen őőő közvetlen emlékeim ebből az időből nem nagyon vannak hát—dologra emlékszem, hogy őőő --- fiúk-lányokkal, jóban voltam 1 darab fényképen is van () ebben az intézetben készült – szünetekben persze itthon voltam: ez úgy működik, hogy voltak olyanok is nálunk () mert ugye az iskolai szünetekben az ugye otthon, nyilván otthon voltam, hát így a családot is - - megvolt az a kapcsolat, meg hát jöttek föl látogatni – hetente – ((sóhaj))”

Élete igen hosszú periódusát töltötte ebben az intézetben, amelyről bővebben nem beszél. Fontosnak találja azonban, hogy biztosítsa a kérdezőt arról, hogy ezekkel együtt, ő egy, kvázi teljesen probléma nélküli gyerekekkel rendelkezik. Az ironikus előadásmód, a szövegrész töredezettsége azonban arra utal, hogy e mögött mélyebb indulatok és megélt események rejtőznek. Az intézetről úgy beszél, mint egy munkahelyről, ahol a gyerekek csak feladatokat teljesítenek az iskolai előadásokon, majd kifáradásig, vagy akár azon túl is fejlesztő foglalkozásokon, mozgásterápiákon kell részt venniük. Amikor erről az időszokról kérdeztem, sem kívánt erről bővebben beszélni.

Az elmesélésében, az intézetből való haza kerülésével folytatja élettörténetét, amely elmondása szerint nem volt egyszerű feladat:

„Úgyhogy őőő 87, 86, 87 körül akkor ott voltam, a régi időkben azt hiszem mondtam, azért voltak belőle problémák, hogy ezt azért mégis csak hogy gondolja hogy haza hozni, amikor ők fel vannak készülve erre, meg = meg mit tudom én, ezzel foglalkoznak – és itthon hát most, hogy fog – gondozni vagy ilyesmi, hát – akkor még mind a ketten dolgoztak szüleim, és akkor – hát aztán mikor haza kerültem, haza jöttem, akkor már itt folyt az építkezés – hogy egy családi házba költözzünk, mert szóval ez a harmadik emelet így hosszútávon nem, nem működött volna”.

Itt csak felsejlik, hogy a szülőknek, vélhetően ismét az anyának számos harcot meg kellett vívnia az intézet vezetésével, hogy gyermekét családjába haza vihesse. Korábban Levente elmondta, hogy nem kérdezte szüleit, nem volt téma a mozgássérültsége, tehát valószínűleg hallhatott ilyen beszélgetéseket, vagy a családi légkör közvetítette ezeket az információkat számára. Levente az építkezést kvázi saját „hibájának” is tartja, hiszen az ő állapota tette mindenképpen szükségessé egy új, számára is használható otthon kialakítását. Az itt elmondottak

után Levente, kiszól az interjúból, elnézést kérve, hogy nem tartja magát a kronologikus sorrendhez:

„Mert hát őőő ilyen rapszodikus, kicsit vissza ((nevetés)) lányos zavaromban.”

Talán saját emlékeitől és az imént elmeséltektől ijedt meg, vagy csak általa fontosnak talált, a hallgató számára jobb megértést szolgáló, magyarázatokat tartalmazó információkat nem akar kifelejteni elmeséléséből?

Ezek után rátér, egy rendkívül összefüggéstelen magyarázatra, amely az érintett intézet módszereit vitatja, miszerint teljesen mindegy volt egy gyermek mozgáskorlátozottságának mértéke és annak oka, mindenképpen járni kellett tanulnia, az erre a célra fejlesztett járógéppel. A módszer kritizálása után újra visszatér arra az időszakra, amikor haza költözött az intézetből:

„Akkor haza jöttem és akkor szülői ráhatással azt még így folytattuk, aztán itthon segédeszköz ellátás is olyan volt még a 80-s évek – hogy mire levették a méretet mire elkészült, nyilván a felsőtest de hát a lábam is nőtt addigra tehát mire megszínálták, /addigra kezdhették/ ((nevetve)) a másikat csinálni. Hogy használni /igazából nem tudtam/ ((nevetés)) aztán valószínű, hogy meg masszív ellenállásom miatt is, ez úgy aztán ezt is úgy hanyagoltuk, elmaradt egy idő után – hát gyakorlatilag teljesen rászoktam a kerekesszékre – hát abban éledegélek.”

A kerekesszék, mint egy jobb alternatíva tűnik fel, ami mindenképpen kényelmesebb számára. A masszív ellenállás valószínűleg nem csak a módszer és az úgy nevezett járógép felé, volt benne jelen. A járás erőltetése, egy deréktól lebénult ember esetében szinte csak kudarcélménnyel és frusztrációval láthatta el Leventét. Az elbeszélés e szakaszában azt gondolnánk, talán le is zárja a fő elmesélést, hiszen a múltból, hirtelen a mostani állapotára tért át. Azt is várhatnánk, hogy esetleg visszatér az életrajzi adatok ismertetésére, ő azonban visszakanyarodik a korábban lezártnak tűnő „járógépes történethez” egy igen furcsa felvezetéssel:

„Hát az is érdekes még gyorsan megjegyezni, hogy azóta is mikor találkozik az ember egy-egy konduktornal, ismerőssel, ismerőssel ja, - - nem tudom hát mindig ha így csupa rosszat mond az ember az ilyen (.....) élményeiről, végül is nekem elég furcsa, szerintem meg lehet, érteni, hogy egy 5 éves gyerek nem feltétlenül azt szereti ha, jobb lábamat félelem, - volt ilyen finomságok azért így – visszaemlékezve vo-voltak benne egész kemény részek az említett ilyen páncélzatban így lépcsőzni kellett enelet- félelemet magasságban körülbelül”.

Vajon miért kell ezt „*gyorsan megjegyezni*”? A korábbi történet kezdemény most ismét magyarázattal folytatódik. Azért fontos gyorsan megjegyezni, mert valóban a következőkben szeretné bővebben megismertetni a hallgatóval az ottani életet, vagy saját magát igazolni, miszerint kiáll véleménye mellett még akkor is, ha szemtől szemben kell egy konduktornak véleményét elmondania? Azzal, hogy egyes szám harmadik személyben beszél kezdetben, azokról az emberekről, akik csak „*csupa rosszat*” tudnak mondani a módszerről és azzal, hogy őt is ebbe a csoportba sorolja, már nem kell az egyéni véleményének következményeivel számolnia. Belekezd ugyan egy történet részletesnek tűnő elmesélésébe, azonban hirtelen lezárja azzal, hogy voltak ilyen „finomságok”. Nem tud azonban elszakadni ettől a történetről és úgy tűnik, csak az emlékezést segítő felvezetés tanúi lehettünk: „*visszaemlékezve vo-voltak benne egész kemény részek*”. Igyekszik felkelteni mondandója iránt az érdeklődést ezzel a furcsa bevezetéssel, azonban az egész történetből csak a lépcsőzést meséli el. Milyen „kemény dolgok”, „finomságok” voltak még, melyekről gyorsan kellene még beszélnie? Itt ismét várnánk a történet kibontását, valamint, hogy még további példákkal, történetekkel folytatja elmesélését. Még az is lehet, hogy lezárja ezt a szakaszt, ismét visszatér az úgy nevezett konvencionális élettörténet elmeséléséhez és végleg igyekszik megszabadulni ezen emlékek felidézésétől. Ő azonban így folytatta, egy rövidebb hallgatás után:

„Az úgy kellemes volt aztán, hogy a - - miatt vagy amúgy is volt nem tudom, de én úgy a lépcsőket utálok. Tehát ránézek tériszony, vagy nem tudom mi, nem vészes, -- mit tudom én, egy korlát alól elől, korlát mögül lenézek, akkor nem, de mit tudom én, egy lépcső előtt állok, akkor; ha lehet, akkor visszább megyek két lépést, nagy=nagy lépcsők, mert két lépcsőnél ez még nem komoly de -- szóval ebből jött vagy már korábban is megvolt nem tudom de úgy hozzá járult a szívenbe zártam ((nevetés))”

Érdekes ez a magyarázat/magyarázkodás, szinte mentegetőzés. Az intézetnek van felelőssége abban, hogy ő mai napig tart a lépcsőktől? Tériszony vagy inkább frusztráció és a rossz emlékek, amelyek mindennapi szinten is visszaköszönnek? Itt valószínűleg arról van szó, hogy több dolog volt az intézetben, amelyek mély nyomot hagytak Leventében, amelyekről nem tud vagy akar beszélni, de úgy érzi, hatással vannak még mindig az életére az intézetben tapasztaltak. Ezért okolja is kissé azt. Levente néhány másodperces hallgatás után visszatér az életrajzi adatok ismertetéséhez, visszatérve egy kellemesebbnek tűnő témához, az intézetből való haza költözésről kezd el beszélni, összekötve az iskolakeresés küzdelméről szóló történettel. Ebbe többször is belekezd:

„--- Őő--- 86-ban haza jöttem, haza kerültem ugye - - elkezdődött a, akkoriban nagy meccs, akkor suliba kéne járni.”

Előrevetíti, hogy ez nem egy magától értetődő dolog volt, hogy iskolába járhatott szülővárosában, hanem valami, amiért meg kellett harcolni. Ki vagy mi ellen volt a „nagy meccs”? Ő nem akart iskolába járni az intézetben szerzett rossz tapasztalatok miatt? Valószínűleg neki nem volt beleszólása sem abba, hogy „haza került” sem az iskolába járás tekintetében. Itt azt váránk, hogy elmeséli a megkezdett történetet, amelyben kifejti ezt bővebben, azonban Levente így folytatja:

„Volt az anyám, /én biztos annyira nem/ ((nevetve)) de hát () elvégeztem naponta tehát tudtam hogy mi az hogy tanulás ((krákogás)) – az általános iskolai hátrányok lehet hogy közülük van hozzá lehet nem is ehhez az első két évhez hanem talán majd a a másik kettőhöz inkább, de lehet hogy az első két év a veszett komoly oktatás, -- gondolom—de hát akkor még a 80-s évek körzetes iskolák és hát itt van az utca túloldalán egész közel egy általános iskola – és akkor ment ugye – még az előző tanév vége, felé, hogy anyám, -- hogy akkor haza jönne a gyerek és akkor hát be kéne iskoláztatni harmadik osztályba.”

Miért kell ennyire megmagyaráznia, mintegy felvezetnie mondandóját? Ismét megjelenik a személyétől való elvonatkoztatás, amely az interjú több szakaszában előfordul. Megint megpróbálja a megkezdett történetet folytatni a beiskolázásról, az anyja ismételten fontos szerepéről. Aztán mégis csak kibontakozik az elmesélés:

„És akkor az igazgató egészen meglepődött, fel volt háborodva a tanár vagy nagyon vegyes meglepődött és felháborodott hogy hogy gondolja hát ugye azért vannak az ilyen intézmények, mint a (), mert hát ugye voltak akkor a Mexicói úton általános iskolai képzés, folyt – akkoriban a Maribányi úton volt a középfokú oktatás mozgássérülteknek, bentlakásos – módszerrel. Azért tartja fent a szocialista haza ezeket az intézményeket, azt hiszen egyszer egy ilyen levelet, láttam is itthon, de aztán eltűnt, te hát azért tartják fent ezeket az intézményeket, hogy ide, így járjon a gyerek és hát neki nem ez a dolga, hogy mozgássérültekkel foglalkozzon:”.

Talán nem is egy alkalommal történt ez a beszélgetés az anya és az igazgató között. Lehetséges több iskolában is próbálkoztak. Levente valószínűleg nem volt jelen, tehát elmesélés útján nyerhette erről az esetről az információkat, mégis úgy meséli el, mintha résztvevője lett volna. Azzal azonban, hogy közbeveti, látott is otthon egy levelet, amely később eltűnt, már sokkal valószínűbbnek tűnik, hogy nem csak, hogy nem volt jelen az iskolaigazgatóval folytatott beszélgetésen, de az esetről is csak később értesülhetett. Az eltűnt levél pedig még arra is utalhat, hogy igazából a szülők, feltehetően főleg az anya, igyekezett kvázi eltitkolni fia elől, az incidenst.

„Hát meglehetősen nevelésre sikeredett is, és akkor így magán-, magán úton >természetesen <- úgy nézett ki, hogy egy: az osztályfőnök heti két alkalommal ugye a délutáni órákban 3 órát egy ilyen tanári

szobában el - - foglalkoztatott velem, tanulgattunk. Hát harmadikban itt be voltam, írva rendes osztályba, hát nem nagyon volt velük kapcsolat: a tanárral úgy úgy elvöltünk.”

Bár nem mesél sokat arról az egy évről, összefoglalása mégis igen elképzelhetővé teszi a hallgató számára Levente kisiskolás korának e szakaszát. Mintha azt akarná közölni, hogy igazából még az a kevés idő is, amit engedélyeztek számára, hogy tanulhasson, sem volt eredményes. Azzal, hogy tudósít, be volt egy osztályba írva, azonban „nem nagyon volt” kapcsolata, - vélhetően szinte semmilyen kapcsolatot ért alatta. Azzal, hogy ő ezt a leredukált tanulási lehetőséget „természetesnek” tartja, újra bekúszik ironikus hozzáállása az eseményekhez, mely az interjúban újra és újra megjelenik. A történetet lezárja, mielőtt azt ténylegesen kifejtette volna, a 4. osztályban történt változásokkal folytatja elmesélését. Az új tanár már fontosnak tartotta, hogy Levente megismerhesse osztálytársait, valamint egy osztálykirándulásra is elvitte őt. Ezekről is inkább csak a tudósítások szintjén mesél, sem az osztálytársokról, sem a kirándulásról bővebben nem szól, hanem hirtelen lezárja ezt az életszakaszt:

„((sóhaj)) Hát ennek is hát elég hamar vége volt, vagyis elmúlt”.

Amikor erről az időszakról újra kérdeztem, részletesen mesélt a fényképnézegetésekről, a

nagymamával töltött mindennapjairól, háziállatokról.

Életrajzát folytatva elmeséli, hogy a gyógyfürdőt látogatta, az anyja kívánságára, gyakorlatokat otthon is végezte, majd „hirtelen” felső tagozatos lett:

„- Aztán - megint hát megint csak anyám: úgy látta így felsőben, hogy már így nem fog menni heti három óra meg néhány új tárgy meg csak komolyabban kéne, ezt csinálni, ha esetleg az ember akar valamit a későbbiekben a zacskóragasztáson kívül.”

Az anya ismét megjelenik az elmesélésben, ahogy eddig, minden fontosabb állomásánál, Levente életének. Egyfajta ellenkezés és szégyenkezés is kisejlik a szövegből, miszerint ő nem akart volna egyes dolgokat megtenni, de anyja kérésére, vagy utasítására kénytelen volt. Nem tudni, hogy Levente, mint fiatal értelmiségi, visszatekintve életének erre a szakaszára, az iskolázottság fontos szerepére, az elmesélés időpontjában érezte fontosnak a tanulást és a „zacskóragasztás” kontrasztjával szemléltetni, vagy az anya volt az, aki fiának vethette fel ezt a „lehetőséget”, mint választást, az iskola helyett. Az elmesélési módja ismét az irónia és a cinizmus határait súrolják. Mintha, a tanulás önmagában nem lenne elég a zacskóragasztás elkerüléséhez.

Ez után a felvezetés után elmesélte Levente, hogyan került el megint csak az anya közreműködésével egy olyan általános iskolába, ahol már néhány sérült tanuló is tanulhatott. Tudósít és társadalompolitikai változásokkal magyarázza ezt. A rendszerváltás környékén bekövetkezett, a fogyatékos gyermekek megítélésének enyhülésével. Röviden elmesélte, hogy édesanyja évekre fizetés nélküli szabadságot vett ki és portás teendőket látott el Levente új iskolájában, mert az igazgató feltételül szabta az állandó szülői jelenlétet. Később kiderült, hogy az osztálytermet egész nap nem hagyhatta el Levente, csak ült a padban, mert akkor még nem használta a kerekesszéket.

Elmesélésbe Levente csak belekezd, néha kiszól az interjúból elnézést kérve, hogy emlékeiben ide-oda cikázik. Inkább csak röviden tudósít egy pályázatról, amelyet iskolatársaival együtt készített a mozgássérültek integrált oktatásával kapcsolatban, valamint, hogy általános iskolai tanulmányi versenyeken vett részt, melyet így zár le:

„És akkor iskolai pályázaton ((sóhaj)) úgy elindultam az úgy emlékezetes, mert az óta úgy nem sok minden történt /úghogy ezek így megmaradtak/ ((nevetve)). Általános iskola meg azon kívül, meg hogy mondjam gyógtorna, úszás, általános iskolában nyilván, így felső környékén gyógyfürdőbe úszni, is tehát gyógtorna van, ((sóhaj)) egyre több testmozgás >meg így elfoglaltság <.”

Hogy érti Levente, hogy az általános iskola óta nem sok minden történt vele? Nem sok emlékezetes? Egy fiatal felnőttel készült az interjú, akinek a legnyomatékosabb emlékei 14-15

évvel ezelőttre tehető?! Úgy tűnik az elmesélésből, hogy Leventének, az, hogy napjait kitöltse, komoly feladat. Ennek a résznek elmesélési sajátosságai, a sóhaj, a nevetés, a halkán mondott részek, mind-mind arról tanúskodnak, nem könnyű ezt megosztani a hallgatóval.

Ezt követően, rátér a gyerekkorától minden nyáron megrendezett, mozgássérültek és családjaik számára szervezett táborokról szóló beszámolójára, amelyben szintén nem történeteket, mind inkább tudósításokat szállít helyszínekről, időpontokról, majd hirtelen újabb információt közöl, miszerint tagja lett egy mozgássérülteket támogató egyesületnek, melyet egy ironikus megjegyzéssel kommentál:

„--- Így végeredményben igazából Pesten már voltak kapcsolataink, mozgássérültekkel meg hát ismertük így a mozgássérültek egyesületét is. /Nagyon hasznos és tevékeny egyesületünket/ ((nevetve))”

Valószínűleg érezte, hogy az elmondottak némi magyarázatra szorulnak, melyet a továbbiakban még érthetőbbé igyekszik tenni a hallgató számára:

„De hát igazából --- szerintem nagyjából annyit lehetett -- lehet ebből érezni, hogy küldik évente a csekket a tagdíjjal: és így igazából ezzel ki is merült az egyesület tevékenysége.”

Várhatnánk, hogy esetleg elmeséli, miért gondolja ezt így, vagy talán a szülő, az anya elmeséléséből nyert információkkal magyarázza a megjegyzést, azonban meglepő módon így folytatja:

„Ez majd a későbbiekben lesz majd érdekes az én életemből, számomra. ---” Ezzel a közbevetéssel, Levente jelzi, hogy teljesen tisztában van vele, hogyan építi fel elmesélését, és az „érdekes” dologra még a későbbiekben vissza fog térni és esetleg egy konfliktus kibontását várhatjuk tőle.

Levente, az általános iskola utáni újabb iskolakeresés problematikájával folytatja, ismét a tőle nem idegen ironikus előadásmódban:

„ --- Nyolcadik körül illetve már korábban volt a felvételi elkezdett családom így merengeni, hogy akkor általános iskola aztán mi lesz? --- Valamit tovább kéne tanulni, mert ha nem, akkor csak a zacskóragasztás marad.”

Az, hogy a „család merengett” Levente továbbtanulási lehetőségein, valószínű ismét az anyát jelenti. Az, hogy ki fenyegette kvázi, Leventét a tanulás helyetti zacskóragasztás alternatívájával, nem világos, de talán nem is ez, amit közölni akar a hallgatóval. Ezek után röviden tudósít, hogyan keresték fel édesapja volt gimnáziumát és sikeres felvételi után, megkezdhette Levente gimnáziumi tanulmányait. Itt várhatnánk, hogy a gimnáziumi életről, az osztálytársakról beszél, ő azonban iskolába járásának gyakorlati oldalát ismerteti hosszú percekön keresztül, beleszöve a korábbi életszakaszokat is:

„Úgyhogy hát --- az is úgy működött, hogy a család, a szülő reggel kocsival ez: kézi manuális megoldással föl az első második emelet volt, első emeletre nem tudom hány lépcső --- és akkor nagyjából megint egy teremben voltunk ott elvoltam. --- őőő -- korábban gondolkoztam hogy hogy is volt az? Hogy ez mért alakult így? Ez úgy működött a nap az iskolában a létezésem, hogy őőő ekkor már tolokocsit azt már így használtam. Még kicsi vagyok felesleg- nem feleslegs csak macerás engem is meg a kocsit is általános iskolában, lehet hogy úgy volt az a pár lépcső, hogy ölbe fel és akkor be a terembe> nap végén ölbe le <kocsiba be. Lehet a tolokocsimat nem is használtam az általánosban. Ez gimiben, már biztos használtam, úgy működött, amit nem tudok hogy mért, de úgy alakult ki, hogy átültem egy székre, be a padba és akkor, akkor a kocsit meg úgy a terem sarkába úgy el, a--- ami, ami lehet, hogy nem volt túl szerencsés, mondjuk, --- hogy --- hát volt is olyan hogy kértem de minden szünetben valahogy nem úgy alakult, nem kértem, jó az a negyedórás szünetben nem sok mindent lehet csinálni ---” .

Az általános iskolában még kerekesszék nélkül, az anya segítségével közlekedett, míg a gimnáziumban a sarokba eltolva, a szünetek kivételével, mint bármely más diák vett részt az órákon. Bár igyekszik csökkenteni az elmondottak feszültségét azzal, hogy a negyedórás szünetek igazából semmire nem elegendőek, mintha nem is hiányzott volna számára a szabadlevegő, vagy az osztálytársakkal való tanórán kívüli együttlét. A szöveg előadásmódja is érdekes, mintha nem emlékezne pontosan az említett időkre, és arra a fontos tényre, hogyan közlekedett.

Ez után a hosszú beszámoló után, Levente hirtelen ismét magyarázatba kezd:

„--- Meg őőő – meg lehet hogy maga az alaptermészetem is egy meglehetősen zárkózott amúgy. Amiben nyilván a 3-4. úgy gyerekek között, vagy hasonló nem nagyon voltam, amit az 5 év alatt le lehetett volna dolgozni, de az 5 év is annyi volt hogy nyilván órákon voltunk együtt. Szünetekben pedig ment ki mindenki az udvarra, mert ki is kellett / kizavartak mindenkit/ ((nevetve) --- azt hiszem általánosan is meg gimiben is> fő az egészség <úgyhogy igazából nem alakult ki olyan=olyan baráti kapcsolat hogy most, hú: ---”

Azzal, hogy közli, „amúgy” ő igen zárkózott, mintegy jelzi, ebben az interjú szituációban kivételt tesz, a hallgatónak ezt pozitívan kell értékelnie, hiszen egy zárkózott ember nem beszél sokat az életéről, érzéseiről. Előadásmódjában ismét megjelenik, a tőle megszokott irónia, már-már cinizmus. Az elmondottak alapján, érthető lehet a hallgató számára, miért nem alakultak ki baráti kapcsolatok Levente ezen életszakaszában, hiszen kvázi a lehetséges alkalmak, a szünetek, Levente számára egy üres osztálytermet jelentettek. Rövid hallgatás után, újabb részletet közöl:

„--- Aztán most így későbbiekől visszagondolva: gimiben lehet hogy én is tettem a dolog érdekében, hogy ne /ne alakuljon ki ilyesmi/ ((nevetve)). Hát volt --- hát lehet hogy különösebben nem bánt – hát ez így megmaradt, hogy volt egy gyerek hogy így=így --így nagyon segítőkész volt és akkor mindenhova a folyosón így tologatni. Már a biológia – kémia hat tanteremre volt, ahova el kellett menni, de hát különösebbet nem jelentett hát hogy mentünk és akkor és akkor lehet, hogy nem=nem túl baráti módon adtam a tudtára, hogy ez így nem nem nem a leg- hogy mondjam> nem nagyon tetszik igazából <ha így tologatnak. Egyetemen szoktam így mondogatni, ha véletlenül így tolnak, hogy ez nem babakocsi Én azt mondom, hogyha az ember már eleve egy beszűkült mozgástérrel rendelkezik, akkor ugye elég szarul esik, ha még=még=még tologatják is, amikor mondjuk, pedig tudna, fizikailag”

A szöveg rendkívül töredezett, sok a félbehagyott gondolat. Érezhetően még mindig felzaklatja az eset Leventét, de talán nem is a fiú a gimnáziumból, aki „tologatni” akarta, hanem talán a többször megélt hasonló helyzetek az életében. Nehéz megosztani a hallgatóval, hogy a segítői szándékot így viszonzta, azonban fontosnak érezheti, hogy egy ilyen példán keresztül, vagy annak elmesélése árán, ismertesse fogyatékoságával kapcsolatos álláspontját. A fiúról nem beszél tovább, hanem néhány tudósítást és magyarázatot ad arra, hogy miért nem is lehetett volna igazán baráti kapcsolata a gimnáziumban. Megemlíti ismét a szüneteket, a lányok nagy arányát, és hogy anyja mindig ott volt tanítás után és haza vitte.

Ezt követően hosszú perceket beszélt a gimnáziumról és arról, hogy három sérült tanuló volt az osztályban. Neki, ellentétben egy látássérült hallgatóval, tanárokkal sosem volt ott problémája, véleménye szerint ő „semleges” volt a tanárok számára.

Levente rendkívül óvatosan bánik a szavakkal, és már-már kínosan ügyel arra, hogy teljesen negatív vagy esetleg ítélkező megjegyzéseket ne használjon. Elmondja, hogy kirándulásokra néha elment, de nem mindenben vett részt, amit a kényelmetlenségek elkerülése végett nem is bánt. Ezek után még hosszasan mesél a vallásos gimnázium szabályairól, a rövid szoknya tilalmáról, a büszkeségről, amelyet érezni kellett, ha valaki oda járhatott. Részletesen beszámol a tanárokról, tantárgyakról és a tananyagban való előmenetelről vagy lemaradásról. Ezek a beszámolók a gimnázium kritikái is egyben, hiszen sok tantárgy esetében bár a szokásostól eltérő részletességgel, de az érettségi témakörök hiányosságaival érkezett el az érettségi vizsga:

„-----Aztán jött az érettségi az is megvolt ((nevetés)) és akkor ----- akkor a szokásos kérdés, hogy akkor most mi van? És akkor ----- és akkor őőő hát két lehetőség volt nyilván, felvételizni kéne egyetemen, vagy valami egyebet. --- és hát ugye, semmi sem biztos alapon hát egyszerre így két vasat tartani a tűzbe ---a másik lehetőség az az volt, hogy bár biztos lehetett volna még sok más lehetőség hogy akkor egy akkor --- táboros ismerősünktől a miskolci ismerősünktől hallottuk hogy a ---- Marcibányi téren ahol --- a középfokú oktatás van a mozgássérültek állami intézete ----ott indítottak – egy olyan ötödéves tehát érettségizetteknek egy ilyen egy éves számítástechnikai tanfolyamot --- hát végül is szakképzés, tehát ilyen elfogadott –képzés-- úgyhogy jelentkeztünk oda is: ---és ugye itt közben jelentkeztem az egyetemen, (.....)szakra ---felvettek az egyetemen is de hát végül is úgy gondoltuk, hogy hát megadják a lehetőséget, hát most miért ne halasztanák hát, most egyel több papírom lesz itthon, de hát nem árt.”

Láthatóan meglepte Leventét, hogy nem szakítottam meg általa konstruált elmesélését kérdéssel, amit pedig várt, vagy korábban készült beszélgetésekben előfordult vele. Ezért is lehet a kisebb bizonytalanság, amin hamar túllép és folytatja gondolatát. A számítástechnika és a hosszabb ideje preferált történelmi érdeklődés egészen eltérő választások. Az ötödév és az egyetemre jelentkezés egyidejű választása, mint Levente ki is fejté magyarázatában, az „egyszerre két vasat tartani a tűzben” szellemében történt. A többes szám első személyben és egyes szám első személyben történő elmesélés váltakozása szintén érdekes. Az, hogy „jelentkeztünk” „gondoltuk” jelentheti, hogy talán a család, az anya segített a döntésben, vagy ő akarta ezt fia számára, és Levente igazából az egyetemet szerette volna. Valóban csak az „egy papírral több otthon”, ami motiválta a kettős felvételiben, vagy inkább a bizonytalanság, az újtól való félelem?

Ezek után hosszan mesélt a budapesti iskola szervezetlenségéről, az utazásokról a városban a szálláshely távolsága miatt, aztán egy számára igen kellemetlen élményről számol be, többszöri nekifutásra sikerül csak kibontani a történetet:

„--- Aztán ---annak ellenére, hogy így nyarakon volt ilyen hogy egy-két heteket így intenzíven ---- kocsiban töltöttem, kocsiban töltöttem, úgy--- ---év közben, tanév közben, vagy ha itthon voltam, úgy különösebben nem lehet mondani, mert mert, vagy iskolába voltam vagy benentünk a városba: ----- Utána mit tudom én haza jöttem, és akkor itt az ágyon így elvoltam. Ezt csak azért mondom, mert akkor sikerü- megtalált a kerekesszékesek rémálma ez a félfékvéses probléma. ---Tehát korábban ez így nem jelentett gondot, fel se merült bennem, -----tapasztalatlan naív gyerek fel sem merült hát hogy most éppen ----- bejöhet, hát most ---”.

Érthető, hogy nehéz erről beszélnie. A szöveg is igen töredezett. A hosszú szünetek és a körülmények részletes magyarázata is arra utal, hogy az emlékezés is igen nehezebbre esik. Ezek után még röviden beszél a gyógykezelésről a kollégiumban, ahonnan elvileg haza küldték volna az eset miatt, azonban egy nevelőtanárnő kiállt mellette, róla így beszél:

„Neki még mindig kint van a képe, a falon, vagy az asztalon, az íróasztalon. Hát úgy meglehetősen ---- csak jókat lehet róla mondani, így felső --- fokon. ---Hát egy fiatal lány – nő volt, --- így korban sem álltunk így messze egymástól ---- egyik /kevés normális emberek egyike/ ((nevetve)) tartozott ---- tehát olyan- tehát mindegy nem kell itt órákat róla, de=de másokat is tehát ami nem feltétlenül volt a munkaköri leírásában, hogy ő most a saját kocsiján Pestről levigye Szolnok mellé és visszahozza vagy ő menjen érte --- tavaszi szünet után az egyik gyereknek, akit a szülei nem akartak vissza engedni. Na szóval, csak jókat lehet szerintem róla mondani. - - - - -”

Az egész interjúban csak itt beszélt Levente a nevelőtanárról, a fiatal lányról, későbbiekben sem tér ki rá bővebben. Mi lehet ennek a hallgatásnak az oka, hiszen elmondásából kiderül, hogy sokat köszönhetett neki és „a kevés normális emberek egyike”. Ezek után Levente hosszasán mesél a budapesti kollégiumi élet szabályairól, melyek számára nem voltak megfelelőek, hiszen mint felnőtt, érettségizett került be 14 évesek közé. Majd ismét megjelenik egy, a szociális kapcsolatairól szóló beszámoló, miszerint egy volt gimnáziumi osztálytársával, aki Pesten tanult, néha elmentek együtt a városba. Erről sem beszél bővebben, hanem egy hosszabb hallgatás után így zárja le a témát:

„--- De, hát aztán ez is úgy valahogy elmaradt, mert --- nem éreztem hogy úgy különösebben ---- tehát nem --- úgy volt, hogy egy szünet után nem hívtam, ----tavaszi szünet után nem hívtam, hogy mi van és akkor ő se hívott engem. --- akkor mondom, most mit erőltessük a dolgot, --- --- lehet, hogy az volt nem nem nem tudom, lehet hogy ő se--- hát ((sóhaj)) ilyen ----keresem a szavakat, ---jó- tehát nem az hogy most jótékonykodott, ja---() gyerek vagyok hogy én most meglátogatom vagy mi ((sóhaj))”.

Láthatóan nem könnyű megmagyaráznia, miért maradt ez a kapcsolat is félbe. Miért gondolta Levente, hogy a gimnáziumi osztálytárs csak „jótékonykodni” akar látogatásaival? Ezt sem ekkor, sem az interjú más szakaszában nem fejtette ki bővebben, hanem hirtelen az ötödéves időkben megismert egyesületi munkájáról kezdett el beszélni. Ez a hosszú monológ, amely kisebb kitérőktől eltekintve, az egyesületekről, az ő tevékenységéről, terveiről és kiábrándulásáról szól, közel 40 perces és Levente eddigi elmesélési stílusától eltérően, nem nélkülözi az indulatokat.

Hosszasan mesél az érdek összefonódásokról, cégek és sérült emberek számára létre hozott egyesületek között. Megemlíti, hogy édesanyja korábban járt gyűlésekre, ahol elmondta, mivel nem ért egyet, majd egy idő után nem hívták. Elmeséli, hogy éveket járt taggyűlésekre, de igazából ő volt a legsúlyosabban sérült az ott lévő majd kétszáz főből. Véleményét is kifejti, hogy szerinte az emberek, akik érintett egyesület ellen felszólálnának, szerinte a számukra létrehozott cégben elveszítenék a munkájukat. Ezért minden marad a régiben, és nem látja el feladatát a célszervezet. Egy rövid időre mentegőzni kezd:

„Hát ezt gondolom hogy ---nem meglepő másutt is így nagyjából így működnek a dolgok azért, tehát nem azt mondom hogy ez egy kirívó mit tudom én diktatórikus valami ---mert biztos van más szervezet meg alap- meg egyesületek ahol így működik nyilván csak ez ((sóhaj)) ---ez itt tetőzött.”

Ezek után ismét próbál visszatérni eredeti témájához, a budapesti iskolai élményekhez, azonban az elmondottak nem hagyják ezt az erőszakos gondolati váltást:

„Tehát itt a Marciól kanyarodtunk el: tehát voltak foglalkozások, én sose voltam olyan hogy mozgássérültek körében főleg Pesten hogy nagyon természetes dolog ó szia-szia sorstárs életbe nem látta de hát úgy sorstárs, ahogy mondani szokták ez ez ezt itt hallottam, amitől kinyílik a bicska a zsemben, ennél ---iszonyosabb kifejezést én, nem tudok elképzelni. ----- Pesten most vannak olyanok is, akik általában ilyen filozófikus vitát nyitnak, hogy most mozgássérült vagy mozgáskorlátozott vagy, egyáltalán milyen szót használunk, hát / el lehet ezekkel is játszódzni, de / ((nevetve)) de ez még annyira nem súlyos, mint mondom, hogy a sorstársat használják. Botrány, nekem -----bár mondjuk, én nem hiszem, hogy egy, kétdiplomás ember, /nem magamról beszélek, de/ ((nevetve)) van van más is olyan, jogi diplomával: ---kerekesszékekben ül, hát nem feltétlenül sorstársa egy ilyen nyolc általános végzett alkoholista valakinek ---- mint ahogy te se vagy sorstársa a szomszédnak, mert neki is két lába van meg neked is”.

A korábbi szakaszaiban az interjúnak nem volt Leventére jellemző az indulatok kifejezése, de még a hangosabb beszéd sem. Ebben a részben láthatjuk azonban, hogy egy mélyen gyökerező sértettség, meg nem értettség érzése bontakozik ki. Itt már nem egy egészséges fiú, Levente számára zavaró segítségnyújtása a frusztráció oka, hanem saját környezetében, fogyatékosággal élő társaival való nézetkülönbségből táplálkozik.

Ezek után elmeséli, hogy került kapcsolatba egy fővárosi mozgássérülteket segítő egyesülettel, került jó kapcsolatba annak, azóta már meghalt vezetőjével, Katalinnal. Egy történetet is elmesél, miszerint egy alkalommal Katalin elvitte egy társával együtt moziba, ahová gyermek kora óta nem volt alkalma eljutni, mozgáskorlátozottsága miatt. A mozival kapcsolatos történet azonban, bármily részletes is volt, csak bevezetőként szolgált a Katalinnal és az általa vezetett egyesülettel való kapcsolatának bemutatásához:

„Nagyjából így ismertem, vagyis kerültem kapcsolatba vele ((nevetés)) nem, de a lényeg az, hogy papíron, most már mondhatom, hogy csak papíron --- tagja lettem én is az egyesületnek.”

Ezek után azonban hosszasan mesélt arról, hogy aláírásgyűjtésekben vett részt, konferenciákra járt Debrecenben, Győrött, Budapesten. Összehasonlította az érdeklődést a városok részéről, kritikákat fogalmazott meg mind az egyesületekről, városokról, de magukról a fogyatékosággal élőkről is, amelyet így foglalt össze:

„-----Aztán mint később kiderült azért hosszú távon – azért megsömörlik ettől is az ember mert mondjuk ----nem őket bántom, mert miért bántanám őket, de de ha visszagondol az ember ez körünkben arról szól hogy mi mozgássérültek összegyűlünk és vagy hát ez a =az a=ez a alapítvány a konferenciával mindenféle fogyatékos ott összegyűlik és akkor magunknak elpanaszoljuk a bánatunkat és akkor hú de jól kipanaszkodtuk magunkat tehát aki bármit is tudna tenni --- és csinálni ----az magáról leérdeklí---hát jó hát voltak ott ilyen minisztériumi okosok, hogy ott legyenek megkaptak meghívót. Menjünk () a polgármesteri hivatalból ott van valaki akkor pont a Szociális és Családügyi Minisztérium, ne tudjon valakit leküldeni?”.

A konferenciák, a Levente által érzékelt érdektelenség, a fogyatékosággal élők inkompetenciája a taggyűléseken, vezetett el oda, hogy már nem akar Levente részt venni az érdekvédelmi munkában? Nem csak a konferenciákon tapasztaltak állhatnak a háttérben, nem

csak a gyakran hangoztatott frázisok, miszerint az éppen aktuális minisztériumi hozzáállás nem megfelelő. Valaminek még kellett a háttérben állnia, hogy Levente ennyire elszakadjon ettől a munkától, amely korábban jelentős szerepet töltött el életében. Lassan-lassan bekúsznak a részletek is az elmesélésbe. Kiderül Levente elbeszéléséből, hogy miután haza tért az 5. évet követően hatalmas tervei voltak, amelyben a helyi egyesület és a fogyatékossgal élő tagok sem voltak partnerek. A taggyűléseken egy sérült embereket foglalkoztató cég beszámolóit és személyes ügyeit kellett meghallgatnia. Beszámol arról is, hogy olyan eseményeken, amelyeken nem vettek részt, ott létükről jelentések születtek, amelyek nem fedték a valóságot, ekkor véglegesen elszakadt az egyesületi munkától. Valószínűleg nem csak az igazságérzetét sértette Leventének ez az eset, az egyesülettel kapcsolatban, hanem inkább tehetetlenségét és tenni akarásának eredménytelenségével is szembe kellett néznie.

Ezt követően egy témaváltással a budapesti pozitív élményről számolt be, miszerint a jogosítványhoz szükséges orvosi igazolásokat beszerezte és sikeres elméleti vizsgát is tett. Röviden szól arról is, hogy milyen nehézségekkel állt szemben, amikor átalakított autóval kellett már szülővárosában levizsgáztatnia, mert idő közben vége lett az ötöd éves képzésnek Budapesten. Nem talált megfelelő autót a városban és a megyében sem, ezért egy másik megyéből kellett egy Trabantot kölcsönözni. Később autót vásárlási támogatásból, saját gépkocsiján szerezte meg a jogosítványhoz szükséges gyakorlati vizsgát.

Hirtelen ismét témát váltva, visszatér a „konvencionális” élettörténet további elmeséléséhez, és az egyetemi tanulmányainak megkezdésével folytatja az elmesélést. Majd példákkal érzékelteti az egyetemen való közlekedésének nehézségeit:

„-----Hát a főépület az nagyjából akadálymentes volt: akadálymentes, úgyhogy voltak, voltak olyan dolgok hogy így, szaladgáltunk egy-két terem után, hogy akkor most, hogy lehet eljutni---egyetemet, azt ismered? Az Auditoriumban volt hogy ----senki nem tudta, hogy azt hogy a fenebe lehet bejutni és akkor a törin egy=egy tanár: Nem is tudom, hogy jutottunk el hogy ki mondta, hogy tőle kéne megkérdezni, de, ----tehát nem dékán tehát nem is --- egyszerű törin tanár, mondta, hogy úgy rémlik mintha lenne valami könyvtáros a könyvtárban, mintha talán és akkor könyvtár illetékesét is, hogy van egy ilyen könyvtárosoknak használt teherlift ---az Audmax szintjén is megáll.”

Ezek után még számos példát említ, elsősorban fizikai akadályokat és azok megszüntetésére tett próbálkozásokat:

„--- Úgy komolyabb volt az a pszichológiai épület, azt csinálták, rámpát Hát mondjuk itt=itt már rögtön kiderült az, hogy --- hogy azért elmagyarázza nekik az ember hát el=el tehát a jó szándék megvan megkérdezik, hogy mi van, de hát, amikor meg kell csinálni, akkor úgy, ahogy éppen eszükbe jut, akkor megsínáljuk. De hát volt olyan hogy lépcső mellé, ugyanolyan meredekségű rámpát kiöntöttek.----/tök hülyeség/ ((nevetve) Ráadásul ott meg lehetett volna rá lehetőség hogy egy ilyen hosszabb rámpát megsínáljanak, a Tótfá és a a koli, tantermek, tantermek vannak ott az alagsorban. Vagy hát a földszintjén de hát mindenképp lépcsőn kell ott lemenni.----de hát aztán volt olyan, amit én se erőltettem úgyhogy el is ment a fülik mellett. Volt hogy a negyedik emeleti rámpát lehetett volna egy kicsit --- kevésbé meredekebbre. Nem volt ott óráim de foglalko- de szerintem még mindig ugyanaz a rámpa van, ami ilyen elég - - hajmeresztő. ---de mondom akkor ezeket itt meg megsínálták-----és hát azóta és hát főleg amióta, mert hogy évekig nem nagyon volt itt semmi.”

Javaslati, épp úgy, mint az egyesületi tevékenysége idején nem találtak igazán meghallgatásra.

Levente még hosszú percekig hozza a példákat, amelyek a nem megfelelő kivitelezés miatt nem, hogy nem az akadálymentesítést érték el, hanem kiszolgáltatottság érzésének erősítését hozták magukkal. Levente, tőle szokatlan részletességgel ismerteti a problémát:

„---Meg akkor csi- akkor csinálták meg a második hajmeresztő -- - azóta is csak nevetni bírok rajta: - ---ez a kénia épület, ---két bejárata van és a: ---van egy az egyik bejárat előtt volt egy vagy van egy fa rámpa, --- ez pechenre ez pont a őőő a portától távolabb eső bejárat. Úgyhogy, hogy ne legyen annyi dolga a portás bácsinak, 4 órakor bezárják. ---hát zárja, most mit mér ne zárna, hogyha akkor csak azt kell figyelni, hogy a portával szemben ki jön, ki megy. ---és akkor én mondtam hogy különösebb sok dolgom nem volt főleg már este 4 órakor 4 után a őőőőa Kéniaiban, meg ha van valami, akkor ---egyedül: akkor még ez a lépcső: se nagyon volt meg úgyse

mentem egyedül. Különösebb gondot nem okozott de mondjuk ---most mibe kerül ez? Négy csavart kicsavarni, rámpát átvinni a másik bejáratához, 4 csavart vissza.--- aztán ezt úgy megkérdeztem, hogy ezt nem lehetne, egy valamilyen gyűlésen volt ez. Erre, ---következő hetekben, látom hogy hatalmas munka izé, verik szét ott, vagy nem tudom, mit csinálnak a --- azt csinálták, hogy a : a másik bejárat ---ez ilyen elég nagy üvegajtós két ilyen van elég nagy hely---ennek így harmadát nagyjából leválasztották---az szóval, elválasztották a csináltak egy üvegfalat: és csináltak egy ilyen elektromosan forgó bejáratot. Ott a portás, ilyen csengős alapon. A portás szóval én csengetek és egy ilyen elkerített, hogy közelítem meg lehessen megközelíteni--és jelezni a portásnak és akkor majd kinyitja-----((sóhaj)) Hogy ez miért volt jó? Nem tudom, de meglátom ---ha=ha=ha, ha mondjuk, nem esik az eső vagy nincs annyira hideg tehát ööööö ---ha a főépületbe megyek, ez a parkoló közelebb van, az biztos: ---mint a másik, de ha jó idő van, és nem esik az eső én biztos, hogy a másikon megyek be /mert ilyen hülyeséget én/ ((nevetve)) /ha nem muszáj/((nevetve)) nem vagyok partner; most nem tudom, beleöltek, nem tudom hány százezer forint- vagy tízezer forintokat: ---nem lett volna egyszerűbb azt a rámpát átrakni? ---akkor most, ----szóval ez az ez nem csak az egyetlen, másutt is megvan, hogy hú csináljunk valamit, az mindegy hogy értelmes e meg hasznos e de látják, hogy csináltunk valamit.”

Levente ismét egy olyan dolgot említ, ahol ugyan az ő kérésére, de teljesen feleslegesen alakították át a bejáratot. Elmondása szerint nem is fogja azt használni, ha nem muszáj, hiszen egy másik ember segítségére van utalva, nem mozoghat az épületbe be és ki szabadon. Érezhetően nem azzal van problémája Leventének, hogy ez az átalakítás tetemes összegbe kerülhetett, hanem hogy ismét nem tudta elérni javaslatával azt, amit szándékában állt. Akadálymentesítést és nem pedig még több, kvázi, „nem-fizikai” akadályok létrehozását. Ezek után percekig beszél még a feleslegesen az épület egyik oldalára felfestett mozgássérültek számra használható parkoló helyek indokolatlanul nagy számáról, míg a másik, főépület felőli oldalon erre a célra nem történt parkolók kijelölése. Elidőzik az elmesélésben a szervezetlenségnél, amely alatt az információk nem megfelelő áramlását érti.

Levente a fő elbeszélésben említette, hogy volt olyan alkalom, hogy elromlott a lift az

egyetemen. Amikor arra kértem mesélje el mi történt, hosszú-hosszú percekig magyarázta,

hogy szerinte a hallgatók és a dolgozók nincsenek tisztában a lift használatának szabályaival. A

sorozatos meghibásodások is emiatt történnek.

A példákban és javaslatoknak hosszú percekig még nincs vége. Levente ismét egy történettel érzékelteti, hogy mennyire másoktól függ az épületbe való be- és kijutása, annak ellenére, hogy elvileg mozgássérültek számára és az ő önálló közlekedésük megkönnyítésére történtek az átalakítások. Levente számos esetet említ, amikor vizsgaidőszakban nem jutott be akadálytalanul a könyvtárba, vagy mikor valamilyen rendezvény végeztével az esti órákban már kikapcsolták a liftet és a harmadik emeleten maradt. Egy másik alkalommal egy elválasztó ajtó volt zárva és nem tudott a kaputelefonon a portásnak szólni. A történetek emberi hozzáállásról, értetlenségről és a technikai eszközök használatának nehézségeiről szólnak, melyeket Levente így foglal össze:

„Tehát ha már megsínálták, akkor nem értem, hogy mér kell így harcot vívni, hogy valahogy bejusson az ember: ((nevetés))”.

Ezekben a történetekben nem az ő mozgásterének korlátozottságát érzékelteti, hanem igyekszik felhívni a figyelmet arra, hogy az emberi szervezés és tervezés ahelyett, hogy segítené a közlekedésben, még több akadályt teremt az önálló életvitelben:

„Ez nem csak az egyetlen, hanem általában. Mások máshol is tv-ben, rádióban is szokták mondani, hogy ----lehet ezt hallani tőlünk, hogy terveik az nagyon szép, csak amikor csinálni ---egy azt gondolja rámpa, rámpa. Hát mondjuk nem mindegy, mert egy 90 fokos rámpán nem lehet lemenni, de még egy ilyen 70 fokoson se, tehát ezek ---pedig ezek már évtizedek óta ilyen építési szabályzatokban szépen le van írva, hogy hány fokos legyen az a rámpa: milyen dőlésszögű meg mit tudom én hány--mosdóval, mekkora legyen hogy ott,

keresszékesnek meg lehessen fordulni. Vagy azt hogy mondjuk egy tükröt azt így döntve: ---építsenek be, mer ha így van, akkor nem ér többet vagy lejjebb kell tenni. Mondjuk, hogy a mosdókagyló alá tudjon gurulni, és akkor kihagyják mellette---a micsodát, hogy ne akadályozzon ebbe. Hát mondjuk az itt itt is előfordult ---- találtak egy helyet és akkor ide kiöntünk egy rámpát és akkor az, nagyjából ugyan olyan volt, mint olyan meredekségi volt, mint a lépcső. A Tótfá alatt. ---ez is előfordult---nem nem lehet mondani, hogy sokszor, mert volt voltak jó megoldások is ---/de hát előfordult/ ((nevetve) -----meg hát, amit említettem ez a felesleges pénzkidobás ---egy rámpa helyett inkább elektronizálunk, nem tudom hány százezer forintért. A helyett hogy egy farámpát oda tennék, tehát ---látványosabbnak látványos, csak nem biztos, hogy praktikus. ---hogy olcsóbban kijönne, az meg pláne nem. De most végül is fele annyi idő alatt bejutok, ha egy rámpán felgurulok, vagy ha várom a portást, aki meg épp pisilni van, mert mér ne lenne. Nekem meg nem biztos, hogy arra van időm, mert nem biztos, hogy 9-kor megkezdődik az órák. De ez itt is előfordul a bejáratnál, hogy negyedórát kell várjak, mert nem tudom hol vannak. Szóval nem tudom nem látom most hogyha elmegy a portás, akkor nincs valaki, aki beül helyette?”

Levente a fő elbeszélésben nem, de elmesélést segítő kérdésre részletezte ezeket a problémákat. Úgy tűnik, a meg nem értettség, és a nem megfelelő segítségnyújtásból eredő problémák, az élettörténete elmesélésének ebben a szakaszában kerül a legrészletesebb bemutatásra

A későbbiekben elmesélte, hogyan került a informatika szakra, erről csak röviden szól és szintén az információk terjedésének és bizonytalanságának problémájáról beszélt. Az egyetemi évekről, az akadálymentesítés problematikájától eltekintve nem beszélt.

Egyetlen ugrással már a diplomaosztó témájához érkezik. Szinte képszerű részletességgel beszél a főpróbáról, hosszú percekig keresztül félelmeiről, miszerint úgy gondolta, talán nem is vehet részt a diplomaosztón, nem tudta, hogyan megy fel az emelvényre, de anyja nagyon akarta, hogy részt vegyen az ünnepségen. Rendkívüli, szinte órára pontosan meséli el a főpróbát, majd ezt követően a „nagy napot”, amikor egy kiemelt sorszámú diploma is kiosztásra került:

„--- Ezt én nem tudom hát: -----de véletlen volt -e? Vagy nem volt véletlen nem tudom de pont az volt a dolog hogy olvassák a nevet és akkor ----dékán elkezd magyarázni hogy és akkor most: stb. stb. a (.....)Diploma és akkor, hogy nekem így a (.....), sorszám, sikerült megkap megkapnom:---ez az ilyeneket én mindig egy kicsit gyanúsan, hogy ez most így véletlen volt e vagy azt hitték, hogy benne lesz a híradóban? Vagy tv-be, rádióba nem tudom mibe? ((nevetés)) ---újságba, de azt hiszem BTK-n nem volt sehol. ((nevetés)) szerintem az ilyeneket nem csak ehhez, amikor ---olyan helyen, amikor nincs: nem mozgássérültekről szól a történet és nem és nincsenek tele- akkor szeretik felhívni magukra a figyelmet, hogy hű mi most nem tudom, hogy ez nekik olyan nagy dicsőség? Vagy mér? ---de hát aztán lehet hogy pont véletlenül a (.....) -nem tudom, > nem hiszek az ilyen véletlenekben < nem tudom

Igen zaklatott ez a szövegrész, többször nem csak a gondolatot, de a szavakat sem fejezi be. Lehet, hogy megalázottnak érezte magát, hogy még külön fel is hívták az ott lévők figyelmét rá. Talán attól tartott, hogy diplomája hitelessége került veszélybe? Azzal, hogy egy kiemelt sorszámú diploma tulajdonosa lett, azt érezte talán, hogy lehet, kissé sajnálták őt. Sajnálták, amelyből ő nem kér. Nem tudni, de Levente elmeséléséből az derül ki, hogy nem kitüntetésként, hanem inkább negatívként élte meg ezt az eseményt. Azt várhatnánk, hogy lezárja ezt a beszámolót, vagy esetleg hasonló, korábban történt eseményekkel párhuzamba hozva a diplomaosztót, magyarázatot ad gyanakvására. Levente ismét óvatosan bánik kijelentéseivel, szinte elnézést kér, és saját tévedési lehetőségét is behozza a magyarázatba. Kissé zavaros módon, de sietősen kezd bele az alábbi történet elmesélésébe:

„Aztán sikerült, ez őöö >nem ez=ez=ez< így túlzás meg így rájátszás, de hogy jól megaláztak, de az, szerintem az 5 év legnevelésesebb dolga volt. >a diplomaosztón<”.

Majd elmeséli a történetet. Egy, az ünnepség lebonyolításáért felelős személy, aki az emelvényen ült, igyekezett Levente tudtára adni, hogy a tálárhoz tartozó zsinór nem jól van megkötve. Aztán az ünnepség ideje alatt, odament Leventéhez és megkötötte a masnit. Elmondása szerint mikor „**magához tért**”, látta, a mellette ülőknek meg sem volt kötve, az említett zsinór.

Ahhoz, hogy Levente ezt a drámai fejleményt el tudja mondani, hosszú percekre volt szüksége. Valószínű, ez az esemény, időben hamarabb történt, mint az említett diploma kézhezvétele: „**és akkor már amikor elkezdődött, beszédek, valaki dumált: és néni el kezd mutogatni.-- ---**”

Levente bármennyire igyekszik, tőle megszokott módon a problémát nagyon óvatosan bemutatni, vagy végkifejletének negatív kicsengését enyhíteni: „**meg úgy persze nyilván senki nem foglalkozott vele, de hát az embernek nem a legkellemebb érzései**”, érezhetően, mély nyomokat hagytak benne az események.

Az, hogy valaki a diplomaosztón ily módon igyekszik „segíteni” Levente számára, épp úgy rossz érzéseket mélyített el benne, mint a gimnáziumi fiú, aki tologatni akarta, vagy a kiemelt sorszámú diploma.

Ezek után még néhány gondolattal a munka lehetőségek hiányáról beszél, amely nem

képzettsége hiányával, hanem az iskolák, közintézmények, levéltárak megközelítésének

nehézségeivel vagy lehetetlenségeivel magyaráz.

Már benne vagyunk az interjú II. részében. Levente két órán át tartó monológját a kérdésfeltevés fázisa követte. Kisgyermek korából inkább a nagymamánál töltött időkről mesélt. A városban, mellettük lakó nagymamáról és a falun élő rokonoknál történt szüretekről, disznótorokról. A korábban, általa csak futólag említett nyaralásokról és kirándulásokról, kérdésemre igen hosszú elmeséléssel válaszolt. Mind privát mind mozgássérültek egyesülete által szervezett táborok és kirándulások igen adatszerű felsorolásába kezdett. Egy külföldi kirándulást azonban igen részletesen és történeteken segítségével mesélt el, ahol a család együtt keveredett kalandokba, amikor kifogyott a benzin és nem volt éjjel nyitva tartó töltőállomás a környéken. A családi közös programok közül ezt a kirándulást és múzeumlátogatásokat említett Levente, valamint a mozgássérültek és családjaiknak szervezett táborokat, ahol elmondása szerint egymástól szereztek be a legaktuálisabb információkat: iskolákkal, segédeszköz igényléssel, minisztériumi engedélyek beszerzésével, külföldről vásárolt, vagy pályázatokon keresztül megszerzett kerekesszékekkel kapcsolatosan. A táborokból nem a programok tűnnek fontosnak, hanem az információ-nyerés lehetséges és egyik fő csatornájaként tartotta számon a család ezeket az együttléteket.

Amikor arról kérdeztem Leventét, mit értett az alatt, hogy a Pesten töltött ötöd év „meghatározó és izgalmas volt számára”, hosszas mesélésbe kezdett:

„Hát nem a maga a képzés hanem az egy év, de azt hiszem ezeket így nagyjából elmondtam. Tehát említettem hogy hatalmas nagy világmegváltó tervekkel jöttem haza. >Ezt nagyon gyorsan lehittették egy idő után lehittették a kedélyeimet< a: a suli az=az gyakorlatilag három tárgyunk volt a szakmai tárgy: Tanultunk ilyen> elég röhejesen ilyen< életvezetési vagy mi a búbánat. Osztályfőnök, osztályfőnök? Tehát

aki a szakmait tanította az volt az osztályfőnök. Komoly osztály. És akkor >ő=ő tanított ilyen, ő neki volt< ilyen élet és pályatervezés? Időnként viccesen vette ki magát, viccesen? Bunkó figura volt, mozgássérültekhez nem értett, mint tyúk az ABC-hez. Szerintem akkor látott először vagy előtte egy évvel de sokat nem nagyon látott. Érteni meg végképp nem értett hozzá, hogy kéne így viszonyulni a dologhoz: meg hát, ugye amikor egy ilyen 25 éves ember akar tanítani életvezetést egy 30 évesnek, az mondjuk: /elég furcsán vette ki magát/ ((nevetve)) szóval ---ő szóval nem bírtuk szegényt: Az angolt tanárunk az nagyjából /ugyanaz volt/ ((nevetve)) de mondjuk ott szakiskolások---kal kapcsolatban, szóval ott is ez volt a probléma, hogy hát ----ez a két tanár volt, vagyis akit ismertem és mind a kettő olyan volt, aki, akit nem kellett volna sérültek közé engedni mert lövése nem volt hozzá, hát empátia >nagyjából a béka fenekét< érte abszolút.”

A „világmegváltó tervekről” ismételtelen nem beszél, hanem egy kemény kritikát ad azokról a tanárokról, akik a mozgássérültek számára létesített képzési rendszerben dolgoztak. Erről nem beszél bővebben, történetet sem mesél el a jobb megértés céljából, csak párhuzamba hozza a gimnáziumi matematika tanár, egy vak társával való bánásmódját. További, elmesélést segítő kérdésre, ismét nekiveselkedett, hogy akkori egyesületi terveiről beszéljen:

„Hát így magamban itthon fel voltam dobva. Ez a pesti volt /ők dobtak fel/ ((nevetve)). Korábban 18 nem voltam még addig 4. évet töltöttem. Különböző itthon nem is tudom milyen rendszerességgel voltak ezek a megyei gyűlések. Akkor is anyám ha elment, elment. Ez látszott korábban, hogy itt=itt olyan nagyon sok minden nem fog alakulni, nem változik.”.

A budapesti ötödév negatív tapasztalatai mellett kiemelkedő volt az a pozitív érzelmi töltés, amellyel szülővárosába haza érkezett. Mi történt ezek után?

„Egyszer így szóba hoztuk nekik, itt a megyei egyesületben, hogy >Szolnokon is rámpásítanak< lehetett menni a fő utcán, hát itt akkoriban nem lehetett ilyen csinálni. És akkor azt mondta az egyesületben a valaki, nem tudom ki, nem, hogy Szolnoktól mi sokkal keletebbre vagyunk /nyugodjunk meg nagyon keletre vagyunk/ ((nevetve)) >csak így hozzá állás<”.

Valóban ez az oka, hogy nem csak a fizikai de a gondolkodásbeli akadályok leküzdése is váratnak magukra? Ez az, amit megelégtelt Levente, hogy bármit is szeretne az érdekvédelmi munkájában csinálni, sorozatosan kudarcba fullad?

A fő elbeszélésben Levente megemlítette, hogy Pestre nem autóval, hanem vonattal szokott utazni, csak megjegyzés szintjén tudósított ez nem mindig egyszerű. Amikor lehetőség nyílt a kérdésre, megkértem tegye ezt világossá, mit ért ez alatt. Ezek után majdnem 20 percen keresztül mesélte a vonatozással kapcsolatos történeteit. Elmondja, hogyan kell 10 nappal utazása előtt megszervezni az oda és vissza utat, hogy több alkalommal nem akkor utazhatott, amikor szeretett volna, hanem azokban az időpontokban, amikor ezt a MÁV lehetővé tette. Megválaszolatlan levél, egyéni utazások megszervezésével kapcsolatos menetrend beszerzések és számos telefonon történő egyeztetés előz meg, minden tervezett utat. Mégis előfordult, hogy a megérkezését követő egy órán belül indult volna vissza a szerelvény, amelyre felszállhatott volna.

„Amikor Pestre utaztam nyáron kétszer: annyi volt hogy egy---azt hiszen hogy Pozsonyba ment a vonat, és akkor egy szlovák kerékpártároló volt, az is rajta volt, abba zötykölődtem ott végig Ablakot nem lehet lehúzni, hát, ami kell nem kell mesélni. Hogy ezen mit kellett szervezni, azt például nem tudom----.”

Hiába Levente előzetes információgyűjtése, az utazás pontos megtervezése, a végeredmény: utazás egyedül, egy levegőtlen kerékpártároló kocsiban. A vonatozással kapcsolatos számos történetből még egyet fejt ki részletesebben:

„---Hát hogy meg föltesznek az meg egy másik dolog az itt Debrecenben, mert Pesten azért felkurblizzák, lekurblizzák mondjuk az egy () hogy ne zavarják, azért itt Debrecenben elő szokott fordulni, hogy nem nem hozzák ki, mert hanem jön valaki és akkor félrak: ----hát engem jó, de mondjuk, aki egy elektromos kocsival van, ahol csak a koci:---100 kiló vagy nem tudom hány kilók ezek akkuval együtt? Akkor most /mit csinál/ ((nevetve)). Ha akkor kezd el hirtelen keresni az emelőt az egy kicsit kínos---meg esténként volt már olyan, hogy lehetett érezni a pályamunkáson ----a m/szak vége felé ilyen illatozott, pálinka és egyéb ((nevetés)).- ital-nem/ikkel és nem gondoltam hogy biztos fogjon meg ez engem? ((nevetés)) /ki tudja, hogy egybe maradok -e?/ ((nevetve))----”.

Ezek után további történeteket mesél el, amikor a megbeszélésekkel ellentétben olyan vágányra érkezett be a vonat, ahonnan csak komoly segítséggel tudott anyjával tovább jutni.

„Végül is mit csináljunk, végül is ki lehet jönni, mert ki lehet jönni a:----akárhányadik vágányról, le van betonozva, csak ----oda nem viszik ki, nem nagyon tudják kivinni az enelőt. No azt se szokták használni, főleg itt Debrecenben. ----suttó fel, suttó le, és akkor el van intézve. De hát először is anyám szokta túl pánikolni a dolgot, mert olyan még nem volt, hogy vonaton egyedül utaztam volna. Mindig van valaki. Tehát van szám: akkor valószínűleg le tudok szállni. Meg akár föl is tudnék szállni. ---sok probléma nem lehet, valószínű. >legfeljebb Záhonyánál megállítanak, hogy nincs nálam az útlevelem< annál tovább nem mehetek, de ----mondom mindig van valaki a vonaton, aki:---- vel le lehet szállni. Az emberek azért segítenek, ha szólok, ha >szólsz neki:< szerintem nincs ezzel probléma >nem szoktak ilyen nagy fenéket keríteni a dolgoknak:< ----de aggródós szegény.-----”

A másokra utaltság, itt erőteljesen jelenik meg, bár Levente igyekszik ismét a probléma vicces megközelítésével csökkenteni az elmondottak feszültségét. A korábbiakból kiderült, mennyi szervezési munkát igényel, egy más embernek teljesen természetes, akár spontán utazás, de mind ezek ellenére nem működik úgy, ahogy ezt Levente elvárna. Így ismét marad a segítségkérés, a másoktól függés kellemetlen, de gyakorlatiasan nézve egyetlen alternatívája. Levente elmondja, hogy szerinte fel- és le is tudna szállni a szerelvényről – valószínűleg, ha a körülmények és a szervezett segítség gördülékenyen menne és nem kellene újabb és újabb kudarccal szembesülnie egy egyszerűnek tűnő feladatban.

Levente élettörténetének elmesélésében rendkívül sok a negatív szereplő. A rendszerváltás előtti idők szocialista felfogású iskolaigazgatóján, a mozgássérültekkel bánni nem tudó tanárokon, ápolónőkön keresztül, az egyesületi vezetőig. Feltűnnek a hozzá nem értő, akadálymentesítésért felelős emberek, a testi épségét veszélyeztető pályamunkások, vasúti ügyintézők és helyüket indokolatlanul elhagyó portások, a fontoskodó segítők, és még sorolhatnánk. Annak ellenére, hogy Levente, talán vallásos iskolájának is köszönhetően rendkívül óvatosan bánik egyes személyek de még események megítélésével is, elmesélésén helyenként találhatunk indulatokkal átítatott részeket. Ez azért is meglepő, mert szinte az egész beszélgetés időtartama alatt lassan, nyugodtan, kimérten beszélt.

Pozitív szereplők jelenléte az elmesélésben csekély. Az unokatestvér és a nagyszülők kivételével, a családról sok szó nem esik. A testvér is csak átsuhan az élettörténet elmesélésében, egy-két mondat erejéig. A Leventében mély nyomokat hagyott budapesti nevelőtanár is csak felsejlik, de csak egy fénykép marad az asztalon az elmesélésben. A Budapesten működő egyik egyesület vezetője, akitől szakmai támogatást kapott az érdekvédelmi munkája számára, a mozi látogatást kivéve, szintén nincsenek történetek. Az apáról, hiányzik bármilyen megnyilvánulása. Kapcsolatokról semmit nem árul el. Ha szüleiéről beszél, mindig kijavítja szóhasználatát, miszerint anyját érti ez alatt. Az anya viszont mindig-mindig feltűnik, érdekes kettősségben. Levente, az anyát is csak saját életének, mint meghatározó, s talán leginkább befolyásoló személyeként mutatja be, akinek kívánságai és fiával kapcsolatos elképzelései, Leventénél nem mindig kerültek pozitív fogadtatásra. Feltűnik minden fontosabb választásnál, részt vesz az érdekvédelmi munkában, feláldozza karrierjét Levente tanításának elősegítése érdekében. Az anya az, aki irányítja Levente sorsát, tanulmányi előmenetelét, testi erőnlétét, ott van az utazások alkalmával stb. Egy harcos. Levente, saját küzdelmeinek elmesélésénél sokkal visszafogottabb.

Az interjúban két nagy téma köré csoportosítja elmesélését: az akadálymentesítés, illetve annak nem megfelelő kivitelezése, az épületek, utazás és egyéb közlekedési lehetőségek igénybevétele esetén, valamint az érdekvédelmi szervezetek tevékenységei és azok kritikái. Az akadálymentesítés témakörében az elmesélés szinte kizárólag a fizikai akadályok említésében, azok nagyon részletes felsorolásában és megszüntetésének javaslataiban merül ki. Átsejlik azonban az társadalmi, emberi hozzáállás, a mentális akadályok, a fizikaiaknál is nagyobb problémát jelentő megítélése is.

Az interjú jelentős részében esik szó Levente egyesületi munkájáról, annak az évek alatt alakult, rendkívül sok negatív tapasztalattal járó próbálkozásairól. Nem csak a társadalmi szintű meg nem értettség érzése jelenik meg az elbeszélésben számos helyen az akadálymentesítés témájában, de a külön mozgássérült embereket segítő érdekvédelmi szervezetek kemény kritikája is kirajzolódik. Levente nem találta meg a képviselőt és a valódi érdekvédelmi tevékenység végzésének színterét, s bár évekig igyekezett ily módon hozzá járulni a társadalmi megítélés befolyásolásához, élete ezen szakaszában teljesen elszakadt az egyesületi munkától, amelytől, - az elmeséléséből kiderülve – igen sokat remélt.

„-----Hát bementem, beszélgettünk, és akkor nem volt semmi. Ennyi tulajdonképpen, illetve az érdekes volt azt hiszen mondtam múltkor. Hogy az érdekes az volt hogy ő keresett, ez a nő keresett meg engem még az egyetlen, akinek a férje most az elnök, tehát ő az aki megkeresett, tehát nem rontottam én ajtóstul a házba: ő keresett meg hogy hű hát hallja, illetve hallotta hogy én egy ilyen komolyabb valaki vagyok ((nevetés)) Pedig annak idején illetve előtte semmilyen aktivitást nem nem volt, csak jártam ebbe a klubba. Megvolt az érettségim: felvettek az egyetemre: ami erre felé ez nem volt különösebben általános: és egyre többen vannak, szerencsére. -----tehát ő ő ő ő ő keresett hogy beszéljünk, meg hogy hogy gondolom én ezt---hog lehetne valami életet vinni ebbe az egész egyesületbe? ---aztán akkor is elbeszélgettünk meg utána én mentem el, hogy ezek vannak akkor is elbeszélgettünk egy jó darabig aztán---ennyi volt ((nevetés)) nem kerestek, én meg hát---most vagy azt csinálom, vagy csinálhattam volna, hogy most minden héten jövök, hogy mi van mi van, de azt hiszen, amit beszélgettünk azt nagyjából megsínáltam: ---amúgy se vagyok egy ilyen típus, hogy most ajtóstul rontsak a házba most robbantsam rá az egészet hogy most ő? Gondoltam hogy ha akar valamit, akkor akkor és ---valami munkát kitalál nekem akkor én megyek csinálom. Aztán nem találtak ki. Akkor felvetette egy korábbi vezető, hogy legyek én küldött gyűlésen:---azt is elvállaltam, végül is semmivel nem járt. ---nem járt. Mondjuk ez a küldött dolog is érdekes, mert azóta hogy hogy jó isten tudja hány éve megválasztottak azóta szó se volt, se választásról, se megerősítésről. Nem tudom ez ilyen kihalásos alapon működik? ((nevetés)) amíg él, még 40-50 évig én leszek a küldött? Szóval, ez a küldöttválasztás is olyan volt, hogy voltak vagy 10. 10 tag egyesületi tag Már maga ez a az egész így ---de azóta meg így elvan, én minden alkalommal kapom a meghívót: egy idő után úgy döntöttem nem megyek. Nem láttam semmi értelmét. Mikor felszólaltam időnként, meg ezt olvastam a tájékoztatóban, meg különben is---ez se így van egészen ahogy leírták: meg hozzászóltam amit elmondtak, program tervhez, akkor, akkor nem arra válaszoltak amit kérdeztem, tehát elbeszélünk egymás mellett. -----és úgy látszik nem vették feltétlenül jó néven hogy ((nevetés)) hogy nem csak ilyen taps=taps, ütemes tapssal válaszoltunk a a az év értékelésükre. Ők nem bántanak engem én nem bántom őket, ha hívnak valahova akkor elmegyek. Évente vagy kétfévente azért eszükbe jut, hogy mégis csak kéne valamit csinálni, tehát városi rendezvények kapcsán, hogy meg kéne magunkat mutogatni:---mer én szívesen ott vagyok---de azok kapcsán is ---amit éreztem legutóbb, hogy nagyjából hogy kirakat ember legyen kettő-három---mutogatni---más nem. Igazából nem nagyon kíváncsiak, meg hát az egyesületi vezetés azt mondja, hogy nincs tagság---aktív tagság ha meg /van akkor akkor úgy látszik / ((nevetve)) hogy nem muszáj hogy legyen. ---de mondom valahogy ezeken a dolgokon

túltettem magam. Szép példák voltak előttem, hogy meg lehet ezt anélkül is csinálni, hogy ez ember állandóan mozgalomkodna---minek? ((nevetés))-----”

Ez, a mélyebb elemzésre kiválasztott szövegrész, ugyan az egyesületi tevékenységeinek eredményességéről/eredménytelenségéről szól, azonban jól tükrözi Levente vélhető attitűdjét és világhoz való viszonyát.

A kezdeti magyarázkodás, miszerint nem ő akart újra érdekvédelemmel foglalkozni, nem ő „rontott ajtóstul a házba” mutatja, Levente óvatosságát, melyet az interjú korábbi szakaszában is, érzékeltetett történetei elmesélési módján keresztül is. A korábbi sikertelen egyesületi próbálkozások után, kvázi most őt keresték meg, ő tud segíteni és nem ő szorul valaki támogatására. Azzal, hogy az említett nő, hallotta, hogy ő egy „**komolyabb valaki**” valóban azt sugallja, hogy Levente korábbi próbálkozásai talán mégsem voltak nyom nélküliek. Majd rögtön mentegetőzni kezd, hogy annak idején nem volt aktív tag, csak eljárt a klubba. Ugyanakkor már ez is elég volt, vagy az ottani felszólalásai, ötletei, hogy egy „komolyabb valakinek” tartsák. Azzal, hogy közli, a nő férje volt az elnök, igyekszik megerősíteni az eset fontosságát. Levente, „komoly valaki”, aki leérettségizett és felvették az egyetemre. Miért fontos ezt itt megjegyeznie, hiszen elmondta, hogy az említett nő, őt az egyetemen kereste fel. Összemosódtak az emlékek, vagy Levente korábbi elmeséléseivel ellentétben nem ügyelt most a kronologikus felépítésre? Nem. Fontosnak tartja megjegyezni, mert ez valami, „**ami erre felé ez nem volt különösebben általános**”. Nem általános az ország ezen részén, Szolnoktól oly nagyon keletre? Vagy az említett klub tagsága körében nem volt gyakori, hogy valaki egyetemen, főiskolán tanuljon? Inkább a zacskóragasztásból magukat fenntartani kényszerülőkből vagy egy egyesület célszervezetének dolgozóiból állt össze a tagság? Azzal, hogy Levente megjegyzi: „**és egyre többen vannak, szerencsére**”, talán arra utal, hogy pozitív az a változás, mely a fogyatékossgal élők számára, szinte, mint az egyetlen alternatívát a jobb életre, lehetővé vált a továbbtanulás.

A kis gondolati kitérő és a hosszabb hallgatás után újra az egyesületi munka, az egyesület életének fellendítéséről beszélt, amit kvázi tőle is nagymértékben függővé tettek. Majd ismét hallgatás, nem könnyű kimondani, de ismét kudarc várt rá: „**---ennyi volt ((nevetés)) nem kerestek**” Az ő kudarcuk nem Leventéé. Őt keresték meg, tőle akartak valamit, ő segíthetett volna. Az ismételten meghíúsult próbálkozások, talán egyik legnehezebben feldolgozható alkalma lehetett ez. Érthető, hogy ezek után, az amúgy is óvatos Levente sem tett lépéseket: „**nem kerestek, én meg hát---most vagy azt csinálom, vagy csinálhattam volna, hogy most minden héten jövök, hogy mi van mi van, de azt hiszem, amit beszéltünk azt nagyjából megszínáltam**”. Pedig Levente elvégezte a rábízott feladatot, ő megtette, amit tőle kértek. Valószínűleg gondolt arra, hogy tovább próbálkozik a kapcsolatfelvétellel a további munka érdekében, talán saját maga megnyugtatása végett is. Valószínű, a korábbi tapasztalatok is visszatarthatták ettől. Az azonban, ahogy erről beszél, sokkal mélyebb indulatokról árulkodik, nem csak arról a megfontoltságról és kimértségről, amelyet Levente elmesélésén keresztül szeretett volna prezentálni: „**---amúgy se vagyok egy ilyen típus, hogy most ajtóstul rontsak a házba most robbantsam rá az egészet hogy most ő?**” „Robbantsam rá az egészet”? A tehetetlen düh és a beletörődés is megjelenik.

„Gondoltam hogy ha akar valamit, akkor akkor és ---valami munkát kitalál nekem akkor én megyek csinálom” – bármit, csak már mozduljon valami az ügyben, ne mindig a kudarc és a tenniakarás miatti frusztráció maradjon meg benne!

Azzal, hogy a „küldött dolog” „sem járt semmivel” és „szó sem volt se választásról, se megerősítésről” igazából, saját szerepe fontosságának és tagságának legitimitását is megkérdőjelezettnek érezhette. Azzal, ahogy a „kihálásos módszerről” beszél, nem csak a múltban szerzett rossz tapasztalataiból táplálkozó frusztrációja, de a jövőbeni változások,

változtatások lehetőségével kapcsolatos pesszimizmusa is átüt: „*még 40-50 évig én leszek a küldött?*” 40-50 évig sem változik semmi? Nem lesz komoly beleszólásom a az ügyek alakulásába, a tudatformálásba? Ez az, amit ki akar fejezni Levente?

„*Egy idő után úgy döntöttem nem megyek. Nem láttam semmi értelmét.*” Azért nem látta értelmét, mert hiába volt „komoly valaki”, mégsem vették komolyan? Vagy a meg nem értettség volt az oka, a felszólalásait és esetleg kritikáit követően? „-----*És úgy látszik nem vették feltétlenül jó néven, hogy ((nevetés)) hogy nem csak ilyen taps=taps, ütemes tapssal válaszoltunk a a az értékelésükre*” A többes szám első személy használata elsőként fordul elő ebben a szövegrészben, amely a tenni akarás, vagy inkább a kritikai oldal bemutatásával kapcsolatos. Voltak más „komoly valakik” is, akik nem értettek egyet az egyesület tevékenységével, hozzáállásával? Lett volna lehetősége Leventének, a másokkal való összefogásra, akár egy új, igényeik szerinti egyesület létrehozására? „*Ők nem bántanak engem én nem bántom őket, ha hívnak valahova, akkor elmegyek*”. Tudná „őket” „bántani”, valamilyen módon harcolni velük, ellenük? Hogy is van ez? Nem, ő a visszavonulást választja, sőt kritikájának annyira sem ad hangot, hogy továbbra is elmegy az egyes rendezvényekre, holott „kirakat embernek” érezte magát. Reménykedik a változásban, ami majd 40-50 év múlva jön el? Hálával tartozik az egyesületnek, amely bár, általa megítélve rosszul működik, „mutogatja” a mozgássérülteket egyes rendezvényeken, és valójában nem hajlandó a megújulásra, de évekig talán mégis segítette őt? A több éves hiábavalónak tűnő próbálkozás az érdekérvényesítésben, amely ennyire visszavonulásra ösztönzi Leventét? Azzal, hogy azt mondja, „valahogy túltette magát ezeken”, kifejezi, hogy ez nem ment könnyen és ha jól meggondoljuk, valójában még nem tud megbékélni a helyzettel.

„*Szép példák voltak előttem, hogy meg lehet ezt a nélkül is csinálni, hogy ez ember állandóan mozgalomkodna---
-minek? ((nevetés))-----*”

Mit ért az alatt, hogy „meg lehet ezt csinálni a nélkül”? Az „ez” szócska, a saját életét jelentheti, amely megélhető egyszerűbben a nélkül is, hogy elképzelései és igényei miatt folyamatosan konfrontálódnia kelljen? Konfrontálódni nem csak a társadalomban, általában meglévő akadályokkal, hanem a fogyatékossgal élők szervezeteinek hozzáállásával is? A fejekben lévő akadályokkal, amelyek leküzdése talán valóban 40-50 évet vesz igénybe?

Záró gondolatok

Fogyatékossg...

egyetlen szó, a közbeszédben is elterjedt, gyakran pejoratív módon használt és sztereotípiákat előhívó kifejezés, mely sokszor információhiányból, félelemből, történelmi hagyományokból, megkésett, vagy elmaradt szemléletváltásból táplálkozik.

Egy modern társadalomnak azonban törekednie kell
a negatív diszkrimináció leküzdésére,
a valódi esélyegyenlőség megteremtésére,
melynek alapja a társadalmi szintű kommunikáció,
ennek kulcsa pedig
a problémakör komplexebb megismerésében és szélesebb körben való
megismertetésében rejlik.

MELLÉKLET

1.A kutatásban résztvevő felsőoktatási intézmények

2. Kérdőív

3. A Fogyatékoság individualitása teljes kutatási beszámoló

Melléklet:

A kutatásban résztvevő felsőoktatási intézmények:

1. Általános Vállalkozási Főiskola
2. Apor Vilmos Katolikus Főiskola
3. Budapesti Corvinus Egyetem
4. Berzsenyi Dániel Főiskola
5. Budapesti Gazdasági Főiskola
6. Budapesti Kommunikációs Főiskola
7. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
8. Budapesti Műszaki Főiskola
9. Debreceni Egyetem
10. Debreceni Református Hittudományi Egyetem
11. Dunaújvárosi Főiskola
12. Eötvös József Főiskola
13. Eszterházy Károly Főiskola
14. Egri Hittudományi Főiskola
15. Eötvös Lóránd Tudományegyetem
16. Gábor Dénes Főiskola
17. Győri Hittudományi Főiskola
18. Kaposvári Egyetem
19. Kecskeméti Főiskola
20. Kodolányi János Főiskola
21. Károli Gáspár Református Egyetem
22. Károly Róbert Főiskola
23. Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola
24. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem
25. Miskolci Egyetem
26. Mozgássérültek Pető András Nevelőképző és Nevelőintézete
27. Nyíregyházi Főiskola
28. Nyugat-Magyarországi Egyetem
29. Pázmány Péter Katolikus Egyetem
30. Pécsi Tudományegyetem
31. Semmelweis Egyetem
32. Széchenyi István Egyetem
33. Szolnoki Főiskola
34. Színház-és Filmművészeti Egyetem
35. Szent István Egyetem
36. Szegedi Tudományegyetem
37. Tessedik Sámuel Főiskola
38. Veszprémi Egyetem
39. Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola
40. Zsigmond Király Főiskola

LELKIERŐ EGYESÜLET

4032, Debrecen, Mikszáth K. u. 67.

SORSZÁM: [] [] [] []

A VÁLASZADÁS ÖNKÉNTES!

ALL DIFFERENT- ALL EQUAL

2005. április-május

Kedves Hallgató!

Mielőtt elkezdenéd a kitöltést, kérjük olvasd el!

Ennek a kérdőívnek a kitöltésével egy olyan kutatáshoz nyújthatsz segítséget, amelyben a valamilyen fogyatékkal élő egyetemista és főiskolás fiatalok vesznek részt. A felmérést a Lelkierő Egyesület végzi az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium megbízásából. A kérdőív névtelen - nem tartalmazza a nevedet, és semmilyen olyan információt, amely alapján azonosítani lehetne téged. Az adatokat számítógépre visszük és csak összesített formában közöljük, tehát az egyénekre vonatkozóan információkat nem adunk senkinek. Reményeink szerint a kutatás eredményei hozzájárulnak a fogyatékkal élők tanulási és életlehetőségeinek javításához, valamint annak minél szélesebb körű tudatosításához, amit még többnyire angolul olvashatunk:

All different- All equal

Nagyon fontos számunkra, hogy minden kérdésre olyan őszintén és szabadon válaszolj, amennyire ez lehetséges. Ne felejtsd, hogy a válaszaidat teljesen titkosan kezeljük. A kérdőív kitöltése önkéntes, ha bármelyik kérdésre nem akarsz válaszolni, hagyd üresen. Ez a kérdőív nem teszt vagy vizsgafeladat, nincsenek helyes és rossz válaszok. Ha egyik lehetséges választ sem találsz teljesen megfelelőnek jelöld be azt, amelyik a legközelebb van az általad helyesnek ítéltéhez. A kutatással kapcsolatos esetleges kérdéseidre az alábbi címen kaphatsz részletes választ:

Juhász Roland (06 20-312-410, 52-429-610, juhrol@freemail.hu) Ha szövegszerkesztővel töltöd ki a kérdőívet, akkor kérjük erre az e-mail címre küld vissza: mentalhp@delfin.unideb.hu

Köszönjük a segítséged!

Dr. Murányi István
szociológus, a kutatás vezetője

Mielőtt elkezdenéd, feltétlenül olvasd el az előző oldalt!

Kérjük, hogy a felsorolt válaszlehetőségek közül **jelöld a négyzetben X-el** azt, amelyiket megfelelőnek találsz. **(Ha szövegszerkesztőben töltöd ki a kérdőívet, az Insert gombbal használd az X jelölést!)** Ha külön nem kérjük, mindig csak egyet jelölj meg. A kipontozott részeknél betűvel válaszolj. A jobboldali négyzetek a feldolgozáshoz kellenek, azokat hagyd üresen.

Először néhány rád, illetve a családjadra vonatkozó személyes jellegű kérdés:

Nemed: [1] fiú [2] lány []

Mikor születted? Év: [] [] []

Az állandó lakóhelyed : []

[1] megegyezik az egyetem/főiskola székhelyével [2] másik város, a megyében

[3] község, a megyében [4] város, nem a megyében

[5] község, nem a megyében [6] külföld

Milyen tagozaton tanulsz ? []

[1] nappali
[2] levelező
[3] esti
[4] távoktatás
[5] továbbképzés
[6] doktorandusz
képzés

Egyetemi/főiskolai tanulmányaid alatt laktál-e kollégiumban? []

1- igen, régebben 2- igen, most is ott laksz 3- nem

Egyetemi/főiskolai tanulmányaid alatt laktál-e albérletben /lakásbérletben? []

1- igen, régebben 2- igen, most is ott laksz 3- nem

Az állandó lakóhelyeden kik élnek veled egy háztartásban? (Mindenkit jelölj be, aki veled egy háztartásban él.)

[1] egyedül élek []

[1] édesapa	[]
[1] mostohaapa	[]
[1] édesanya	[]
[1] mostohaanya	[]
[1] fiútestvér(ek) és/vagy lánytestvér(ek)	[]
[1] férj vagy feleség	[]
[1] élettárs	[]
[1] nagyszülő(k)	[]
[1] más rokon(ok)	[]
[1] nem rokon személy(ek)	[]
[1] intézetben élek	[]

Korábban laktál-e fogyatékosokkal foglalkozó, ellátó bentlakásos intézetben? []

1- igen
 2- igen, most is ott laksz
 3- nem

Ha igen, akkor összesen mennyi ideig? [] [] []

.....évet hónapot

Mi az édesapád (vagy nevelőapád) iskolai végzettsége?(Csak a legmagasabbat jelöld be.) []

[1] nyolc általánosnál kevesebb	[2] nyolc általános
[3] nyolc általános és szakmunkásképző	[4] érettségi
[5] főiskola	[6] egyetem

Mi az édesanyád (vagy nevelőanyád) iskolai végzettsége?(Csak a legmagasabbat jelöld be.) []

[1] nyolc általánosnál kevesebb	[2] nyolc általános
[3] nyolc általános és szakmunkásképző	[4] érettségi
[5] főiskola	[6] egyetem

Sok családban előfordulnak az alábbiak. Jelöld be azokat, amelyek ezek közül nálatok is előfordulnak! (többet is jelölhetsz). A közvetlen családba tartoznak a szüleid és a testvéreid. A tágabb családba tartoznak a nagyszüleid és más rokonaid.

Közvetlen család

Tágabb család

Ninc

a. Rendszeresen sok alkoholt fogyaszt	[1]	[2]	[4]	[]
b. Öngyilkosságot kísérelt meg	[1]	[2]	[4]	[]
c. Öngyilkosságot követett el	[1]	[2]	[4]	[]
d. Sok nyugtatót vagy altatót szed	[1]	[2]	[4]	[]
e. Börtönben volt	[1]	[2]	[4]	[]
f. Pszichológushoz jár, járt	[1]	[2]	[4]	[]
g. Pszichiáterhez jár, járt	[1]	[2]	[4]	[]
h. Kábítószerrel fogyaszt, vagy fogyasztott	[1]	[2]	[4]	[]

A felsoroltak közül mivel rendelkezik a családodok ?

[1] mobiltelefon	[]
[1] HI-FI torony	[]
[1] házimozzi rendszer	[]
[1] üdülőtelek, vagy nyaraló	[]
[1] teletex-es tévé	[]
[1] automata mosógép	[]
[1] mikrohullámú sütő	[]
[1] videomagnó	[]
[1] nyugati márkájú autó	[]
[1] számítógép	[]
[1] mosogatógép	[]
[1] Internet kapcsolat	[]
[1] hitelkártya	[]

A hozzád hasonló korú diákokhoz képest milyenek tartod az anyagi helyzetedet?

[1] sokkal jobbnak

[2] inkább jobbnak

[3] inkább rosszabbnak

[4] sokkal rosszabbnak

A magyar családokhoz képest milyenek tartod a családod anyagi helyzetét?

[1] sokkal jobbnak

[2] inkább jobbnak

[3] inkább rosszabbnak

[4] sokkal rosszabbnak

Mennyi a családod (közös háztartásban élők) nettó jövedelme havonta összesen? Ha van, a Te jövedelmed is számold hozzá. Számíts be minden bevételt: családi pótlék, gyerektartás, háztáji, másodállás stb.!

[] [] [] [] [] [] [] []

..... forint

Szerinted megterhelik -e a családodat az esetleges speciális szükségletek, segédeszköz, vagy egyéb sérültségeddel kapcsolatos kiadások ?

[]

[1] nagyon megterhelik

[2] inkább megterhelik

[3] inkább nem terhelik meg
[4] egyáltalán nem terhelik meg

Az alábbiak közül melyik jellemez Téged?

	Igen	Nem	
a. mozgáskorlátozott vagyok	[1]	[2]	[]
b. hallássérült vagyok	[1]	[2]	[]
c. beszédhibás vagyok	[1]	[2]	[]
d. látássérült vagyok	[1]	[2]	[]
f. egyéb fogyatékossgal :..... élő vagyok	[1]	[2]	[]

Ha mozgáskorlátozott vagy, akkor

[]

[1] mozgásképtelen vagy

[2] kerekesszékkal közlekedsz

[3] segédeszközzel közlekedsz

[4] segédeszköz nélkül, de segítővel közlekedsz

[6] alkalmanként szükséges segítő

[7] önállóan közlekedsz

Ha hallássérült vagy, akkor

[]

[1] siket vagy

[2] nagyothalló vagy

A hallássérültség foka százalékban :százalék

[] [] []

Ha látássérült vagy, akkor []

[1] vak vagy

[2] alig látó vagy

[3] gyengén látó vagy

A látássérültség foka százalékban :százalék [] []

A közvetlen vagy tágabb családban van-e fogyatékkal élő? A közvetlen családba tartoznak a szüleid és a testvéreid. A tágabb családba tartoznak a nagyszüleid és más rokonaid.

Közvetlen család

Tágabb család

Nincs

a. mozgáskorlátozott [1] [2] [4] []

b. hallássérült [1] [2] [4] []

c. beszédhibás [1] [2] [4] []

d. látássérült [1] [2] [4] []

e. egyéb fogyatékossgal élő családtag:..... [1] [2] [4] []

A fogyatékossgod mennyire akadályoz a mindennapi életviteledben? []

[1] egyáltalán nem

[2] inkább nem

[3] inkább igen

[4] nagyon

Okozott-e már számodra hátrányt, hogy fogyatékkal élsz ?

volt több alkalommal

egy alkalommal

egyáltalán

nem

a. mindennapi ügyintézés során [1] [2] [3] []

b. párkapcsolat során [1] [2] [3] []

c. tanulás során [1] [2] [3] []

d. vizsgázás során [1] [2] [3] []

e. szórakozás során [1] [1] [2] [2] [3] [3] []

f. közlekedés során [1] [2] [3] [3] []

Előfordult-e már olyan eset, amikor valaki fogyatékossgod miatt erőszakosan bánt veled? []

[1] több alkalommal

[2] egy alkalommal

[3] egyáltalán nem fordult elő

Mint fogyatékkal élő hallgató, mennyire vagy elégedett az egyetemen / főiskolán a következőkkel?

egyáltalán	Nagyon	inkább	inkább		
	igen	nem	nem		
a. a tanulmányi osztállyal	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
b. a fogyatékkal élők bizottságával	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
c. a fogyatékos ügyi koordinátorral	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
d. az akadálymentesítéssel	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
e. a tanárok hozzáállásával	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
f. a hallgatók hozzáállásával	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
g. az érdekképviseléssel	[1]	[2]	[3]	[4]	[]

Az elmúlt évben milyen támogatást kaptál az egyetemtől/főiskolától?

	Igen	Nem		
a. anyagi juttatás	[1]	[2]		[]
b. utazási támogatás	[1]	[2]		[]
c. étkezési támogatás	[1]	[2]		[]
d. könyv támogatás	[1]	[2]	[2]	[]
e. pszichológiai konzultáció	[1]	[2]		[]
f. irodai szolgáltatások (fénymásolás, stb.)	[1]	[2]		[]
g. egyéb:.....	[1]	[2]		[]

Milyen egyéb támogatásra lenne szükséged az egyetemtől/főiskolától?

[] [] []
.....
...
.....
...

Van-e személyi segítő?

[] []
[1] van

[2] nincs

Milyen időközönként találkozol a koordinátoroddal? []

[1] hetente több alkalommal [2] havonta több alkalommal

[3] havonta 1-2 alkalommal [4] félévente 1-2 alkalommal

[5] ritkábban

Összességében hogyan minősíted az egészségi állapotodat? []

[1] nagyon rossz [2] rossz

[4] jó [3] közepes

[5] kiváló

Saját kortársaidhoz viszonyítva hogyan minősíted saját egészségi állapotodat? []

[1] sokkal rosszabb [2] rosszabb

[4] jobb [3] ugyanolyan [5] sokkal jobb

Az elmúlt öt évben hogyan változott az egészségi állapotod? []

[1] sokkal rosszabb lett [2] rosszabb lett

[4] jobb lett [3] ugyanolyan maradt

[5] sokkal jobb lett

Valamilyen betegség miatt összesen hány napig nem tudtál tanulni az elmúlt évben? [] [] []

.....nap

Hányszor hívtak ki hozzád ügyeletet az elmúlt évben? [] [] []

.....alkalommal

Hány alkalommal voltál kórházban az elmúlt évben? [][]

.....alkalommal

Hány alkalommal volt műtéted az elmúlt öt évben? [][]

.....alkalommal

Hány alkalommal voltál rehabilitációs intézetben az elmúlt öt évben ? [][]

.....alkalommal

Összesen mennyi időt töltöttél kórházban az elmúlt öt évben ? [][]

.....nap

Összesen mennyi időt töltöttél rehabilitációs intézetben az elmúlt öt évben ? [][]

.....nap

Mennyire vagy elégedett az alábbi egészségügyi ellátási formákkal?(Minden sorban csak egy négyzetet jelölj be.)

teljes mértékben inkább inkább teljes mértékben
elégedetlen

elég
ede
tlen

elég
ede
tt
elég
ede
tt

a. háziorvosi ellátás [1] [2] [3] [4] []
b. járóbeteg szakrendelés [1] [2] [3] [4] []
c. kórházi ellátás [1] [2] [3] [4] []

Á szükséges gyógyszerek beszerzése mennyire jelent gondot számodra?
 nagyon inkább inkább egyáltalán []

ige
n

ne
m

ne
m

 a. a hozzáférhetőség [1] [2] [3] [4] []
 b. a kifizetett összeg [1] [2] [3] [4] []

 Á szükséges segédeszköz(ök) beszerzése mennyire jelent gondot számodra?
 nagyon inkább inkább egyáltalán []

ige
n

ne
m

ne
m

 a. a hozzáférhetőség [1] [2] [3] [4] []
 b. a kifizetett összeg [1] [2] [3] [4] []

Az alábbiakban felsorolt mindennapi tevékenységekhez van-e szükséged mások segítségére ?

Igen

Nem

 a. öltözés [1] [2] []
 b. táplálkozás [1] [2] []
 c. fürdés [1] [2] []
 d. vizelés [1] [2] []
 f. székelés [1] [2] []

a. Dohányzok	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]	[]
b. Alkoholt fogyasztok	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]	[]
c. Kávét iszok	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]	[]
d. Vitaminokat szedek	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]	[]
e. Gyógyszereket szedek	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]	[]

Jelenlegi testsúlyod ?

.....kg

Jelenlegi testmagasságod?

..... cm

Hogy érzed, jelenleg ...

[1]	nagyon
túlsúlyos	vagyok
[2]	kicsit
túlsúlyos	vagyok
[3]	kicsit sovány
vagyok	
[4]	nagyon sovány
vagyok	

Részt veszel-e az állapotod fenntartását és/vagy javítását elősegítő...

igen, régebben is igen, most nem

a. terápiás orvosi kezelésen	[1]	[2]	[3]	[]
b. alternatív orvosi kezelésen	[1]	[2]	[3]	[]
c. nem orvosi foglalkozáson	[1]	[2]	[3]	[]

Ha nem veszel részt, annak mi az oka? (Többet is jelölhetsz!)

Igen Nem

a. időhiány	[1]	[2]	[]
b. pénzhiány	[1]	[2]	[]
c. messze van	[1]	[2]	[]
d. nem érdekel az ilyesmi	[1]	[2]	[]
e. nem ismerek ilyeneket	[1]	[2]	[]
f. nem javítana az állapotom	[1]	[2]	[]

A fogyatékossgommal kapcsolatos segédeszközt...

a. rendszeresen használok, mégpedig: []

b. nem rendszeresen, de használok, mégpedig:..... []

c. kellene használnom, mégpedig-t , de nem használom, mert nem megfelelő []

d. kellene használnom, mégpedig-t , de nem használom, mert szégyellem []

e. kellene használnom, mégpedig-t , de nem használom, mert nagyon drága []

f. kellene használnom, mégpedig -t , de nem használom, mert []

Milyen segédeszközre lenne szükség amit eddig még nem használtál? [] []

.....

...

.....

...

Hogyan érezted magad az elmúlt két hétben?

	egyáltalán nem jellemző	alig jellemző	jellemző	teljesen jellemző	
a. vidámnak és jókedvűnek	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
b. nyugodtnak és ellazultnak	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
c. ébredéskor frissnek és kipihentnek	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
c. napjaim tele voltak számomra érdekes dolgokkal	[1]	[2]	[3]	[4]	[]

Hogyan jellemeznéd saját magad ?

jellemző	egyáltalán nem jellemző	alig jellemző	jellemző	teljesen jellemző	
a. Megbízható vagyok.	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
b. Általában unatkozom.	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
c. Sötétben látom a jövőmet.	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
d. Sosem fognak úgy alakulni a dolgok, ahogy én akarom.	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
e. Könnyen teremtek kapcsolatot,					

ha valakivel találkozom.	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
f. Gyakran csinállok nagy ügyet lényegtelen dolgokból.	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
g. Gyakran állok szóba idegenekkel.	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
h. Gyakran érzem boldogtalannak magam.	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
i. Gyakran vagyok ingerült.	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
j. Gyakran érzem magam gátoltnak a társas kapcsolatokban.	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
k. Nehezen kezdek el egy beszélgetést	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
l. Gyakran rossz a hangulatom.	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
m. Zárkózott ember vagyok.	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
n. Inkább távol tartom magamtól az embereket.	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
o. Sokszor kapom magam azon, hogy aggódom valami miatt.	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
p. Gyakran magam alatt vagyok.	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
r. Ha más emberekkel vagyok együtt, gyakran nem találok a megfelelő szavakat a beszélgetéshez.	[1]	[2]	[3]	[4]	[]

Nehéz élethelyzetben mennyire számíthatsz az alábbiak segítségére?
nagyon átlagosan keveset egyáltalán nem

a. szülő	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
b. partner	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
c. hallgató társ	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
d. szomszéd	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
e. barát	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
f. rokon	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
g. oktató	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
h. segítő foglalkozású	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
i. egyházi csoport	[1]	[2]	[3]	[4]	[]
j. civil szervezet	[1]	[2]	[3]	[4]	[]

Foglalkoztattak-e öngyilkossági gondolatok életed során? []

[1] nem

[2] egy éven belül

[3] öt éven belül

[4] régebben

Volt-e öngyilkossági kísérleted? []

[1] nem

[2] egy
éven belül

[3] öt éven belül
[4] régebben

Melyik vallásban, felekezetben kereszteltek meg, vagy jegyeztek be? []

[1] katolikus (római vagy görög) [2]
református,
kálvinista
[3] evangélikus, lutheránus [4] izraelita, zsidó
[5] egyéb felekezetben [6] nem
kereszteltek meg, jegyeztek be

Melyik kijelentéssel tudnád magad a leginkább jellemezni? []

[1] vallásos vagyok, az egyház tanításait követem
[2] vallásos vagyok a magam módján
[3] nem tudom megmondani, hogy vallásos vagyok-e vagy sem
[4] nem vagyok vallásos
[5] más a meggyőződésem, határozottan nem vagyok vallásos

Milyen gyakran jársz templomba, vallási összejövetelre ? []

[1] hetente
[2] havonta többször
[3] évente többször
[4] csak családi események, nagy ünnepek alkalmával
[5] egyáltalán nem járok templomba, vallási összejövetelre

Köszönjük, hogy válaszoltál a kérdésekre!